

• VI. ÉVFOLYAM •

1916

DECEMBER

MEGJELENIK

MINDEN-HÓ-

ELSEJÉN •

ULT ES JOVO

• ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZETI-TÁR-
SADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT •

AZ OMKE-KULTURBIZOTTSÁGA-KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL-SZERKESZTI

• DR. PRATAI JÓZSEF

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Dr. Hevesi Simon: I. Ferencz József.	453	Dr. Goldmann Benő: A tízéves Vívó- és	
A hetedik esztendő előtt	455	Atlétikai Club	481
Kaczér Illés: Jakabka bosszút áll	457	Várnai Zseni: Mosoly. (Vers)	482
Patai Edith: Kóber Leó képeihez.	461	OROSZ-ZSIDÓ NOVELLAÍRÓK.	
Csernichovszky: Egymásra néznek. (Vers.)		Frug: Salamon király és a három sakk-	
(Patai fordítása)	461	játszó	482
Bálint Aladár: Ecclesia — Synagoga	462	Pap Izsák: Alom a nagy udvarról. (Vers)	484
Csernichovszky: Tavasz havában. (Vers.)		TOLLHEGYRŐL.	
(Patai fordítása)	463	Lengyelország belügye. (Secundus)	485
Abádi Imre: Az elpáholt kasszasz	464	KRÓNKA ÉS SZEMLE.	
Székely Béla: A naphoz. (Vers)	467	Előfizetőinkhez és olvasóinkhoz, A Mult és	
Szász Menyhért: Az ember síratása. (Vers)	468	Jövő könyvtára, A tefilin és a chéder stb.	486
Molnár Ernő: Ábrahám	468	ÚJ KÖNYVEK. (Dr. Molnár Ernő:)	
Bálint Jenő: Chackelew Naum	470	Magyar-zsidó monografiák, Was sind Ost-	
Bródy László: Tábori levél. (Vers)	471	juden? Martin Buber, Die jüdische Be-	
Patai József: A tizenkét kalács	472	wegung stb.	491
Peterdi Andor: Kain. (Vers)	474	SZERKESZTŐI ÜZENETEK. HIRDETÉSEK.	
Dr. Gellért Samu: Félbeszakadt nóta	474		
Várnai Zseni: Elválasztás. (Vers)	478		
Bokor Izsó: Zsidó népdal. (Kotta)	478		
Dr. Fabó Bertalan: A régi Pestről és zsidairól	478		

ILLUSZTRÁCIÓK:

Kóber Leó: A hontalanok.		Csatatéri ima	476
(Műmelléklet.)		A védők	476
Kóber Leó: Menekültek péntekestéje	456	Az őrség	477
— — Két nemzedék	457	Istentisztelet a kavernában	477
— — A pályaudvaron	459	Kottacímlapok a mult század közepéből	479
Kóber Leó	461	Kottacímlap	480
Az Eklézsia jelképes szobra a strassburgi		Orosz zsidó temető-részlet	480
Münsterben.	462	A V. A. C. plakettje. Schönberger Armánd	
A Zsinagóga jelképes szobra a strassburgi		műve	481
Münsterben.	463	Kóber Leó: Koncert	483
Sichem romja	464	Wachtel: Hontalanok	485
Galileai kút	465	Magyar zsidó katonák a jeruzsálemi szen-	
Kóber Leó: Búcsú	466	tély falánál.	487
— — Haditanács	467	Dr. Fleischmann Sándor	488
— — Menekülők	469	Friedmann Illés	483
— — Idegen kastélyban	470	Egy orosz zsidó fogoly magyar kézírata	489
— — A pesszimista és az optimista	471	Dr. Bokor Mór főorvos	489
Zsidó hős sirja a Doberdón	475	Hersch ezredes, kórházparancsnok	489
		A tachauí caddik sírköfelirata	490

I. FERENCZ JÓZSEF

Nem remeg kezemben a toll, hanem fölmagasztosult lélekkel, erős biztos tollal akarom beírni az emlékezés könyvébe, hogy nagy ember halt meg, nagy férfi, nagy uralkodó. A karakter a fejedelmek között. Közel hét évtizeden át viselte a koronát fején, de önálló történelmi jelentőségű énje akkor alakult ki és vált éretté, amikor a magyar szent korona érinté fejét, azóta volt a nagy, következetes, önmagán is uralkodó egységes ember, az alkotmány híve, a béke hőse, a nobiles ember az uralkodók között, a világra szóló erkölcsi érték, a csodás szép jelenség. Tovább uralkodott, mint a bibliai Asza, sokkal tovább és mennél öregebb lett, annál jobban kivilágosodott lényének csodássága. Istennek kegyeltje volt, aki nagy volt és sokat szenvedett. Lebirt és elbirt minden megpróbáltatást, győzött önmagán is és önuralmú volt és áldozóakarátú és történelmi összefordításoknak volt erős összetartója.

Regényíróvá kell lenni élettörténetével szemközt a legridegebb elméjű történetbúvárnak, aki a nyers életben csak száraz dolgokat lát, — oly sok történt vele. Ellenségeiből szövetségesei lettek, szövetségeseiből ellenségei. Összetömődtek uralkodásának közel hét évtizedében, életének hosszú tartamában a legváltozatosabb események, a legnehezebb megpróbáltatások, a magyar korona viselője önmagához hű maradt. Nobilitása beszél háborús manifesztumában is, midőn arról szól, hogy sokáig élt az erősebbnek szent jogával, a türelemmel. A béke elvének koronás zászlóvivője volt, aki szerette volna a béke párnáján örök álmra hajtani fehér fejét. De hős volt a kötelességtudásban, mikor harcolni kellett.

A magyar nemzetnek pedig lélekben testvére lett az ő uralkodói szelleme. Agrippa királlyal hasonlíthatjuk újfent össze, kinek lelke hozzá hasonult népének lelkéhez és kihez a nemzet génusza szeretettel és hódolattal szólt: Testvérünk vagy!

Emlékezetesek a szavak, melyek a millennium évének június 8-án, a koronázás évforduló ünnepén a király ajkáról elhangzottak: „A magyar nemzet lángoló haza- és szabadságszeretete, harci vitézsége és balsorsban tauntsított szívós kitartása az isteni Gondviselés segélyével mindig leküzdötte a veszélyeket, fényes tanuságát adva e képen életerejének és államföntartó képességének. Ez ünnepélyes pillanatban elismeréssel kell, hogy megemlékezzem a magyar nemzet e kiváló tulajdonságairól.”

Igy ismerte meg I. Ferencz József a magyar nemzetet. Ilyennek ítélte. Márványban és ércben és szívünkben őrizzük e szavakat, mint a jövő reménységét és tanítását.

A magyar zsidóság szent fájdalomban hódolva áll a nagy magyar király koporsója előtt. Nagy alkotmányossága, békeszeretete, igazságossága, nagy uralkodói és emberi erényei előtt hódolunk annak a magyar királynak, aki a magyar zsidóság egyenjogúsításának és a zsidó vallás recepciójának törvényét szentesítette. És főképen hódolunk az uralkodó előtt, aki a magyar nép lelkét megértette.

A Békefejedelem tomboló világháború siketítő orkánjában lép át a földi küzdelem világából a történelmiségbe és az örökkévalóságba, ahol az itt tomboló érdekek nem érdekek többé és minden száluk megszakad. Egyenes, csodás, magas, fehér alak lép az Egyetlen Isten elé, annak a tudatával, azzal a dícsfénnnyel, hogy királyi küldetését, nemes rendeltetését híven betöltötte.

Erkölcsi jelentőségének koszorújával homlokán, mint aki a politika hálószála között megállotta helyét az igazságban, belémered eszményi alakja a jövőnkbe.

Mi pedig igaz fájdalommal meghatottan állunk koporsója előtt és imánk száll érte az égbe.

Dr. Hevesi Simon

LEO KÓBER : DIE HEIMATSLOSEN

KÓBER LEÓ : A HONTALANOK

A Múlt és Jövő 1916 decemberi műmelléklete

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYOIRAT.

Az O. M. I. K. E. kulturbizottságának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó elsején
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky
utca 6. szám. Telefonszám 146-92.
Előfizetési ára az O. M. I. K. E. párt-
fogó tagdíjjal együtt egész évre:
20 korona, díszkiadásban 30 korona.
Egyes szám ára: 2 és 3 korona.

VI. ÉVF., 1916 DEC.

A HETEDIK ESZTENDŐ ELŐTT

zzel a számunkkal lezárul a „Mult és Jövő“ hatodik évfolyama és legközelebbi számunk már a *hetedik évfolyamot* fogja megnyitni. A hetedik esztendő a régi zsidó időszámításban az első Jóbel-év volt, az első pihenő jubileum-ünnep a hatesztendős szakadatlan munka után. Ezekben a súlyos napokban azonban nincsen ideje sem az ünnepnek, sem a pihenésnek. Künn a véres mezőkön szakadatlanul folyik a nemzetek rettentő tusája és akiknek a sors e félelmetes napokban azt a szerepet osztotta, hogy itthon teljesítsék hivatásukat, azokra az a kötelesség hárul, hogy erejük teljével folytassák a munkát, amely előkészítője a nagy regenerációnak, a béke boldog korszakának.

A „Mult és Jövő“ fennállásának majdnem fele ideje a háború alatt telt el. És éppen a háború, ez a nagy megpróbáltató, bebizonyította, hogy a „Mult és Jövő“, amelynek megindulásával a magyar zsidóság történetének kultúrhistorikusa új fejezetet fog kezdeni, a legrövidebb idő alatt olyan mély gyökereket vert a lelkekben, hogy a legsúlyosabb idők viharai sem tudták többé talajából kiszakítani. A magyar zsidó intelligencia ezreit vezette vissza a „Mult és Jövő“ a zsidósághoz, amelyet a pártviszályoktól megtisztítva a művészet és szépség glóriájában tárt fel olvasói előtt. Napról-napra nőtt a lelkes tábor, amely a zsidó szépségek forrásaiban keresett enyhét, a zsidó Multban tanulságot és a zsidó Jövőben bizodalmat. Akik azelőtt fitymálva beszéltek mindenről, ami zsidó, akik örömet leltek önön fajuk lekicsinylésében s akik a zsidóságtól közömbösen vagy színlelt előkelőséggel távol állottak, a „Mult és Jövő“ révén visszatértek népükhöz, megszerették szellemi kincseit, becsülni tanulták a zsidóság kultúrértékét és tisztelni ezt a fogalmat: zsidó irodalom.

A „Mult és Jövő“ a háború alatt is kitűzött programjának magaslatán állott. Az események rohanó árából csak azt ragadta ki, amit „sub specie aeternitatis“ erre érdemesnek tartott. A magyar zsidóság háborús adatainak összegyűjtésére, megóvására és feldolgozására szerveztük és kiépítettük a *Magyar Zsidó Hadi Archivumot*, amely vezetőségének párjátritkító áldozatkészségével teljes aparátussal végzi a nagy előkészítő munkát a jövő történetírója számára. Első kiadványa, az Archivum és az Omike nagy háborús Almanachja ezrivel ment ki a „Mult és Jövő“-vel együtt a harc-terre, ahol a zsidó katonák megnyugvást és lelkesedést merítettek belőle. Folyóiratunk nem enged teret a politikának, de a zsidóság egyenjogusításának különböző országokban sürgössé és aktuálissá vált kérdései felkarolására megalakítottuk a magyar „Pro Causa Judaica“ bizottságot, amely jelenleg a kérdések anyagának gyűjtésével foglalkozik és így a Hadi Archivum munkájának mintegy kiegészítését végzi. Maga a „Mult és Jövő“ mindenkor azt a célt tartotta szem előtt, hogy a napi aktualitások muló zajától távol, magas irodalmi nívón álló közleményeivel és művészi színvonalával, respektust és dicsőséget szerezzen a magyar zsidóságnak, amelynek legfőbb kultúrreprezentánsául nemcsak itthon, hanem a külföldön is a „Mult és Jövő“-t ismerik el.

Külföldi számaink sorozatát, amelyet a magyar és a külföldi zsidóság között szorosabb kapcsolatot teremtettek, az elmúlt évfolyamban is folytattuk és nem annyira ezeknek, mint inkább a „Mult és Jövő“ általános értékelésének kell tulajdonítanunk azt, hogy a háborúban előállott technikai nehézségek dacára számos előkelő külföldi kiadó cég kérte a „Mult és Jövő“ német kiadásának jogát, hogy így a folyóiratunkban felhalmozott irodalmi és művészi értékek a zsidóság egyetemének közkincsévé váljanak s a magyar zsidóságot az egyetemes zsidóság kultúrcentrumává tegyék.

Akik az 1916. évfolyamnak e számunkhoz mellékelt tartalomjegyzékét áttekintik, láthatják, hogy a „Mult és Jövő“ az elmúlt évben is kiterjeszkedett a zsidó kultúra minden ágára. Tudomány, művészet, szépirodalom, kritika, és minden egyes rovatunk anyagát a legjelesebb nevek szolgáltatták. Kipróbált régi erők és kiemelkedő ifjú tehetségek sorakoztak a „Mult és Jövő“ gárdájába, amely munkájában a legmagasabb mértéket alkalmazta. A „Mult és Jövő“ egy-egy évfolyama maradandó értékű művet alkot. De hogy folyóiratunk működése még szélesebb körű legyen, megindítottuk a „Mult és Jövő“ könyvtárát, amely önálló tudományos, szépirodalmi és ifjúsági munkákat bocsát a magyar olvasóközönség elé. A „Mult és Jövő“ kiadványai egymásután fognak napvilágot látni és méltóképen kiegészítik azt a nagyjelentőségű kultúrmissziót, amelyet folyóiratunk teljesít.

Nagy és jelentős program áll még előttünk. Olvasóinkat és barátainkat pedig arra kérjük az év fordulója alkalmából, támogassanak továbbra is munkánkban a szokott áldozatkészséggel és zsidó lelkesedéssel, hogy a magyar zsidó szellemi élet reneszánsza, amely a „Mult és Jövő“ nevéhez fűződik, minél teljesebb és minél ígéretesebb legyen.

Leo Kóber: Sabbat der Flüchtlinge

Kóber Leó: Menekültek péntekestje

KACZÉR ILLÉS: JAKABKA BOSSZÚT ÁLL

Hajdu Miklósnak írtam

1.

Egy borzas kismacska sütkérezett a kisvárosi házak közt az őszele verőfényén. A gyalogjárón mászkált s leletért a kocsíútra. Megállt, hátra-nézett, ásított és vakarózott. Már nem tudta, merről jött s ösztöne se volt róla, mi a célja. Most hagyhatta el először az anyját: kíváncsi volt, mi van odakünn. Hogy odakünn volt végre, vágyott vissza. De nem tudta, merre az út. Lépett egyet-kettőt, vékonyan miákkolt. S ha ember jött vagy kocsí, gyámoltalanul meglapult.

Ember nem bántotta, szekér kitért neki. A vörhenyösen szürke kölyökmacska veszedelmektől menten ácsoroghatott az utcán délig.

Délben megnyílt a nagy ház kapuja és apró vadállatok özönlöttek el az utcát. Kis kétlábú vadállatok, akik nyolctól tizenkettőig ketrecbe voltak zárva s most hogy kiszabadultak, szilajak voltak és harciasak. Hetykén a hónuk alá csapták a cókmojkukat és kuncogva meséltek rosszakat a szelídítőmesiterről, akit ők tanítóúrnak mondtak.

Az egyik kis bestia észrevette a cicát.

— Fiúk, macska, — kiáltotta diadallal.

— Macska, macska! — adta egymásnak a kiáltást a vérszomjas falka.

A kis cica meghökkent.

— Mi lesz most!

Hátrált pár lépést s a mellsőlábát a levegőbe nyujtogatta. Mutatta gyenge karmait, azután behuzta őket. Maga se tudta, hogy most fenyeget-e, vagy védekezni akar. Csak gereblyélt a karmaival, mert már a századik ükanya is így csinált, ha bajba jutott.

A fiúk kiáltoztak.

— Vigyázz, Rudi, megkarmol.

Rudi bátor gyerek volt: másodszor járta a negyedik elemít. Kihúzott a hóna alul egy léniát s rászózott vele a macska mancsára.

— Szemtelen kölyke, — szólott és öblösítette a hangját, hogy a tanítóurat utánozza — nesze körmös.

A gyerekek vihogtak. A cica keservesen vinnyogott. Rudi büszke volt a tudományára.

— Ne szökjél meg — folytatta az iménti hangján — még nem végeztünk. Adssza a pacsídat. No egykettőre.

Az állat nem fogadott szót és Rudi az orrára sujtott a vonalzóval. Élével. A kis borzas elnyávogetta magát és nekiiramodott az utcának.

A gyerekhad utána.

A hajsza izgató volt. Az állat minduntalan kisíklott a fogdmegek kezéből. Már-már egérutat nyert, amikor a szomszéd síkatorból egy bőrkötényes suhanc fordult eléje.

— Jani, csípd meg — kiáltották neki a fiúk.

Jani, az iskolautca vargainasa látta, hogy neki-való mulatság. Tüstént beleavatkozott.

A kis macskát megfogták.

Madzagot kötöttek a lábára, hogy el ne menekülhessen és törvényt ültek rajta. Mindenik gyerek részt kért belőle: az egyik fricskázta, a másik kövel dobálta meg, a harmadik a fejéhez csapta a táskáját. Jani, a vendég, a magasba hajította párszor.

— Ha igazi macska vagy — figyelmeztette — a talpadra esel.

Vitte az útszéli árokhoz s a lusta folyóka vizébe dobta. Az állat vergődött, kalimpált. Emelgette fejét, hogy meg ne fulladjon. Prüszkölt és nyivákkolt. A szőre még borzasabb lett, apró bajsza megvaskosodott a sűrű poshadéktól. Próbált partramászni: hasztalan. A gyerektábor kövel-karóval szorította vissza.

Leo Kóber: Zwei Generationen

Kóber Leó: Két nemzedék

Jakabka nem tudta nézni a kínzást. A szívébe nyúlt a meggyötört macska nézése és fájdalmas siránkozása. Kérlelte iskolatársaít.

— Ne bántsátok szegényt.

Letorkolták.

— Hallgass, Nátánzon.

— Jakab, menj a zsinagógába.

— Gyáva zsidó!

A vargaines fenyegetőn közeledett hozzá.

— Mojsese, Mojsese — szólott vigyorgón és mellbelökte könyökével a vézna zsidófiút.

Jakab nem mert védekezni, csak ennyit mondott:

— Majd a másvilágon lesz neked!

— Mit beszélsz? — kiáltott Jani s az arcába csapott szurtos öklével.

Jakab sirt.

— Majd a másik világon!

Nézte a társaít: nincs aki segít? Olyan magára-hagyottnak érezte magát. A földön nem védi meg őt senki. Csak a kismacska érezhet vele: azt is kinozzák.

S hogy az erőszakos síheder ismét ráemelte az öklét, jobbnak látta, ha elszalad.

— Majd a másik világon — lihegte futtában.

— A másik világon...

2.

Csillaghúnyó hajnal volt még, amikor Jakabkát felköltötték, hogy menjen iskolába tanulni az ígét. Olcsó és hűvös vászonruhát öltött Jakab s vékonyka teste még vékonyabbnak tetszett. Csak a lábára húzott nehézkes csizmát, csak a fejére téli pamutsapkát. Az édesanyja jól a fülére tolta a sapkát, hogy csak borzas tincse látszott ki alóla s a nyakába nagy zsákvászón-tarisznyát akasztott. A tarisznyába karajka kenyeret tett s egy nagy zöld üvegben nagyon kevés cukrozott kávé. A kávé lötyögött az úton s mire a gyerek a zsidóiskolába ért, szépen meg is melegedett. Igaz, mikorára megitta, jócskán kihűlhetett. Előbb elgajdolta Jakab a reggeli zsoltárt, az imákat, megtanulta a szent bibliai mondatokat, árnyékló gyertyafénynél betűzgette az aprón írott magyarázatokat és ügyelte a galambtősz tanítót. A tanító a hosszú faasztal legvégén ült és bölcsen pipázott; olykor pedig kivette szájából a pipát és mesélte csodálatos legendáit Mózesről, a teremtésről s a régi próféták korából. Köröskörül sápadt, csillogószemű kis tanítványok hallgatták.

A szeráfokról mesélt az öreg mester, a tüzes angyalokról, akik gyors és engedelmes cselédei az Úristennek. A kérubokról, akik lángoló pallossal a kezükben örködnek az életfájánál és a pincegádor előtt, ahol a teremtés napjaiból való bort őrzik. A leviátánról, a hatalmas halról, amely maga kínálja húsát a jámboroknak. A roppant ökörrel, amely olyan erős, mint az egész világ: ebből szintén pecsenye lesz az igazak lakomáján. És a nagy cethalról, amely elnyelte Jónást. A két szeme rubin volt és smaragd, hogy ablaka legyen

a bezárt prófétának. Mesélt a botról, amely kígyóvá változott, a mannáról, amelyben minden ízek ízlelhetők voltak. Égi dolgok ezek, telve régi illattal és túlvilági rejtelemmel.

Jakab szerette öreg tanítóját s bár alig volt több kilenc esztendősnél, annyit követeltek kis koponyájától, mintha kétszer olyan idős lett volna. Hajnaltól reggel nyolcig a szent tudományokat tanulta, délutántól késő estig ugyancsak, közben délelőtt az állami iskolában tanult egyszerűet, nyelvtant, írást-olvasást.

Odakünn még hűvösek és homályosak voltak a kisvárosi utcák, amikor Jakab elindult hazulról. Ha nagyon sötét volt, kivett a tarisznyájából egy papíroslámpást, amolyan magacsínálta rovátkás lámpiont, amely hasonlít a harmonikához. Gyertyát cseppentett az aljára, meggyújtotta s maga elé lengette a keskeny gyalogjárón.

Itt-ott egy-egy furcsa, titokzatos ház került az útjába s neki mindenik eszébe juttat valami különös dolgot. Ebben az ablaktalanban egy elátkozott gróf lakik a lányával. Soha senki se látja őket, de ott élnek. A kéményük állandóan pöfékel, mint valami gazdag úr, aki ül a házában magányosan és hallgatag s csak szíja drága szivarjait. Ha az ember nagyon fülel: mintha muzsikaszót is hallana... Ez előtt a házomladék előtt a fűben gyíkok szoktak bujócskázni. Valamikor kígyót is láttak a romok alatt. Jakabka fél a kígyótól, de ha énekel neki, nem bántja. Lépked a fűvön és eldűnnyögi a régi gyereknotát.

Kígyócska elment vándorútra,
Jégeső verte, hó paskolta,
Szól a kiskolomp: bim, bam, bam.

A timár udvaráról bőr- és cserszag érkezett és kísérté jömesszire. A kötélverő előtt az utcán karók voltak a földbe verve, ezeken szokták kötéllel sodorni a kendert. Jódolog elbáméskodni, hogyan szedi a kötélverő kötényéből a szösz s hogyan válik markában kötélle. De ilyenkor még aludt a köteles meg a legénye. Majd hazajövet délben láthatja a munkájukat. Emez itt a varga háza... jaj a kis macska, jaj a Jani, aki nagy ellensége neki.

Azóta a macskaeset óta állandóan üldözi.

— Mojsese, Mojsese! — kiáltja utána s ahol éri, üti-veri.

— Majd a másik világon — mondja ő ilyenkor és elfut a további verés elől.

Az apja se tudja őt megvédeni. Ha vele van, nem meri bántani Jani, de messziről csúfolódik velük.

Zsidó-bidó vakaró,
Van-e búzád eladó.

Az nem fáj, hogy zsidót kiált az apjára, de búzakupecnek csúfolja. Az egész város tudja, hogy egy szegény fuvaros, akinek taligája van, meg egy kese lovacskája. A rendőrkapitány is ösmeri s amikor a minap ott járt vele, hogy bepanaszolja Janit, nem fogadta el a panaszát. Ellenben nagyon gorombán ráförmedt.

— Nátánzon, maga a minap este lámpás nélkül hajtott végig a hidon.

Nátánzon dadogott valamit, de a főrendőr nem engedte szóhoz.

— Hallgasson. Egy szót se. Megbüntetem öt koronára.

Nátánzon lesujtva ment ki. Csuklón vezette kisfiát s jóideig csüggedten ténfergett a gyerek mellett. Honnan szerezz ő most öt koronát?

— Apám — mondta a kis Jakab félénken — nagy úr a főkapitány.

— Nagy úr — bölintott az apa.

Azután tán megbánta, hogy ezt mondta.

— Nagy úr — magyarázta a gyerekeknek —, de nem zsidó. Nagy úr hétköznapi, de szombaton én vagyok a nagy úr. Én ülök az égi gyertyák előtt, én mondok áldást a borra, én szegem meg a kalácsot. Én danolok ebédnél s körülöttem az isten követői ülnek. Nem is nagyurak vagyunk mi szombaton, fejedelmek vagyunk, kisfiam.

Ragyogott a szeme s a bojtörján-szakállja megszépült a dactól. A kisfiú büszke volt az apjára. Janival nem nagyon bibelődött most már. Ha megcibálta a fülét s a vaskos tincset, mélységes meggyőződéssel vigasztalta magát.

— Majd a másik világon. Ott én leszek az erősebbik.

3.

Hiába akart elosonni vargáék háza előtt. A kapú kicsattant s elébe toppant az ő nagy ellensége.

— Megállj, Mojsze! — kiáltotta Jani még vérengzőbb dühvel, mint máskor. A mesterére haragudott, aki ma ilyen korán fölverte. Hát éppen jól jött ez a zsidófiú.

— Megállj, Mojsze! — s már püfölte is a gyereket.

Jakab remegett. Próbált elszaladni, de nem tudott. A szeme elé pajzsozta könyökét és szaporán hüppögött.

— Jó, jó. Majd lesz neked. A másvilágon. Majd a másvilágon.

Ez a furcsa fenyegetés csak bősztette a támadót. Nagyokat öklözött a kisfiú arcába.

— Nesze a másvilágon! Nesze leszneked! Nesze vanneked! Kell még? Nesze!

A vézna zsidógyerek már szóval se védekezett. Elöntötte a vér és elterült a földön.

A kis Kain elmenekült.

A mentők szedték fel Nátánzon Jakabot. Halálán van, mondták s vitték a kisváros kórházába.

Nem halt meg. Csak haldoklott hetekig. Jött hozzá az apja, az anyja: nem ismert rájuk. Ott sirdogáltak az ágya szélén s ő furcsákat mondott nekik.

Leo Kóber: Am Bahnhof

Kóber Leó: A pályaudvaron

— Debóra asszony, — kérlelte az anyját — fujj bele a kürtödbe. Milyen gyönyörűen szól a te trombitád, Debóra.

Az apjának ezt mondta:

— Jónás próféta, mássz ki a cethal torkából. Be-behúnyta a szemét és ezt kiáltotta:

— Jani, gyere ide. Parancsolom. Itt én vagyok az erősebbik.

Az apja búsult, az anyja fojtottan zokogott. Nem tudták, hogy a kisfiú a másvilág boldog ösvényeit rója.

Ott járt-kelt a kis Jakab a mazsolás illatok között, a szélfúttá páston. Szent állatok békésen legelésztek körülötte és néztek lefelé csillag-szemükkel. A földön csak a szemüket látják éjjel, a selyem-gyapjuk s a gyöngyszínű szarvuk csak idefenn látható. És a kérubok, meg a szeráfok: milyen csudásan énekelnek! Amott a víz: olvasztott gyémánt. Olykor kiúszik a partra a nagy hal, a leviátán és kínálja fehér húsát mindenkinek. Aki eszik belőle, mintha édes bölcseséget enne. A cethal is ott él. Néha feljön a víz színére és mozdulatlanul alszik, mint egy zöld sziget. A szeme, ha kinyitja, smaragd és rubin: milyen csudaszép ablakai voltak Jónás prófétának!

A fehér utakon királyok sétáltak koronával a fejükön. Próféták a kezükben bottal. És bölcs tanítómesterek a szájukban hosszúszerű pipával.

Az út szélén a kötélverő meg a legényei. Éjszaka is dologban. Azért sohasem fáradtak. Terécselnek, nótáztatnak: vidámak, mint a motolla. A mesternek bő bugyba van kötve a köténye alja, a dereka köré: innen tépegeti kifelé a szösz. Nap-pal aranyszösz, éjjel ezüstkendert. Amabból nap-sugarat sodor, emebből holdsugárt. Az inasai meg fölfeszítgetik, hogy száradjanak. Keresztülkasul huzódik a sok friss kötél az ég egyik sarkától a másikig, akár a padláson a ruhaszáritó zsineg.

Azután egy kastély. A kastélyban kert. A kertben nagylevelű virágok között ül az elátkozott gróf és égszínkék bodrokat ereget szivarjából. Előtte a leánya. Hegedül. Milyen csudálatos egy eleven grófkisasszony! És milyen csudálatosan hegedül! Kezében úszik a vonó; a szeme csukott. A feje alszik a selyemfényű hegedűn. Mint valami selyem párnán, amin édeset álmodik az ember.

A fűvön gyíkok játszadoznak. És egy szelíd kis kígyó maga énekl:

Kígyócska elment vándorútra,
Jégeső verte, szél paskolta,
Szól a kiskolomp: bim, bam, bam.

És szerte hever a manna. Friss: most hullott a magasból. Fehér és hamvas, mint a pattogatott kukorica, ahogy a rostából földre-szállt.

Jakab szedegetett az égi gyümölcsből. Megízeltte. Olyan ízt érzett, amint akart. Ha méz-ízt akart, csak a mézre gondolt, ha barackra gondolt, barack ízt érzte. A szelíd tej, meg a frissenfőtt kávé, a töltött selyemcukor, meg a drága csokoládé, sőt az ananász, a gránátalma és a sok-színű cukorgyümölcs, amit a csemegebolt kirakatában látott, mind-mind izzé vált az ingyén, ha akarta.

Még kedves látogatói is voltak itt Jakabnak. Eljött hozzá a kismacska, amelynek ő volt egyetlen védője, szószólója odalenn. Olyan hálásan nyávogott s olyan melegen dörgölte hozzá vörhenyösen szürke szőrét. Igazán jólesett.

Egy napon csattant az égi ajtó (olyan volt, mint a vargáék kapuja, csak sokkal szebb) és belépett a régi ellenség: Jani.

— Na most, — gondolta magában Jakabka és szigorúan nézett a vargáinásra.

Jani alázatosan közeledett feléje s gyáván emelte rá a szemét. Mint egy kutya, amely várja az ostort.

Jakab nagyon büszkének érezte magát. Csak egyet szól a kéruboknak és lenyisszantják a Jani fejét. Akármelyik szent állat felökleli s a kígyó is belemar a sarkába, ha szól.

Csak addig volt büszke, míg hozzá nem ért a Jani. A szíve megjamborodott, ahogy ezt a megjuhászult ellenségét látta. Nyujtotta a karját.

— Gyere, Jani — mondotta jószívuén — mutatok neked szépeket.

És mutogatta neki a gyémántos vizeket, meg az aranyfüvet. A csillagszemű szent állatokat. A cethalat a smaragdablakokkal. Jónás prófétát és Debóra asszonyt. A kötélverőt, aki a sugarakat eregeti. Az elátkozott grófot. És a grófkisasszonyt, aki halovány fejét a hegedűn altatja. Adott neki a leviátán husából és megkóstoltatta vele az ezer-ízű mannat. Vítte a pincéhez és kért neki egy kehelynyit a borból, amely hatezer éve tüzesedik a hordókban.

Jani ránézett. Alázat meg hála égett a szemében. Még alázatosabban, még hálásabban nézett rá, mint a kis macska, amely ott miáskolt a sarkuk nyomában.

Ha Nátánzon meg a felesége tudta volna, milyen nagyon boldog most Jakabka, nem sírtak volna a csendes éjszakákon.

4.

Jakabka meggyógyult.

Olyan jó volt hozzá mindenki. Társai a két iskolában szinte cízógatták a szavaikkal. S az emberek olyan jószívuén mutatnak utána az utcán.

— Itt megy a Jakabka.

Még a rendőrkapitány is megváltozott. Egészen másképp fogadta őket, Jakabkát meg az apját, mint a minap.

— Üljön le, kedves Nátánzon úr — nyájaszkodott az apjával.

Hozzá meg így szólt:

— Fiacskám, most itt vagy te is és itt van a Jani is. Ki fogunk hallgatni benneteket. Meséld el, hogy történt.

Jakabka elmesélte.

Jani megrettenve gémberegett össze. Olyan gyáva volt és olyan alázatos, hogy szinte sajnálta Jakabka.

— Aztán kívánod-e a megbüntetését?

Jakabka nem értette.

— Kívánod-e, hogy tömlöcbe csukjuk a Janit?

Jakabka ránézett az ellenségére és nagyon hatalmasnak tudta magát. Tünődött egy pillanatig: egyszer már érezte ezt a hatalmat. Igen: csak szólnia kellett volna a kérubnak és a lángpallossal lenyisszantja ellensége nyakát. Int a szent ökörnek, felökleli; a kígyócska megmarja. Igen, igen, emlékszik...

— Nos, kívánod, Jakabka?

Hangosan, határozottan felelte a gyerek:

— Nem kívánom. Ne csukják be tömlöcbe a Janit.

Jani ráemelte két könnyes szemét: hála és csodálat ragyogott a nézésében. Úgy nézett most rá, mint odafönn, amikor karonfogta Jakabka és mutatta neki:

— Látod, Jani, ezek az ezüstvizek, azok a csillagszemű állatok. Ott heverész a leviátán és amott a jóízű manna...

PATAI EDITH: KÓBER LEÓ KÉPEIHEZ

Hszatira mélyén könnyek csillognak, a torzító tükröt szerető kéz tartja — Kóber Leó nevének csengését itthon is, külföldön is karikaturái adták, de mindegyik rajza mélyén a hullámzó, vidám, gúnyos felületek alatt megértő emberi részvét mosolyog. És erre a megértésre és részvételre szüksége volt a művésznak a háború viharában, mely őt is magával sodorta. Közelről látja a háborút, vele együtt száguld a kérlelhetetlen szfinx, amelynek titkát még senki, a művészet legvégső eksztázisában sem tudta megfejteni. Kóber sem oldja meg a rejtély szálaít, amelyek talán messzi évek jövődjében futnak össze valahol. De azért néhány háborús képe hatalmas szimfónia erejével hat és messze felülemelkedik a háborús epizódok határain.

Ami epizódszerűen ragad ki a nagy véres tragédiából, szintén értékes és művészi. Napfényben fűrészt a szomorúságot és borzalmakat sejtet a napfény mögött. A hosszú katonavonatok fölött tisztán sugárzik a nyári ég, de a tiszta sugárzás alatt valahol közel és távol kiapadhatatlan vérforrások fakadnak az anyaföldből és a tiszta, ártatlan sugárzást a kórházudvaron is megcáfolja a sebesült hős mindentudó tekintete. Életnek, halálnak hullámzó hintajátékát látjuk Kóber Leó háborús rajzaiban és e borzalmas játék fájoan izgatja fantáziánkat.

És élet és halál között vergődve küzd a háborús nyomor legszánalmasabb áldozata, a galíciai zsidó. Kóber ebben a vergődésében ismerte meg, hajsolt életében, nagy, súlyos terhe alatt roskadozva, mikor az alakító művészek legnagyobbika, az élet, valóságos karikaturává torzította. És ime, a karikaturista szerető megértéssel kiemeli ezt a fajtát saját műfajának kereteiből és a szeretet türelmével hámozza ki tiszta emberiességét az elriasztó külsőségek sokszoros rétege alól.

Földre telepedett torzonborz zsidója elhanyagolt, fásult, szinte élettelen, — első pillanatra kétségbeesett dacos asszonyával együtt csupán a Galiciában megszokott nyomornak képe, de a művész egy tisztult, nemesebb kubizmussal mutatja azt, ami a felület mögött él, a szegény asszony szívének ijedt lüktető ütemét, karjának kétségbeesetten feszülő izmait, amint támaszt keresve és egyben biztatva nyugtatja férjének vállán. Összetett életet élnek többi alakjai is. A kis gettógyerek fiatal arcának ernyedő simaságában eljövendő szenved-

dések titkos jeleit érzékelteti a művész, — az öreg fej is érdekes, lezárt rezignációjában, amelynek határtalan határai között az ifjú élet sorsa is meg van pecsételve. És mégis az öreg mintegy indító mozdulattal bocsájtja az ifjút az útra, amelyet ő már vérezve megjárta, — mert más út nincs és nem is lehet.

De e szomorú életnek mélységes poézise is van. Egynapos pihenőn a viharzó hullámok egy óras csendű kikötőiben kigyulnak a péntekesti gyertyák. A hontalanok nagy seregével a szombat szimbólumai is vándorútra kelnek. És vöröslő alkonyi égbolt alatt, a nagy ekhós szekér mélységében fellibeg a kis láng, a békeség gyöngye, szelíd gyertyafénye. De nemsokára folytatja keserves útját a rozoga szekér, a komor országút zajába vész a béke délibábja és a béke maga is hazátlan, üldözött és bolyongva bolyong a csillagos éjszakában.

A hontalan békét egy szegény zsidó asszony alakjában szimbolizálja Kóber, — a pálmaágának karcsú vonalai kérdően hajladoznak az égre, fejét kendő borítja és még az ég csillagszemei sem nézhetnek szomorú arcába. Utána kis távolságra kaftános zsidó lépked. És e különös finom és merész gondolat tökéletesen artisztikus formájánál fogva már a második percben elveszti bizarrságát. A zsidóságnak a hontalan népnek felmagasztosítása árad e képről, — mert hisz a hontalanok hosszú, beláthatatlan sorához, amely komor messzi századokban veszi kezdetét és amely-

nek sötét vonala egészen a mába torkollik, most a béke szomorú alakja is hozzátapad. És így valami pontosan nem definiálható kapcsolatban mennek ők ketten együtt és egymással a galíciai zsidó és a béke, az elnyomott fajtának bujdosó fia és a bujdosó istennő, az áhított, a vágyva vágyott, akiért könyörögnek minden népek, akihez véres, tépett sóhajok szállanak, az éjszaka tompa sötétségében és a nap ragyogásában a világ minden tájéka felől.

EGYMÁSRA NÉZNEK

— CSERNICHOVSZKY —

Egymásra néznek fent a csillagok,
Suttogva kérdik titkos rejtelemmel,
Miért gyászol, sóhajt, busong, csügged
Lent az ember?

Ezer gond sújt hajlott vállamra,
Ezer bús gondolatnak átka nyom,
És örömtelen tűnt el ifjúságom,
Ezt gyászolom.

Patai fordítása

Kóber Leó

BÁLINT ALADÁR: ECCLESIA — SYNAGOGA

Képek, szobrok, ódon paloták, szűk sikátorok, templomok, temetők szüremlenek át az emlékezés fátyolán. Visszatérnek, marcangoló sebet ütnek a távoli bolyongások, elmúlt, szétfoszlott boldog napok víziói. A nyüzsgő emberáradatból, mely az emlékek körül tolongott, nem válik ki egy alak, egy fej, egy mozdulat rajza sem, de az egymásra rakott, kiformált, kifaragott ősi kövek átüzennek az el-suhant esztendők messzi, tulsó partjáról, azok tisztán, épen élnek, dacosan túlélnek mindent, embert, ünnepet, forradalmat, csatát, egymásra torlódott nemzedékek hosszú sorát és túl fognak élni további ezer meg ezer embert, nemzedéket, mindnyájunkat és az utánunk következőket egyaránt.

Két szobor magasodik ki e kövek végeláthatatlan erdejéből, magikus fény sugárzik ki pórusaikból, de csak kevesek szeme fogja fel e sugárzást, melyet egy megtiport nép fájdalma, örök reménykedése táplál. Sok száz esztendő óta.

A strasburgi és bambergi dómok falaira tapad e két szobor; mindkettő ikertestvére a keresztény és zsidó egyház páros szobrának. Ecclesia és Synagoga.

Rég elporladtak azok a kezek, melyek a kala pácsot forgatták, de a szobrok még ott örködnek társaik — szentek, vértanúk, az ó- és újtestamentum köbe rögzített alakjai — között. Viaskodnak az idővel, örködnek és virrasztanak. Ugy tekintenek le a magasból az alattuk hömpölygő emberfolyamra, mint az örökkévalóságba vezető híd pillérei.

Egymás mellett áll az eklézsia és zsinagóga. Két nő. Egyik nyílt, diadalmas büszkeséggel, koronásan, emelt fejtartással tekint előre. Kezében kereszt és kehely. A másik, kezében tört kopjás, begöngyölt lobogóval, szeme bekötve, lehorgasztott fejről hiányzik a korona, balkeze lehanyatlik, de nem hull ki belőle a tépett, de értékben meg nem fogyatkozott kincs, az ÍRAS. A szent örökség.

Nagy lélek, nemes alázatosság vezethette e szobrok névtelen mestereinek kezét. A földönfutó, üldözött, megbélyegzett, kitaszított népet jelképező nő képét nem csúfolták meg vésőjükkal, a művészet szent zsilipjén nem hatolt át a gyűlölet, a nemtelen indulatok árja. Mélységes részvéttel még szebbre, még magasztosabbra formálták. A fájdalom hangja igazabban, megindítóbb módon csendül ki alkotásukból, mint az öröm, az eltiport népen uralkodó egyház büszkesége. Az eklézsiát kissé merevvé, keménnyé vették ki e képfaragó mesterek. Talán úgy vélték, hogy az uralkodó, diadalmas Ecclesia nem szorul arra, hogy érzéseikkel gyámolítsák, míg a Synagoga, ha már az egész világ ellene fordul, legalább az ő ábrázolásaikban találja meg azokat a nemes

szépségeket, melyeket az elvakult emberiség megtagadott tőle.

Szent fájdalom fensége ékesíti a lehorgasztott fej átszellemült gyengéd vonalait, befelé síró halk szomorúság zenéje szálldossa körül a csukott ajak szögleteit.

A nyílt homlok gyönyörű boltozatát szárnyaló gondolatok büszke hajlékának formálta a mester. A hosszú palást redői alatt szűzi karcsú test rejtőzik és a talapzatra bizton rá lehetne vésni Salamon király énekének e sorait: *A te magas-*

Az Eklézsia jelképes szobra a strasburgi Münsterben (13. század)
Ecclesia. Statue im Münster zu Strassburg (13. Jahrhundert)

ságod hasonlatos a pálmafához és a te emlőd a szőlőgerézdekhez. (7. 7.)

A hagyomány szerint mikor Rómában elkészült volna Buonarotti Mózes szobra, a zsidók az első pillanatok döbbenetében földre borultak a hatalmas ős faragott képe előtt.

Nem származik zsidó forrásból e hagyomány, melynek hitelességét kétségbe is vonják a zsidók. Valóban aligha híhető, hogy Izrael ivadéka leborultak volna faragott kép előtt. Mindazonáltal nem mulhatott el felettük nyomtalanul a márvány-

A Zsinagóga jelképes szobra a strassburgi Münsterben (13. század)
Synagoge. Statue im Münster zu Strassburg (13. Jahrhundert)

ban való viszontlátás pillanatának nagyszerűsége. A fenséges Mentor képmásából kisugárzó grandiózus erő lenyűgözhetette őket, egyben biztató jövő pirkadását is jelenthette számukra. A S. Pietro in Vincoli nincs oly messze a forumtól és annak szomszédságában ott áll a zsidó mult legszomorúbb kőbe oltott dokumentuma, Titus diadalíve, melynek oldalán rabláncra fűzött zsidók menetének, a kifosztott templom kincseinek mása hivalkodik. Titus ivétől Michelangelo Mózeséig hosszú út vezet. Ez az út Izrael vándorlásának leggyötrelmesebb része. A gyötrelem nem szűnt meg ezután sem, sőt még ma sem szűnt meg teljesen, de akadtak már nagy szellemek, kik megértették e nép küldetését és lelkükben megbecsülés, részvét váltotta fel a gyűlölség vakságát.

Mit érezhetett a zsidó, mikor Titus diadalíve mellett elsuhant és mit érezhetett akkor, mikor szemtől szembe állt Mózesrel?

És vajjon mit érezhetett akkor, mikor lopva, — hogy senki ütlege ne érje — elhaladt a hatalmas székesegyház falai mellett és tekintete rávetődött a Synagoga törékeny alakjára. Ha felnézett rá, nem sajgott-e egész testén keresztül a fájdalom, hogy a bekötött szemű hajadon nem viszonzhatja sóvárgó pillantását, nem látja az ő megriadt, szenvedő arcát, melynek kusza vonásaiban a rabszolgasors nyomorusága, az autodafé borzalma tükröződött. A néma szobor, ha ajka beszédre nyílhatott volna. Nyirkos, ködös éjszakákon, ha tizenkettőt vert az óra, talán nyujtózkodtak a merev kőtagok és leszálltak a talapzatról a szobrok... Vajjon azokat a botor, céltalan csatákat vívták-e egymással, mint az emberek?

Mit csinálhatott közöttük Synagoga. Leoldotta szeméről a kötelekeket? Vádolt, perlekedett? Vagy talán le sem szállt, nem elegyedett a vitázók táborába, várva a hajnal hasadását, az igazi hajnalét, hallgatagon, szerényen, de szilárd bizakodással...

TAVASZ HAVÁBAN

— CSERNICHOVSZKY —

Tavaszi havában, élet tavaszán,
Zúgtak a cserfalevelek,
A varázsrejtő éj ölében
Csókoltalak, öleltetek.

Körülünk énekelt a csend
S öleltelek, csókoltalak,
Hallottam szíved dobogását,
Hogy zakatolt szívem alatt.

Benne tavasz száz dala zengett
S csókoltalak, öleltelek,
Tavaszi havában, éltünk tavaszán
S hallgattak a falevelek.

Patai fordítása

ABÁDI IMRE: AZ ELPÁHOLT KASSZASZ

— Palesztinai emlékkönyvből —

kasszasz? Lezüllött szerzet, régen lehanyatlott professzió — volt a kiábrándító válasz. — Régen, nagyon régen volt az, uram, mikor az egész környékről összefutottak az emberek, hogy a kasszaszt meghallgathassák, mikor a kasszasz bejárta Arábiát Mekkáától Bagdadig, Bagdadtól Damaszkuszig és beszélt a népnek Allahról, hirdetve a próféta tanait, különféle fantasztikus legendákkal fonva körül az ő nagyságát és dicsőségét. Nagy tekintélyben állott akkor mindenfelé, de a közbecsülésben és a közkedveltségben, mely iránta megnyilvánult és amely a társadalom, a nyilvános élet nélkülözhetetlen

súlyedtt s mert éppen ezért hallgatókat még mindig tud vonzani, látható még itt ott néhány vén bitang, de ezek már nem a régiek többé, ezek már alig érdemlik meg a kasszasz nevet.

Ezeket mondta vendéglátó gazdám a kasszaszról, egy sokat tanult, minden iránt érdeklődő ember alaposságával.

— Ön persze egy igazi kasszaszt szeretne látni, a régiek közül — szólt még a kávéját kavargatva. Dúshímzésű, fehér, ösarab szabású háziköpeny volt rajta és amint szelíd mosolyra húzódott az ajka, fekete bajusza mögött, feledhetetlenül kedvesnek és szimpatikusnak tűnt egész lényében.

Tudtam ugyan, hogy azzal a kasszasszal, amelyik a fantáziámban élt és amelyet egy múzeumban levő festményen is láttam egyszer, találkozni nem fogok s bár vendéglátó gazdámnak

ez a kávéközti beszéde még jobban lehűtötte a kíváncsiságomat s alaposan megtépázta azt a képet, melyet magamnak a kasszaszról alkottam, mégis, mikor egy kávéházban láttam végre egyet, alig tudtam hinni a szemeimnek, hogy a presztízsnak arról a piedesztáljáról, amelyen egykor állott, a kopottságnak, az önérzetlenségnek abba a mélységébe süllyedhetett, ahol már csak ravaszságokkal tud a hallgatóitól néhány pénzdarabot kicsalni s ahol a legközönségesebb naplopó, vagy kofa is üthet rajta egyet, ha nincs vele megelégedve.

Ruinen von Sichem

Sichem romja. (Régi metszet)

alakjává avatta, akkor érte el a tetőpontját, mikor az arab dinasztiák belső pártharcai után az arabság hódítva terjeszkedett észak és nyugat felé. Ebben az időben a kasszasz igen fontos szerepet töltött be az arabság életében: ő volt a nép hírmondója, az élő újság. Referált a hősök tetteiről és megénekelte az arab nép nagyságát és dicsőségét. A nép izgalommal leste a szavait és a lelkesedés extázisába esett azoktól. A hódítások befejezésével a kasszasz kiesett tulajdonképeni hivatásából, de az érdeklődés, melyet önmaga iránt a közönség lelkébe plántált, tovább virágzott még azután is, s ez az oka, hogy az arab világbirodalom hanyatlása után is hosszú ideig népszerű volt, bár a mondanivalója nagyon megváltozott, a hősiség- és dicsőség-zengés teréről a kalandok, viccek és síkamlós történetek terére

A kávéház, ahol a vén kasszasz mindig össze tudta szedni a maga kis hallgatóságát, minden ócskasága, kétes tisztasága és sajátságos homálya mellett is érdekes volt, nagyon érdekes. Bár tudni kell, hogy Kelet mélyében a kávéház távolról sem „díszerme a társadalmi ideálok légvárának“, nem, Keleten, a minden tündöklő európai kávéházak bölcsőjében, a kávéház nem tudta ezt a karriert megcsinálni; furcsa, de igaz, hogy éppen azért nem, mert ott főképen a kávé (no meg a nargíleh) kedvéért járnak kávéházba az emberek. Igen, míg a Nyugat a kávéháznak, amelyen az úgynevezett „modern kultúra“ szellemi, üzleti és erkölcsi életének mindenfajta produktuma, minden szennye és kinövése keresztülömlik — ragyogó palotát emelt —, Keleten a kávéház megmaradt szerény kávéháznak, az igazi kávészomj-oltás, a

vízpipa melletti elmélázás, a néma sakkozás hajlékának, ahol nem zajlanak a hiúság, a szenvedély, az asszonyi cifraság és romlottság hullámai; itt a csendet csak néha zavarja valami epizód, vagy egy-két percre a fellobbanó emberi indulat. A keleti kávéház csendes élete nem arrogál magának palotát, szerényen húzza meg magát egy régi, többnyire a fénytelen idők napjaiból fennmaradt középület e célra legmegfelelőbb részében is, mint ez is, ahol a vén kasszasztrátaláltunk. Terrasz, mint ez már Európában szokás, nem volt előtte, ezt, úgy látszott, csak a nagy látogatottság hozta létre, különösen az ünnepnapok délutánjain, amikor a vendégek fölöslege, mint ma is, kiárad a kávéház elé és ott piros, sárga, kék vagy fehér színekkel domináló tömegével apró, alacsony kis ülőkékben helyezkedett el. Mozdulatlanul ültek ott valamennyien: együttesen egy

nagy tarka szőnyegként terpeszkedve, melynek intenzív színeit itt kint a világosság széjjelszedte és kikialtotta, de bent, a kávéház belső képe, ahol a színeket a homály egy kissé letompította, finom, diszkrét és meleg hangulattal ejtette meg az embert. E hatást a falakra aggatott eladó szőnyegek kerete csak fokozta s mintha e szőnyegek sok ízléssel kombinált, aprólékosan felosztott ábraszíneit külön-külön, szélesen előmlő elemeiben mutatták volna viseletükben a vendégek, kik között ott ültek a szőnyegek készítői és eladói is. E derék szőnyegesek nap-

hosszat is elméláznak itt, szőnyegek terhére, a kávé meg a nargileh mellett s így érthető, hogy a kávé mindegyiket a kezében tartja, s hogy a szőnyegek árára is befolyással van. Hogy mikor dolgoznak, hogyan készülnek el szőnyegeikkel, ez olyan rejtélyes, akárcsak a helyiség magasbaívelő boltozatai, melyeket a szenny, a füst és a korom szövetsége áthatolhatatlan sötétségbe vont.

— Itt van az öreg, itt van! — szólt a barátom, mikor beléptünk. — Jól sejtettem, hogy ma itt találjuk. Két hallgatója is van már — folytatta egy sarok felé tartva. — Üljünk oda mi is, csináljunk neki egy kis reklámot.

Szalmafonatú kis székeket kaptunk és oda telepedtünk. Az öreg, kezét a homlokához emelve, egykedvűen üdvözölt bennünket; egy alacsony, keményre tömött kis díványon ült, a lábán papucs volt, barnacsíkos, fakó kaftánját pedig vastag,

sötétkék kartonsál fogta össze a derekán, mely szintén szennyes és zsíros volt már a használatától, csak éppen a tarbusra csavart fehér turbánja látszott frissen mosottnak. Időnkint barna ujjával belenyult rendetlen szakállába, mintha onnan húzogatta volna elő a mondanivaló fonálát. Az öreg ugyanis már mesélt, benne volt már a mesében:

— ... mert mint mondtam, *Omája* kalifa a legszebbik szemű feleségének a tiszteletére rendezte a lakomát s így érthető lehet előttem, hogy ebből az alkalomból a legszebb és a legnagyobb lakomaterem nyílt meg a vendégek előtt, az a terem, melynek ezüstből volt a menyezete és visszatükrözte a lakomaterem minden gazdagságát: az asztal kincseit, az elefántcsonttal és rubinttal díszített eszközöket, az arannyal bevont oszlopokat, a serlegek nemes italát, az ud-

Brunnen in Galilea

Galileai kút. (Régi metszet)

vari sütőmesterek és cukrászok pazar remekeit, a damaszkuszi kertek ananászait, feltördelt csipős ízű, étvágygerjesztő gránát-almáit, a sefalai lapály selymesen hamvasfehér, gyöngén piruló barackjait, a karmeli és judeai szőlők aranyló malagafürtjeit, meg *Haméma*, a legszebbik szemű asszony sötét hajának gyöngyös ékeit is, szabadonhagyott kerek vállait és sötétkéken bársonyozott ezüstbojtos ülőhelyét: tömören kötött fehér rózsacsokrokkal övezve, melyeknek csaknem teljes körében (könnyű, világoskék selyemmel a derekán meg a keble alatt) ő, a legbűvösebb, a legféltettebb és a legápoltabb rózsza foglalt helyet a lakomaasztal közepén, meg a túlsó végén álló virágvázában levő óriási csokorhoz hasonlóan. S érthető lehet előttem az is, hogy ez alkalommal az *Omája* ünnepi hangulatát, magas, előkelő figyelmét a judeai hárfások nem elégíthették ki.

A leghíresebb mekkai énekesnőt hívatta meg tehát, aki után tizenkét rabszolga cipelte a selymeket, a jelmezeket és az ékszeres ládákat, és akit negyven fiatal táncosleány kísért a lakomára. Akkor történt ez ugyanis, mikor a muzulmán asszonyok még nem viseltek fátyolt az arcukon, abban az időben történt, mikor a nők korlátlan szabadságot élveztek széles Arabhonban és semmi sem akadályozta őket abban, hogy bárkivel, bárhol és bármikor is érintkezhessenek, sem abban, hogy a nyilvánosság előtt szerepeljenek. Omája tehát, mint mondtam, a leghíresebb mekkai énekesnőt hívta meg teljes kíséretével, mert említettem, a legszebbik szemű feleségének a tiszteletére adta a lakomát...

A vén kasszasz innen visszafelé meglepő változatossággal mondta el újra, amit előbb Omaja kalifa lakomaterméről, Haméma nevű kedvenc feleségéről, meg a mekkai énekesnőről mesélt, majd a kezdetéhez visszatérve, újabb jelzőkkel és variációkkal megismételte az egészet, mindaddig, míg csak hallgatóinak a számával meg nem elégedett. Ez az abrakadabraszerű mesekezdés egyrészt az érdeklődést ébrentartotta változatosságával, másrészt pedig az újabb hallgatók se mulasztottak el a meséből semmit. Mikor a vén kasszasz észrevette, hogy mögötte is ülnek már, folytatta:

— A vendégek a palota virágoskertjében gyülekeztek, ahonnan a judeai hárfások játéka kísérte fel őket a lakomaterembe. Eljöttek az összes

miniszterek, az összes papi méltóságok, a legmagasabb rangú katonák, a leghíresebb építőművészek, a legnagyobb tudósok és csillagvizsgálók, még a nagy népszerű költő, *Omar Ibn Abi Rabia* is megjelent a kalifa kívánságára.

A válogatott vendégcsereg elhelyezkedett az asztaloknál, mire kint a judeaiak lecsendesítették hárfáikat, míg bent pedig körülhordták az Eufrat patyolathúsú halait. Erre azután megteltek a kelyhek bíborló folyadékkal és fölcsendült a híres mekkai csalogány is. Éneke tetszett mindenkinek, még Hamémának, a legszebbik szemű asszonynak is. Finom dereka kedvesen ingott hol jobbra, hol balra, mint a rózság a fuvalomban, a szeme pedig fölcillant a dal hatása alatt, ami Omáját szintén földerítette és beszédessé tette. Kérdésekkel tüntette ki a tudósokat, akik feleleteikkel újabb kérdésekre és megjegyzésekre indították Omáját s lassankint bevonták a társalgásba az egész magas társaságot. A női ének-művészetről folyt a szó először, ebből aztán áttértek a nők korlátlan életére és rohamos térhódításukra az élet minden vonalán.

— A külső és belső ellenségekkel való harcaink egyre több férfit szolítanak ki a munka otthonaiból, a nyilvános szereplés teréről, és hogy a nők elől nem zárjuk el az utat, ha képességet mutatnak arra, hogy a férfit pótolni tudják, ez természetes és igazságos — jegyezte meg méltóságteljes hangon az egyik miniszter, mire Omaja is helyeslőleg bólintott.

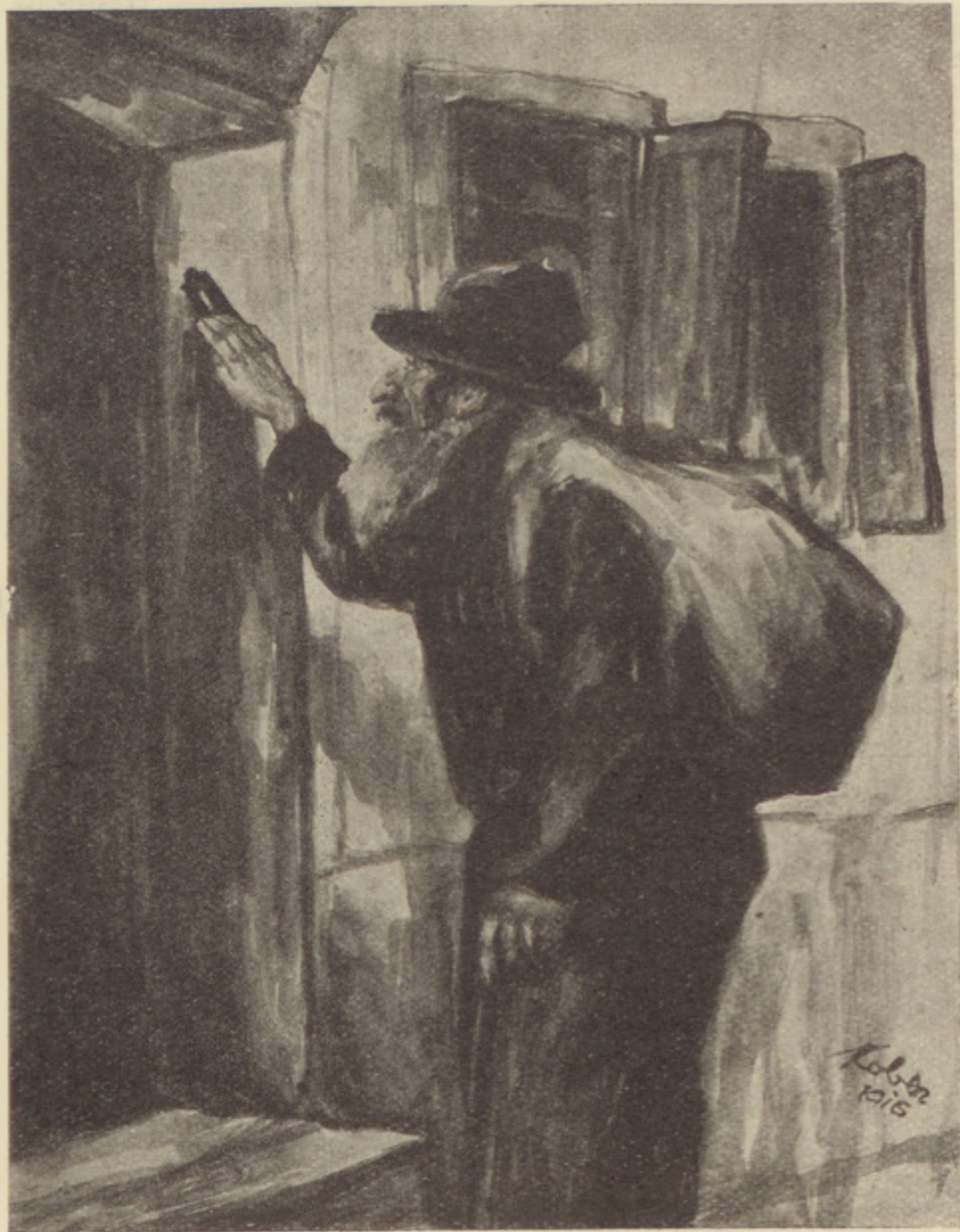
— Igazságos — hagyta szintén jóvá az egyik tudós —, de sajnos, a nők térhódításában, a nők korlátlan szabadságában a női szépség és általában a nőiesség húzza a rövidebbet.

— Nem. A legrövidebbet a női erény húzza! — vetette közbe a hadvezér. — Amilyen mértékben szélesedik a nők mozgási szabadságának a területe, ahogy omlanak a korlátok a nők érvényesülése előtt minden téren, oly mértékben romlik az erkölcsük. Az élet harcában a női erkölcs húzza a legrövidebbet — fejezte be szavait a hadvezér.

— Egyformán lesz vesztes a női erény is, a nőiesség is — folytatta a tudós. Hisz mindig voltak erkölcstelen nők, de az önzetlenség, a jószág, a megközelíthetlenség, az erény és a szép eszményének mégis a nő volt eddig a mentsvára és a jelképe. És maholnap a nő is ott áll az élethajzában, mint egy elrútult, önző érdekfigura, megfosztva a nőiességnek minden kellékétől...

— Erény?! Önzetlenség?! Megközelíthetlenség?! Eszményiség?! Maholnap?! Miről beszéltek?! — kacagott *Omar Ibn Abi Rabia*, a költő, könnyű bormámmorral a szívében. Hisz ma sincsenek már erényes és megközelíthetlenség asszonyok, hogyan találnátok ilyeneket holnap?

Ma már minden nő erénye megvásárolható, ma már pénzért minden asszony, minden asszony megközelíthető!...

Leo Kóber: Abschied

Kóber Leo: Búcsú

Néhány pillanatnyi csönd következett, mire a kalifa a költő felé fordítva tekintetét megszólalt:

— Minden asszony megközelíthető volna már pénzért, Abi Rabia?

— Pénzért, Omaja, minden asszony — felelt a költő határozottan.

— Gondolod, Rabia?
— kérdezte a nagy kalifa ismét.

— Minden asszony, Omaja; pénzért ma már minden asszony megközelíthető — bizonykodott újra a költő — még Haméma, a legszebbik szemű asszony is! — tette hozzá gyorsan, hangosan és nagy nyugalommal.

Az ereken megállt a vér, a kezekben megállt a pohár, minden szem Omar Ibn Abi Rabia felé irányult, a hadvezér a kardjához kapott s csak a nagy kalifa intését leste már, a miniszterek elsápadtak és zavartan pislogtak egymásra — a vén kasszasz hallgatói pedig pillarezenés nélkül figyeltek; oh, a lepénysütőnek is lüktetni kezdett a halántéka, nemcsak a kalifa minisztereinek meg a papi méltóságoknak, a papucskészítő kezei ökölbesorultak, a hlvás pedig a költő vakmerőségének hallatára a száját is nyitva feledte. A vén kasszasz látva, hogy elbeszélésével a feszült érdeklődésnek legizgalmasabb pontját már elérte, hirtelen a gelebébe nyúlt, kivett onnan egy szennyes vászonzacskót, széthúzta a korcánál és a hallgatói elé tartotta. Persze, senki se tudta megtagadni tőle az előleget s miközben a zacskóba hulltak a pénzdarabok, egyre biztatták az öreget, hogy csak folytassa, folytassa és váltsa meg őket a fölcsigázott, de ki nem elégített érdeklődés és kíváncsiság izgalmaiktól.

Mikor a vén kasszasz mindenkítől beszédte már a honoráriumot, a vászonzacskót nyugodtan visszahelyezte a gelebébe, aztán folytatta:

— A döbbenet csöndjében, a visszafojtott lélegzetű megrökönyödés közepette csak Omaja, a kalifa maradt higgadt, nyugodtan ült a helyén és szűrös szemeit mereven szegezte a költőre:

— Komolyan úgy hiszed, Rabia, hogy pénzért még Haméma, a legszebbik szemű asszony is megközelíthető?!

— Igen — felelt a költő újra —, csak hogy annyi pénz nincs az egész világon...

A magas társaság föllélegzett, a hadvezér elengedte a kard markolatát, a poharak újra összekoccantak. A vén kasszasz hallgatói közül néhá-

Leo Kóber: Der Krieger:

Kóber Leó: Haditanács

nyan elégedetten mosolyogtak, de a többség, nyilván egy izgató befejezést remélve, úgy találta, hogy az öreg becsapta őket. A hetyke arbazsi, aki félrecsapva viselte magas tarbusát, visszakövetelte a honoráriumot, a lepénysütő kirántotta alóla a tekintélytadó tömött ülökét, mire az öreg hátraesett, lábai fölemelkedtek, miket azonban a papucsos lefogott és az öreg most már nem szabadulhatott kezeik közül; közös erővel megforgatták, püfölték, csiklandozták, gyomrozták minden oldalról. A közelben ülő vendégek pedig a kyef édes nyugalmaiból kizökkenve, kiemelték szájukból a nargileh szopókáját és szélesre húzódó ábrázattal mulattak a jeleneten.

SZÉKELY BÉLA: A NAPHOZ

Nap! lesz-e annyi heve a sugaradnak,
hogy szárazra szikkasza a földet,
melybe az élet gereblyéi beletörtek:
sok ifjú ember. S lesz e sugaradnak
annyi tüze, hogy magába szívja
a mezők forrását, melyek vérrel fakadnak?

Es be tudod-e furni sugaraid íjját
a föld sebébe, melynek genye mostan: ember
s beléjük hinteni a remény enyhe íriját.
S büszke mellekre tudsz-e ütni pecsétet
forró vasával repeső sugaradnak,
hogy örökké jelezze, kiket megtartott az élet?

SZÁSZ MENYHÉRT: AZ EMBER SÍRATÁSA.

Nem, nem az asszonyt, nem a leányt,
nem az örök Nőt síratom én,
ki elhervadt ajkamon
ezer kis halk dalon,
kis csengőn kacagva, szívembe folyva...
Nem a Nőt,
mielőtt az első, legelső
szent csókját énnekem nyújtotta volna.

Nem, nem a lányt, nem az első szüzet,
nem az első tüzet...
(Szűk szobám legelső angyala
kis diák langy dala,
Istenem,
hol vagytok mind nekem?)
Ma ez már nem síralom,
nem, nem az asszonyt, nem a leányt,
mindezt már nem síratom.

És nem magamat,
ki duzzadó izmokkal akartam járni,
mindent elérni, semmit sem várni,
dalolni gyujtón,
s lendülni vidám, nagy akarással,
mint régen a tornateremben, a nyujtón.
És nem magamat,
ki, lettem a másé, Pénz-úr cselédje,
gyönyörű váza törött cserépje.
Én nem magamat síratom.

És nem az első, elveszett játékomat,
mit elsöpört kamasz-roham,
nem az első vasutam síratom én,
nem az első hintalovam,

az Embert síratom én...

Ki fent a magasból, hol madár se járhat,
hol havas a felhőzuhany,
ki fent a magasból a földre zuhan,

Az Embert síratom én.

Ki búvik az erdők sűrű sötétjén,
ki vért hörög úgy, mint vérszemű vad
s vas ökle lecsap, mint isteni átok,
ha ő üt előbb, hamarabb.
Kezében rossz gyílok emberre lesve
sziklákat gördít és árkokat ás
maga is megváltó halált keresve...

Az Embert síratom én...

Ki fent a magasból, hol madár se járhat,
hol havas a felhő zuhany,
eltörve szárnyát a földre zuhan.

Az Embert síratom én...

MOLNÁR ERNŐ: ÁBRAHÁM

ár régóta akart Mihály novellát írni
Ábrahámról, de terve egyszer sem
sikerült. Mihály lírai verseket írt
és fiatal, nagyon fiatal költő volt
még, talán húsz-huszonkét eszten-
dős. Bensője még chaotikusan for-
rongott és gőzök emelkedtek belőle és eltakarták
szemei elől a külső történések meglátását. Csak
befelé látott, mint a vaksi, kis kölyökcica, mely-
nek a hályog nem vált le szemeiről és csak nyivá-
kolni tud még, elnyafogni, hogy mi fáj neki és
mínek örvendezne. Pár novellájában, mikkel már
megpróbálkozott, inkább líra, érzés és fájdalom
voltak, mintsem történések. De most megkapta
a fantáziáját Ábrahám szédületes emberi alakja,
nekigyürkőzött a megrajzolásának és csudálkozva
gondolt rá, hogy a biblia mondáiban még mennyi
kiaknázatlan kincs hever.

Arra a legendára gondolt, mely a fiatal Ábrahám
dacos, gerinces szembeszállásáról szól mindenki-
vel: testvérekkel, rokonokkal, barátokkal: népével,
mikor új, merész eszméjét hirdetni kezdte a lát-
hatatlan Istenről. Fiatalos fantáziája a vakmerő
újítót, az ódon hitek lerombolóját, a bátor fel-
forgatónak szimbolumát látta meg Ábrahám nagy-
szerű alakjában és a szilárd, mártír Galilei magasz-
tos méretei társultak elméjében ehhez a grandiózus
emberhez. Látta a még apró, gyermek Ábrahámot
bálványkészítő atyja udvarán a felhalmozott, ki-
faragandó bálványtuskók között játszadozni, majd
Terách vásári bódéjában látta, mint alkudozik
akkád nemesekkel, babiloni földmivelőkkel egy
Marduk-képen, egy Astarte-szobron, látta, mint
eszmél vissza minapi extázisára, mikor rábukkant,
hogy nem lehet, ez az ormótlan kolonctömb nem
lehet az emberi szívek meghallgató és könyörület-
es istene, de hogy még a nagy Ráh sem lehet az, a
lángoló Napisten, sem a bűbajos Szín, a Hold
szelíd istennője, sem pedig a csillagok, egyetlen-
egy sem közülük, melyek lehullanak az égbolto-
zatról, erről az egyre hullámozó tengerről, ha a
nagy Ráh feltündöklék, de viszont a nagy Ráh
is sárgán lehanyatlék a távol sivatag peremén a
bajos Szín felragyogásakor. Ezeket gondolta Ábra-
hám, holott Babilónia lapostetejű palotáiban ez-
időben mindenki hitt még a hatalmas Ammoa és
a rettenetes Assur és a halálfejű Nergál istensé-
geiben — és Mihály látta fantáziájában, mint
kardoskodik Ábrahám a finom sumir urakkal s
a kergeskezű asszír parasztokkal a bálványbódé
hús ívei alatt, és szíve sajgott, hogy mint gúnyol-
ják ki mindannyian az igazság megértetlen küldött-
jét. És fellobogott Mihály képzeletében Ábrahám
szemének martiriumos tüze, amint eszméje igazáért
felkészült minden szenvedésre, és lomha agyag-
képeket a ráhagyott, magános bódében két tá-
borra, a rettenetesharagú istenatyának, Mar-
duknak, másrészt pedig valamennyi kisebb

bálványnak két hallgatag, ellenséges táborára osztotta. És az apostoli tűz szállott alá Ábrahám bátor kezeibe és egy óriási varázstörő vaskalapáccsal mind az álisteneket összezúzta, a forró, álmos, nyári délutánon, Ur-Kaszdim város piac-terén, a bálványkészítő Terách bódéjában, — vakmerő tette után odaüllesztve a nehéz vaskalapácsot Marduk otromba agyagkezei közé. És látta Terách ijedten bámuló arcát, amint megpillantotta az összezúzott isteneket és hallotta Ábrahám tettettet mentegetőzését: hogy a felgerjedt haragú isten-anya végzett az engedetlen fia istenségekkel, — majd Terách dühös kérdésére: „Hiszen Marduk agyagból van, hogy’ tudott volna hát csak meg is moccanni?” Ábrahám diadalmas válaszát hallucinálta: „Látod, atyám, és ezeket az agyagképeket tekinted te isteneknek?”

Es a mélységes szimbolum, az ujitó, felforgató, szabad merészség lenyűgöző ereje áradt egyre Ábrahám alakjának glóriájából fantáziájában, el-tartalmatlanodott hagyomány-bálványok forradalmár megdöntőjét látta benne képzeletében, — és rokonságot érzett lelkében Ábrahámmal, aki, Nimród mártíriumos kínzásai után, Ó-Babilon évezredes, puha kultúrájából inkább a barbár és kultúrátlan Kanaán vad törzsei közé vándorolt ki, csak hogy eszméinek tisztaságát megőrizhesse.

De az óhajtott novella csak nem akart kialakulni... Járt Mihály a dolgai után és mint egy meleg mag, úgy tüzelt Ábrahám alakja a lelkében. Mikor a leszálló alkonyatban a lucskos, nedves körútaszfalton bandukolt és a villamos reflektorok lilás fénye sugárzott és színes transzparenszek villogtak, mint díszes ékszerek az este sötét bársonyán, az ő képzelete Ábrahámmal foglalkozott. Élvezte fantáziája exotikumát, mely négy évezred távol messzeségeibe száll vissza és a modern Babel úttesteire képzelte lelke különös vendégét. De ha leült, hogy leírja mindazt, ami lelkében Ábrahámról, mint a gyöngyragylóban az igazgyöngy, kiizzadt, akkor érezte, hogy az őskori forradalmár képe még nem teljes a fantáziájában. Csak hézagosan látta még, a nagy bálványromboló alakjának körvonalai még nem rajzolódtak ki az ő lírikus, csupán bévülségek iránt fogékony lelkében. S ilyenkor csüggedten tette le a tollat...

Majd idővel saját lelkének némely átéléseit próbálta Ábrahámmal átvenni. És fantáziájában úgy alakította ki, hogy nem ő, hanem Ábrahám az, aki a hajnali Tiszaparton ül és a színorgiás napfölkeltét nézi, míg a vörös napkorong a fodrozó víztükörben mint tüzes lampion izzik és remeg. Ezt a vörös korongot látta négy évezred előtt Ábrahám is, gondolta, Ráh napisten izzó arcát, az Eufrates partjai mellett, mikor a hajnal bíborfelhői még éberem találtak az ősi igazságok hitében megrendült lelkét. Ezzel a hatásos jelenettel fogom a novellát megkezdeni, gondolta, de mikor a leíráshoz jutott, a belsőleg át nem izzott részek

újólág nem akartak egységbe tömörülni és ellenségesen és komoran néztek a fiatal költőre... Ábrahám, Ábrahám, ismételte Mihály a szent nevet, konokul és dühösködve és már majdnem haragudott reá, hogy bár lelke az alakján fel-tüzesegett, fantáziája nem tudott felizzani az alkotásig...

Es fáradtan és elcsigázott lélekkel Mihály a szent könyvek hűs árnyékába menekült... Szemei újonnan elrévedtek Ábrahám ősrégi történetén, az események üdén, frissen, merészen, gyors egymásutánban peregtek, mint a szökőkút csillogó habgyöngyei szikráznak a tavaszi napsugár mosolyában. Es csudálkozva érezte Mihály, hogy a szent könyv ódon, hatalmas szavai nyomán egy óriási szoborkép nagyszerű méretei emelkednek elő a háttér grandiózus távlatából és ez Ábrahám... És meghökkenve vette észre, hogy ami fenségeset és magasztosat ő először vélt Ábrahám alakjában meglátni, az szelid hömpölygésű, mélységes mondatok alján még háromezeresztendő ködös távolán át is, még egyre üdén és töretlen erővel csillámlik elő. Ó, az ő meglátásai... Úgy érezte, mintha merészen csapkodó lángok nehéz ködök alattomos szorításai alatt lassan, lassan elfulladnának... És lelke bontott szárnyai halkán, fázékonyan összecukódtak... és csüggedten ejtette ki a tollat kezéből...

Leo Kóber: Flüchtlinge

Kóber Leó: Menekülő

BÁLINT JENŐ: CHACHELEW NAUM

sténkint bánatos énekfoszlányok úsznak egy keskeny, budai mellékutcában. Vasgyárból jönnek e szomorú melódiák, orosz fogoly-munkások panaszos danája sóhajt, sír, zokog, a harmonika kísérő muzsikája mellett fölmagasztosul és könnyörgő fohással fordul az égnek...

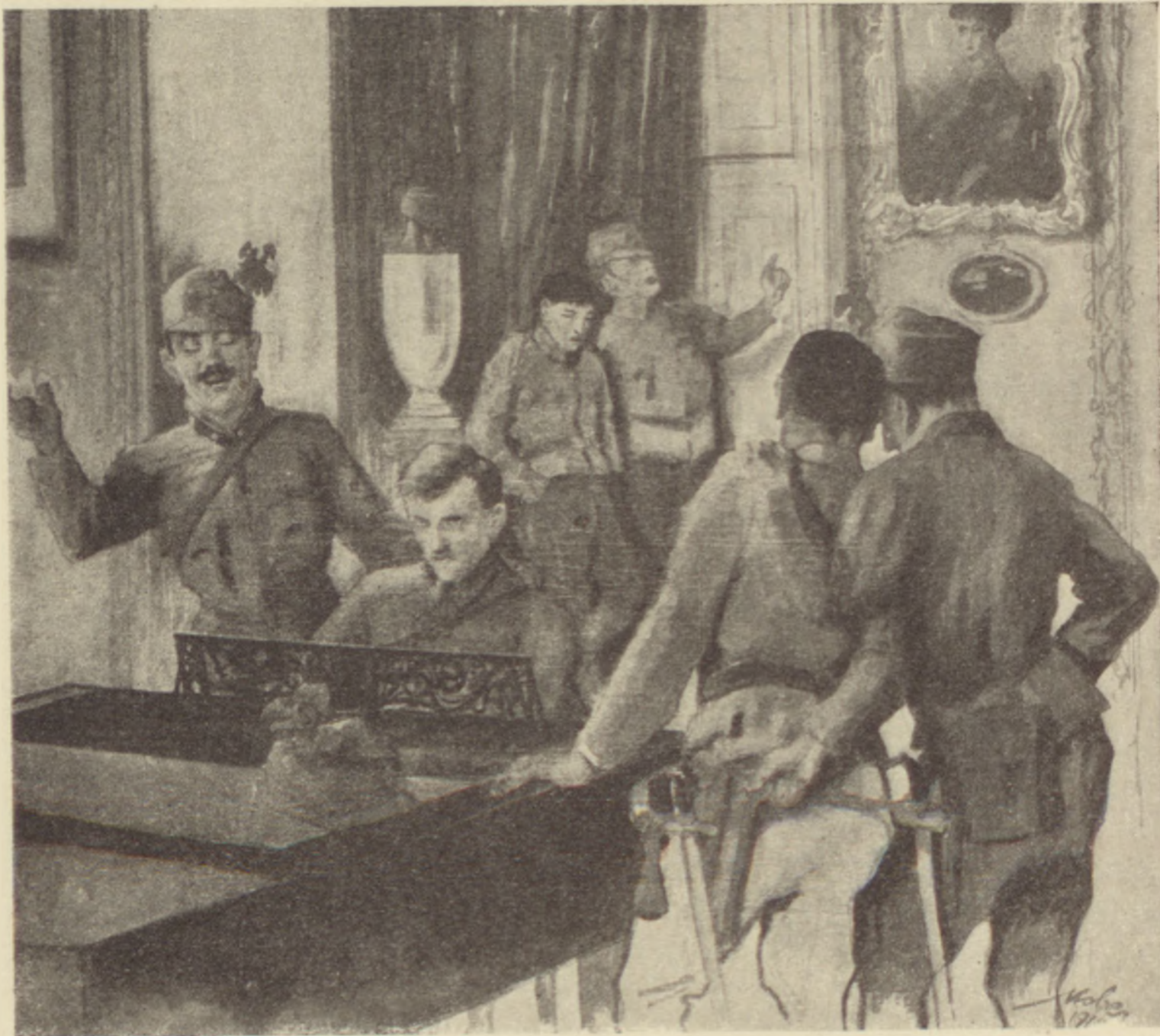
Nem értem a foglyok bús szavát, nem tudom mit mond az ének: de rabja vagyok a fájdalomnak, de éget, de harsogat a részvét, s a szemeimet — robotos hivatalnoknap számosa e gyárnak — ahogy csöndes egyedüliségemben írásaim fölé hajlok, befutja a könny...

Izmosodik, dagad, örvénylik, már nem is ének ez, vajudó férfiszívek lázadozó nosztalgiája, egy medréből kiáradt fájdalomfolyó, amelynek hullámvérésein a bánat csillogása küzköd az alkonyattal...

Nem, ez már nem az a játékos ének, amelyen át a szív enyhülést keres; ezek az áriák egymást fűtik, egymást élesztik új és új emésztő lángra, amelynek perzselése alatt vajudva vonaglik a legvigasztalanabb fájdalom...

A levegő megreszket belé, a szem elfátyolosul tőle s úgy érzem: angyalok röpködnek az égből, a legszebb és legszomorúbb angyalok, kezükben az olajággal...

Am hirtelen új hang, mély bariton hangzik fel az ablakom alatt, a portás józan baritonja, amint felkiált németül:

Leo Kóber: In der Fremde

Kóber Leó: Idegen kastélyban

— Chackelew Naum, hallod e, mondd meg nekik, hogy elég volt. És csukjátok be az ablakokat...

*

Egyedül ő nem énekel soha, egyedül ő az, akinek a szíve megfagyott; nem bírja megosztani a fájdalmát, nincs rá szava, nincs rá éneke, hangja sincs hozzá, amellyel elmondhatná, csak szemei vannak, mélyek, feketék, amelyekben sötéten, meredten szobrot ül az ő külön nagy szomorúsága... Nincsen fájőbb a zsidó fájdalomnál s benned, Chackelew Naum, szegény, fiatal, elárvult orosz kereskedőseged, megtestesült ez a fájdalom... Orosz a többi is, bajtárs mind, kik vigasztalan rabságra így családként összejöttek itt, egy a fájdalmuk, egy a reménykedésük, egy midegyikjök gondolat-szíkrajja — és mégis: Chackelew Naum úgy nézi szenvedése osztályosait, mint az idegeneket... Ő nem csak orosz és nem csak fogoly — ő ezenfelül zsidó is, még hozzá orosz zsidó... Ő megbúvik fájdalmával s amikor társai lassankint elpihennek: odasompolyog az ablakhoz, megáll, mint egy árnyék, mint akiből kiköltözött az élet; és nézi, nézi, megkövült áhitattal nézi az eget, amelyen, mint egy elszabadult léggömb úszik a hold...

Csak néha rándul meg az ajka, így beszél, alkalmasint az imádságtól van ez, amelyet, Chackelew Naum tudja jól, suttogva is megért a Mindenható...

*

Nem beszél senkivel, nem barátkozik, nincs kívánsága, nincs akarata — Chackelew Naum nem is él talán, úgy imbolyog ő itt, mint az árnyék... Egy alkalommal feléje közeledtem, hogy egy pár meleg szóval bizakodást vigyek a szívébe... Am Chackelew Naum észrevette a szándékomat, hirtelen pir öntötte el az arcát és eltűnt a szemem elől...

Finom, vajudó lélek, szegény — gondoltam — félti, rejtegeti idegen előtt a fájdalmát, az egyedülit, mi megmaradt számára, amellyel összenőtt, amely úgy tapad hozzá, mint gyermekéhez az anya...

Akkor más módhoz fordultam, hogy könnyítsek a lelkén. Orosz könyveket vásároltam, Tolsztojt, Gorkijt, Turgenyewet, úgy gondolván, hogy amit nekem elérnem nem sikerült: e fénylő nevek hűsíteni fogják Chackelew Naum zárkózott szomorúságát... Nem, én nem mutatkoztam előtte többé, nem volt szabad elárulni azt sem, ki az ajándékok küldője — háttérben maradtam, de annál élesebben figyeltem őt... A könyveket úgy lopták oda az ágyára egy-egy csomó cigaretta kíséretében, s ha érdeklődött: társai tanács-talanul rázták kérdéseire a fejüket...

Már-már azt hittem: céloom elértem; Chackelew Naum-ot sikerült érdeklődésre bírnom. S ez a fő, ez már a minden, mert aki érdeklődik: az él!... Chackelew Naum, huszonegyéves, vígasztalhatatlan, lemondó, fájdalma tűzében lassan elégő, oroszos mélabúban fetrengő zsidó: akarom, hogy élj, életörömet akarok csöpögtetni beléd; a fiatalságod akarom megmenteni: magadnak, neked, s azoknak a távoli reszkető zsidóknak, akik szívük minden lüktetésével rád gondolnak és naponta imájukba fogják a te nevedet... És akkor, egyszer, Chackelew Naum levelet küldött nekem:

— Goszpodij — írta —, a cigarettákat szétosztottam. Ami könyvet, ajánlékot még kapnék: ugyancsak szét fogom osztani társaim között... Bocsásson meg, goszpodij, nekem nem kell. Nekem van egy könyvem, mely minden könyvnél többet nyújt nekem — más könyvet kivüle elolvasni soha nem kívánok... Bocsásson meg, goszpodij, Tolsztoj, Gorkij, Turgenyew nagy írók, de az én könyvemet még náluknál is nagyobb író írta: maga az Isten...

*

Kereket gördít, taliga alatt görnyed, rakja a vasat, izzad, lohol Chackelew Naum, a kezeire kérget fagyaszt a munka, törődött, vézna testén sokhelyütt sebet üt — vékony, kanyargós vonalban szivárog Chackelew Naumból a vér... A vér, a vér, az olcsó embervér, miből neki olyan kevés jutott, csak éppen annyi, hogy talpon tudjon állani... Egyszer aztán összeroggyant, sápadt arca még fakóbbra vált, elnyúlt, elvágódott, mint egy fadarab, élettelenül... Láttam, amint hordágyra tették: viaszksárga volt az arca, keskeny álla fölött a bársonyos bajusz vékonyan simult kétfelé s csak a szeme fehérje meredt — csodálkozással és ijedten — a tavaszi nap felé... Ám a gépek zakattoltak tovább, kalapácsok ütődtek kongva, érceken az üllőhöz, lihegve lüktetett tovább a munka, csak ő maradt csendes és szomorú halotti ágyán, szegény, fiatal, távoli zsidógyerek te, Chackelew Naum — örökre becsukván magad mögött az ablakokat...

*

Esténként bánatos énekfoszlányok úsznak egy keskeny, csendes budai mellékutcában. Orosz fogolymunkások panaszos danája sóhajt, sír, zokog, a harmonika kísérő muzsikája mellett fölmagasztosul és könyörgő fohással fordul az égnek...

Nagy szíveséget tesznek olvasóink lapunknak, ha kávéházakban, klubokban, kaszinókban, társaskörökben kéri a Mult és Jövőt!

Leo Kóber: Der Pessimist und der Optimist Kóber Leó: A pesszimista és az optimista

BRÓDY LÁSZLÓ: TÁBORI LEVÉL

— Szíriába, sógoromnak —

Te messze jársz ott Szíriában,
Hol perzselő, cikázó nyár van,
Ott jársz te messze, messze már.
A szent földet taposta lábad,
Zsidók országát már bejártad,
Te vándor, kóbor sasmadár.

Itt énfelém csak más az élet,
Havas hegyek közt éldegélek,
Itt nincsen nyár, itt nincs meleg.
Szegény bakám mind ázik, fázik,
Visít az orkán, hahotázik,
A szél facsarja könnyemet.

Az otthonunk be drága, édes,
A sors bolond, a sors szeszélyes,
Szétszórt bennünket, mint magot.
Ahol a vérvirágok nőnek,
Te gyógyírt nyujtsz a szenvedőnek,
Én meg halállal harcolok.

Megállunk büszkén száz csatába,
Felénk nevet a mult varázsa
Ezer halálon, vészen át.
S ha majd a béke szava csöndül
Hozz hősi sírról, ősi földről
Bús cíprust, pálmát, dháliát...

Olasz harctér, 1916 október.

PATAI JÓZSEF: TIZENKÉT KALÁCS

I.

szafedi utcákra reáborult az alkonyat és lángoló biborszőnyeget teregetett a távozó Szombatkirálynő lábai alá. Bent a Tanház hosszú terített asztalánál, titokzatos félhomályban egymásba bujva ültek Lurja tanítványai és néma áhitattal figyelték a mester halk beszédét. A Szombat harmadik lakomája már vége felé közeledett. A fehér szombati kalács maradványai szerényen, alig láthatóan húzódtak meg a fehér abrosz ráncai között, várva a szent imát, hogy az utolsó áldással illesse őket. Lurja az asztalra könyökölve, a fejét mélyen lehajtva mintegy maga elé mormolta a szavait:

— A királyi palota gyermekei tudják, mikor érkezik el a királyi lakomának ideje. És magukra öltik patyolat ruhájukat és tiszta fehérbe mennek a Király és a Királynő elé. És aki nem megyen a lakomához, nem a királyi palota gyermekei közül való. És a Szombat harmadik lakomájánál, mikor a Királynő búcsúzik gyermekeitől, elérkezik a Kegyelem órája, ragyogó kapuk nyílnak köröskörül és tündöklő fény árad ezer ajtón mindenfelé. És hang hangzik belülről: „Jertek, szent népem, jertek, drága gyermekeim, ujjongva menjetek Uratok elé, ujjongó boldogsággal és tökéletes örömmel, mert itt a Kegyelem ideje!”

A mester elhallgatott. Ujjával odamutatott oldalt ülő tanítványára, aki megértette a jelt és lágy, epekedő hangon rázendített a Szombat harmadik lakomájának dalára:

„A palota fiaí vágnak
Látni arcát a szent Királynak...”

Az ének halk zümmögése megtöltötte az egész Tanházat. A dallamok foszlányai ott kóvályogtak a szürkülő falak között, mint fehér lepkék a sötét esthomályban. Az ablakon át az alkonypir utolsó sugarai szökdöstek be, hogy beleolvadjanak a titokzatos, édes melódiákba. Lurja szótlánul magába mélyedve hallgatta az éneket, aztán arcát a sűrű homályba temetve folytatta:

— És amikor Izrael fiaí összegyűlnek a Szombat királynő lakomáira és szent dalokat dalolnak a tizenkét kalács mellett, melynek minden fonata olyan, mint kétszer az Úr nevének szent betűje, — az Itélet szava Irgalomra fordul, elérkezik a Kegyelmei Kegyelme és a Szent Aggastyán megtelik örömmel, mint mikor hajdanán a Szentély oltárán feküdt a tizenkét kenyér, hogy áldás, kenyér, jólét fakadjon belőle az egész világra. Ez a tizenkét kenyér titka. És ez a szent Király szombati lakomája, melyből bőség, öröm, boldogság árad a hét minden napjaira...

A mester ismét gondolatokba merült. A tanítvány új szombati dalba fogott. A körülötte ülők misztikus hanglejtéssel halkán kísérték:

„Fénylő Fenség, Világ Fénye,
Lelkem szerelmedtől beteg,
Isten! gyógyítsd sugaraddal,
Vesd rá édes tekinteted!...

Künn leszállt az este. Az égről ragyogó csillagszemek édes pillantásokat küldöttek be a Tanház ablakain. És akik kinéztek és akik befelé néztek, látták, amint a Király ragyogó trónusszekéren száguld a Végtelenen át és mellette a Szombat Királynő ékes koszorúval a fején és diadémjának drága köveiből fény csillog, világosság árad az egész földkerekségre...

Hirtelen világosság támadt. A templomszolga két lobogó gyertyát hozott be és letette az asztal közepére. A gyönyörű vízió egy pillanat alatt szétfoszlott. Mintha a szombati lélek kiröppent volna mindenkiből, hogy átadja helyét a hétköznapi szárnyatlan szürke szellemének... A mester felemelte a borral megtöltött ezüst serleget és szomorúan, egyhangúan fogott bele az étkezés utáni imába...

II.

Avigdor, az öreg szafedi szabó óvatosan kisompolygott a Tanházból, még mielőtt a két gyertya fénye megvilágította volna az arcokat. Az alkony homályában surrant be Lurja Tanházába, meghúzódott egy sötét sarokban és kábultan hallgatta a mester szavait és a tanítványok titokzatos énekét. Csak egy egy világosabb szó tudott az agyába befurakodni, De ez a pár szó is elég volt, hogy felzaklassa a lelkét és szívébe nyugtalanságokat kergessen. Olyan kicsinynek, olyan üresnek érezte eddigi életét, amelyet folytonos apró tűszurások között pergetett le. Szeretett volna részt venni ő is abban az életben, amely világokat teremt és új világokat lát mindenütt. És amint a sötét hosszú utcákon hazaballagott, folyton a fülébe csengtek a szent szavak és szent énekek és úgy érezte, hogy lelke szárnyakat kapott, miken ő is, a szegény szabó, végtelen magasságokba repülhet... Meggyorsított léptekkel sietett hazafelé, hogy élete párjának is tudtára adja a boldog hírt.

— Lea, nagyszerű titkokat fogok neked elmondani. Bent voltam Lurjánál a Szombat harmadik lakomájánál és hallottam a szent kabbalát...

— Ugyan mit hallottál? kíváncsiskodott Lea.

Az öreg Avigdor próbálta összeszedni a gondolatait. De hiába ráncolta homlokát ezer ráncba. Nem emlékezett semmire.

— Künn a sötétben az egész úton tudtam, mit fogok neked elmondani és itt az olajmécse világosságánál elfelejtettem mindent.

— Hát eloltsam a mécsest?

— Nem, nem anyókám, szabadkozott az öreg Avigdor, már tudom. A tizenkét kalácsról beszélt a kabbalista, a tizenkét kenyérről, mely a hajdani Szentély oltárán állott.

— És mit mondott róluk?

— Azt mondotta, hogy belőlük fakadt a bőség, az áldás, a kenyér az egész világra.

— Hát azért nincs most áldás meg kenyér, mert a jeruzsálemi templom elpusztult — sóhajtott Lea.

— Persze, örvendezett az öreg Avigdor, hogy párja eltalálta a gondolatait. Éppen ezért gondoltam is valami nagyott. Neked elárulom, Lea.

— Mondd hamar? — türelmetlenkedett az asszony.

— Segíteni akarok a világ nyomorúságán.

— Hogyan? kérdezte Lea meglepődve.

— Igen egyszerűen, felelt Avigdor nyugodtan, — de neked is segítened kell ám, Lea.

Lea kérdő szemeket meresztett, Avigdor pedig büszkén folytatta:

— Te sütni fogsz, anyókám, minden pénteken tizenkét kicsiny, tizenkét-fonatos kalácsot és én beteszem azokat estefelé, amikor még senki sincs a templomban, a Frigyszekrénybe. Hadd legyen újra bőség, kenyér, áldás és boldogság a világon, mint a jeruzsálemi Szentély idejében...

Lea boldogan bólintott a fejével. Kicsiny, görnyedt férje szinte jeruzsálemi főpappá magasodott előtte, hiszen ő is áldozatot mutat be Isten oltárán az egész világért...

És péntek délután az öreg Avigdor volt a templom első látogatója. Félénken körülnézve sompolygott be a kabátja alá rejtett apró kalácsokkal. Egész testében reszketve ment fel a Frigyszekrény lépcsőire. Sebtiben félrehuzta a szent függönyt, kinyitotta az ajtót és gyorsan a Tórák mögé rejtette a kalácsokat, miközben lázban remegve mondotta el maga csinálta kis imáját: „Világ Ura! Fogadd kis szolgád áldozatát és küldj bőséget, áldást a Világra. Ámen...”

III.

Alig pítymallott a Szombat hajnala, a templom hűséges szolgája, Reb Chajim, útnak indult, kinyitotta a templomot, hogy kicserélje a Frigyszekrény függönyét, az emelvény és a Tórák takaróját. Fehér ruhába öltöztette mind, hogy tiszta fehérben fogadják a Megemlékezés szent Szombatját. Az emelvény fiókjából kiszedett ezüst himzésű fehér tóráköpenyekkel felszaladt a Frigyszekrény elé és gyorsan kinyitotta. A tóratakarókon csüngő apró csengetyűk ujjongva csilingeltek, mintha az egymás mellett sorban álló szent tekerceket köszöntnék. Reb Chajim kiemelte az egyiket, hogy reáadja fehér diszruháját. Hirtelen hátra hökkent. Nem akart hinni a szemeinek. A tórák mögött tizenkét kis font kalács hevert egymás mellett.

— Meggyalázták a Tórát! Istenkáromlás! kiáltott fel és szemei haragtól szikráztak.

Első pillanatban érthetetlen volt előtte a dolog. Ki tehette ezt? Zsidó csak nem vetemedik ilyenmire. Talán valamelyik hitetlen muzulmán akart csúfot üzni Izrael fiaiból, hogy pogány bálványimádást bizonyítson reájuk,

Reb Chajim eltökélte, hogy végére jár a dolognak. Éjjel-nappal ott ólálkodott a zsinagóga előtt és leste-várta a rejtélyes idegent. Péntek délután, amint a templom mögött áll, egy görnyedt alakot látott közeledni. Már messziről felismerte az öreg Avigdort.

— Vajjon mit kereshet az öreg szabó ilyen korán a templomban? — kérdezte magában csodálkozva.

Az összetöporódott Avigdor hosszú, bő kabátját szorosan összefogva surrant be a zsinagógába. Reb Chajim utána sietett az ajtóig és neszelt. Az öreg szabó lépteit a Frigyszekrény felé halkultak el. Reb Chajim kíváncsian nézett be a kulcslyukon és szinte leroskadott az ámulástól. Ott áll az öreg Avigdor a nyitott Frigyszekrény előtt, arca sugárzik a boldogságtól, hogy a régi kalácsokat már nem találta ott, hogy Isten elfogadta tőle az áldozatot... Egymásután berakosgatja a kabátja alól a friss kalácsokat, mialatt behunyt szemekkel reszketve mondja el imáját...

Reb Chajim nem bírta tovább. Felszakította az ajtót és dühösen rontott be:

— Szerencsétlen. Pogány! Mit mivelsz?

Az öreg Avigdor félelmesen összerázkódott, lábai mintha megkövesedtek volna, hátra sem fordult, hirtelen lerogyott és feje eszméletlenül bukkott bele a Frigyszekrény belsejébe, a szent Tórák közé...

Reb Chajim szíven vad félelem nyílalott keresztül.

— Avigdor, Avigdor! kiáltotta, kelj fel, mit csináltál?

Az öreg Avigdor megüvegesedett szemekkel hevert a Frigyszekrény előtt és két merev keze görcsösen fogta at az egyik nagy Tórát...

— Szent Isten! Meghalt! kiáltotta rémüldözve Reb Chajim és bomlottan rohant ki a zsinagógából.

IV.

A templom hívei gyorsan gyülekeztek. Sokakat korábban hozott el az ájtatosság, sokakat meg siettetett a borzalmas hír. Az udvaron meghányták-vetették az esetet.

— Isten büntetése volt — vélte Reb Chajim. Csak ne érjen bennünket is még csapás az ő bűnéért!...

— Aharon főpap fiai is meghaltak a Szentélyben, mert nem parancsolt áldozatot mutattak be — egészítette ki egy hallgató.

— De hogy is juthatott ez szegény Avigdornak eszébe? — csodálkozott egy másik.

— Talán valamelyik bűnös hajdani áldozárnak a lelke élt benne, mondotta egy Lurja-tanítvány.

Közben megérkezett Lurja is földígérő fehér szombati köntösben. Az összezsúrdult tömeg egy tanítvány intésére gyorsan utat nyitott a mesternek, aki egyenesen a halott felé tartott. Szomorúan, könnyező szemekkel nézett reá és fájdalomtól megtört hangon mondotta:

— A templom belsejében kell megsíratnunk ezt a drága halottat, mint egy „szentet“, aki feláldozza életét a Legfelsőbbnek... Isten, aki szívekbe lát, csak a szívet vizsgálja és bizony mondom, Aharon főpap óta nem volt, aki úgy megörvendeztette volna a Világ Urát szívből fakadó áldozatával, mint ez a boldog halott caddik itt. Cselekedete szent lángolásában annyira kiemelkedett a lelke a testéből, hogy egyetlen hang el tudta szakítani egészen. Boldog, kinek ilyen szeplőtlen a szíve, boldog, kinek ilyen szeplőtlen a szándéka... A Tóra titkait ő nem ismerte, de a lelke tiszta volt és tisztán száll fel a Sechina szárnyain a Lelkek Csarnokába, ahol az Idők Aggastyánja mosolyogva fogadja az ő elkésett szent áldozárját...

PETERDI ANDOR: KAIN

— 1916 —

A vadlud, nézd, most arra szál,
Amerről int, üzen a nyár,
A fecske is túl száz hegyen
Tolláskodik a fövényen.
S a tenger zúg, dalol neki
És langyos szél becézgeti,
Csak téged bárha tép, ha mar,
Kint ér a metsző zivatar,
Kint ér a hó, az éj, a fagy
És a világok új Kainja vagy
Édes testvérem!...

Ha állat szült vón s nem anyád,
Most békés lenne éjszakád
S akadna valahol verem,
Járatlan messzi földeken,
Hol megpihenhetnél, szegény,
A villamlások éjjelén.
De jaj neked és jaj nekem
Ott strázsálsz a halálhegyen,
Ha tűz éget, ha szél hasít
S tán meg kell ölnöd valakit,
Mert a világok új Kainja vagy
Édes testvérem!...

Mivé lett benned ó a hit,
Mi Mózes világába nyit,
Mivé a vágy, mívé a dal,
Mely lágy, finom sóhajba hal
S mívé lett benned az erő,
Az eszményekért törtető,
S mívé lett benned ó, a szív,
Az érzékeny, meleg, a hív.
Él-e még benned az öröm,
Mi fölsír a nagy gyönyörön,
Gyöngé szívem meg ne szakadj,
Mert a világok új Kainja vagy
Édes testvérem!...

DR. GELLERT SAMU: FÉLBESZAKADT NÓTA

(Olasz harctér...)

Az olasz fronton nemcsak tragédiák teremnek. A percenként megtörténő lehetetlenségek e hazájában az emberek aránylag nagyon is gyakran jókedvűek. A jókedv és a nóta magában a rajvonalban sem ritka nyugalmas órákban. A rajvonal mögötti állásokban pedig valami csodálatosan nyugalmas élet folyik. Az ellenség is folyvást dörögteti ágyúit, sokszor bizony veszedelmes közelségből remegteti meg egy-egy gránátrobbanás ezeket az állásokat, — a mi tűzérsegünk is alapos munkával fokozza ezt a tremolót, mely alatt csak úgy hull a vakolat a falakról és az üveg az ablakokból, — mégis az emberek ezekben a hirtelen támadt katonavárosokban olyan nyugodtan járnak-kelnek, mintha bakancstalpuk szögei alatt aszfalt kopogna valami nyárspolgáriás hinterlandi városkában, nem pedig a sebtiben teremtett műutak dolomit-kavicsa freccsentené teli a bakancsot piszkos, sáros lével.

Valami nagyszerű biztonság üli meg az emberek lelkét, hogy ide ugyan talján be nem teszi a lábát és egész polgáriásult életre rendezkednek be a front közvetlen közelében is. Az asszony nélküli társadalom valósul itt meg, amelyben a mágára utalt férfiember az asszonyi mosolyon kívül mindent megteremt magának, ami helyzetét csak kissé kultúráltabbá teheti. Ahol pedig izletes konyha, jó bor, vidám társaság kerül össze, ott egy-kettőre ott terem a dal, a zene is, főleg, ha a társaságban néhány hamisítatlan kedélyű fiatal magyar akad, akikből pedig az itteni társaságok javarésze áll.

Különösen a tisztí étkezők hangosak gyakran jókedvtől és daltól. Egy-egy visszavert támadás, egy-egy változás a brigád tisztí karában, búcsúzás vagy üdvözlés, épp olyan alkalmak itt is egy-egy kis kiruccanásra, mint otthon a boldog civilben. Az a nóta is, melyről éppen szó van, ilyen tisztí muri keretében zendült fel, mikor a tisztí étkezőben a brigádintendáns búcsúzott tisztítársaitól, akikkel néhány csunyául szép hónapot töltött együtt itt az olaszvértől legtöbbet ázott fensík háta mögött.

Aki úgy véletlenül betoppant volna erre a mulatságra a tisztí étterembe, alig hitte volna el, hogy a harctéren van. A vacsora éppen nem szegényes műsora alig került le az asztalról, máris megtelt az étkező levegője pezsgő jókedvvel — élcek, csipkelődések röpködtek a levegőben, amelyek csak eleinte voltak katonás vonatkozásúak, később mind civilszinűebbek lettek, hiszen a tiszték legtöbbje is tartalékos meg népfelkelő elemekből került ki.

A szokottnál is korábban hangzott el az első duhaj kiáltás és hamarosan előkerült egy hegedű is, melyet kinek másnak nyomhattak volna az álla alá, mint a kadétnak, akít mindenre lehetett

használni, aki sakkozott, kártyázott az unatkozó tiszt urakkal, aki lefotografálta őket a fel nem robbant olasz nehéz gránát mellett és egyéb háborzongató helyzetekben, aki tolmácsolta az érdekes kihallgatásokat olasz foglyokkal, aki a legtöbb mulatós kuplét ismerte és szokta énekelni, hegedülni a tiszt urak felderítésére és akit természetesen nem mindig hívtak Kertész Imrének. Mert ha annak hívták volna legalább öt-hat ösét, akkor a tiszt urak lettek volna lekötelezve a kadét szolgálatai által, így azonban a hajlongó, szelíd tekintetű, kis barna kadét volt nagyon megtisztelve, hogy kegyes volt a társaság az ő képességeit felismerni és szolgálatait elfogadni.

A kadét is hamarosan hangulatba jött. Hege-
dúje sirt, mikor hallgatót játszott, mint a Rác Lacié és kacagott a jókedvtől egy-egy pattogó ritmusú csárdásnál, mint Blaha Lujza az ő néhai fénykorában. Ezeket a megtisztelő hasonlatokat a kadét a trénfőhadnagytól kapta, aki egyremásra ölelgette a kiváló úri cigányt és rendelgette nála kifogyhatatlanul a nótákat. Adott már képzeletben szerenádöt feleségén kívül összes volt ideáljainak is, sirt meg táncolt a hegedű mellett és vele együtt élvezte az egész társaság egy gondtalan, fiatalos kedvű civil züllés hangulatát, melyet még sokszor izesebbé tett az a mégis ott lappangó gondolat, hogy odakint az utcán véres zivatar dühöng és ki tudja mi lesz holnap.

Ki ne ismerné azt a nóta-sorozatot, amely szinte vörös fonala minden bormelletti mulatságnak, amely — ha nem is a legelején — a „Csak egy kis lány van a világon“-nal kezdődik és rendszerint belefutad abba a nótába, melyet az olasz harctéren azzal a változattal énekelnek, hogy

Nem, nem, nem, nem, nem,
Nem megyünk mi innen el,
Míg a talján bunkós bottal
Minket innen ki nem ver

és melyhez itt mindig hozzá kiáltja valaki, hogy akkor bizony örökké itt maradunk és iszunk, mert ide ugyan nem jut be talján bakancs. Ezen a nótasorozaton vitte végig a trénfőhadnagy a kadét hegedűjének segítségével a hangulatnak indult társaságot, mikor az a megjegyzés, hogy innen a társaság nem hajlandó elmenni ítéletnapig sem, eszébe jutatta a főhadnagynak azt a másik duhaj nótát, melyre mindjárt rá is pendített ujjával mutatósan dirigálva a kadét muzsikáját, hogy

Addig iszunk mi kettecskén
Míg a.....

Itt egyszerre zavartan elhallgatott a főhadnagy úr, ránézett a kadétra, köhécselt, dadogott valamit, majd poharát kezébe vette, hörpintgette a benne gyönyöző italt és rekedten belekezdett egy más nótába.

A kadét, aki jókedvűen húzta neki, hogy „Addig iszunk mi kettecskén“ — már néhány taktussal tovább tartott, már elmuzsikálta azt a sort is: „Míg a zsidó nem szánt kecskén“, — mikor a főhadnagy elnémulását és hebegését észrevette. Egy pillanatra megállt kezében a vonó, először riadtan tekintett a főhadnagyra, aztán az üldözött vad nézése az a bizonyos évezredes szenvedéssel telt nézés ült ki szemében, érezte, hogy szeme nedvesedni kezd, erőt vett magán, vad, szemrehányó, vádoló pillantást vetett a főhadnagyra, aztán pedig a mellette ülő fiatal osztrák hadnagyhoz hajolva rákezdett egy közismert dévaj kupléra, melyet pár pillanat múlva széles jókedvvel dalolt vele az egész társaság.

A kadétra nehéz éjszaka borult a mulatság után. Lehorgasztott fejjel támoalgott szállására, ruhástól dült le a sötét, hideg szobában kemény fekvőhelyére és feje alá tett kézzel órákig bámult bele nyitott szemmel a sötét semmibe. Az a félbeszakadt nóta folyvást ott zúgott a fülében és a főhadnagy zavart, dadogó képe messze űzött tőle álmot, pihenést. Ilyesféle gondolatok kínozták:

Tehát minden hiába. Hiába ezer gyönyörű tehetség életet, lelket emésztő munkája, mellyel mértőföldes lépésekkel viszik előre az emberi haladást, azért a zsidó nevet még sem ejti ki a más-hitű ajk, hogy ott ne rezegjen hangjában a megvetés, a lenézés mellézköngéje. Hiába dúl oda-

Grab eines jüdischen Helden am Doberdo

Zsidó hős sirja a Doberdon
(Dr. Gellért Samu felvétele a Magyar Zsidó Hadi Archivum részére)

Gebet am Schlachtfelde

(Grausz Sándor főhadnagy felvétele a Magyar Zsidó Hadi Archivum részére)

Csatatéri ima

künn minden poklot megcsúfoló borzalmassággal a világháború, hiába ömlik ezer meg ezer zsidó szív forró vére, segítvén tengerré dagasztani a megváltozott jövőbe vetett bizalom jegyében ömlő embervér áradatot. Azért a máshitű tiszt mégis úgy érzi, hogy a zsidó előtt nem ismételhet el egy közhelyszerű dalsort, mert a zsidó neve még mindig csak csúfnév, a „zsidó“ névnek még mindig kellemetlen gettósága van és még mindig, még a legborzalmasabb harcok színterén is odaképzeli a zsidó ruhájára, még a csukaszürkére is a sárga foltot és csak az ő „liberális gondolkozása“ tiltja a főhadnagy úrnak, hogy ezt szemtől szemben éreztesse a zsidóval. Tehát hiába minden.

Nem fakad megváltás a könnyek, a fájdalmak, a szenvedések óceánjából sem. A zsidó hiába rakja ugyanarra az oltárra áldozatait, hiába adja áldozatul legértékesebb értékeit, hiába szenved a száz ezer zsidó apa és anya szíve a gyötrelmek gyötrelmeit gyermekeiért, kik a harcok borzalmaiban küzködnék és akik szülőiknek ezerszer drágábbak mindennél, mert hiszen az évek századaín át gettó és korbács nevelte egyetlen elvehetetlen kincsévé a zsidónak a családjáért való rajongást. Hiába szenvedik zsidó katonák ezrei ugyanazokat a szenvedéseket, hiába állja a többivel együtt a zsidó katona a gyilkoló napsugarat, meg a csontot metsző fagyot, a pusztító pestist, meg a gyötrelmes nélkülözéseket, a pokoli tüzet, a bórát, a gránát- és srappnellesőt, a felhőszakadást és hófuvást és az idegeket keresztrefeszítő minden borzalma a háborúnak. Azért az ő himnuszának őszinteségét mindig le fogja rontani, hogy néhány gazember papírost tett a bakancstalpába, melyben pedig a zsidó katona lába épp úgy fagyott le, mint a többié.

Lavina módjára gördültek, nehezédtek ezek a gondolatok a kadét agyára. Hiába derengett valahonnan a háttérből elő az a gondolat, hogy hiszen ő most éppen a zsidóság ellenségeinek hibájába esett, mert jelentéktelen semmi kis esetből általánosított, kínzó gondolatai nem engedtek ez éjszakán álmodni szemeire, folyvást ott zúgott fülében az a félbeszakadt nótá.

Pedig a kadétra ráfért volna, hogy ezen az éjjelen aludjék, mert a következő éjjelre nagy feladat várt rá. A brigadéros úr őt tüntette ki egy nem csekély megbízással. Jelentették ugyanis a brigádnak, hogy a szemben álló olasz rajvonál hosszában telefondrótokat fektettek le. Az ezredes úr Kertész telefonkadétot rendelte magához és tőle kérdezte meg, hogyan lehetne ezt a jelentést

kihasználni. A kadét azt felelte, hogy van a hasznosításnak egy módja, amely nehéz, de nem lehetetlen. Amennyire lehet, megközelíteni az olasz

Die Beschützer

A védők

(Grausz Sándor főhadnagy felvétele)

rajvonalakat és azzal párhuzamosan egy másik telefonvonalat lefektetni, ezen aztán a föld villamos vezetőképességének segítségével áthallás útján ki lehet hallgatni az olasz rajvonalba telefonon folyó beszélgetéseket.

Ki vállalkozhatik erre? kérdezte az ezredes. Szeméből látszott, hangjából érezhető volt, hogy a kérdés csak szokásforma, amelyben felhívás volt elrejtve. A kadét szerényen meghajolt és azt mondotta, hogy mivel az egész dandárnál ő az egyetlen, aki olaszul tud, tehát nem is vállalhatja a dolgot más, mint ő. Az ezredes úr megveregette a kadét vállát és búcsuzóul melegen szorította meg a kadét kezét.

Zuhogó zápor szakadt a frontra, ömlött a súlyos áldás egész nap és nem állott el egy percre sem egész éjjel. A legkedvezőbb idő volt a kadét vállalkozására. Maga mellé vette két legfiatalabb emberét, akik után otthon senki sem sir, fejére húzta gummikabátja csuklyáját és neki indult a vak éjszakának, a vak veszedelemnek. Egy triviális

Gebet im Schützengraben
(Grausz Sándor főhadnagy felvétele a Magyar Zsidó Hadi Archivum részére)

Istentisztelet a kavernában. (Olasz harctér)

Die Wache

Az őrség. (Olasz harctér)
(Grausz Sándor főhadnagy felvétele)

dal első sora csengett fülébe, meg-megállt, mintha nehéz problémán töprengene, aztán újult neki-lendüléssel megindult és szinte futvást ment előre.

A kadét maga senkinek nem mesélte el ezt a történetét. Csak a beavatottak sejtették a bekövetkezett eseményekből, hogy a kadét vállalkozása nevezetes eseményeket hozhatott. Egy-két éjszakan át lázas készülődések történtek a sötétség leple alatt, csapatokat dobtak egyik helyről a másikra, egyes pontokat hatalmas erősítésekkel láttak el, a zászlóaljok titkos parancsokat kaptak, néhány nap múlva pedig megindult egy irtózatosszerű olasz támadás, amely vérözönnel fürdette meg a két front közötti völgyet és mely után szomorú olasz halottak szájai bámultak az égre, azzal az örökké válasz nélkül maradt kérdéssel, miért is kellett nekik ilyen szomorú halottakká lenniük.

A kadét néhány hétig felkötve hordta a bal-karját. Sohasem gyógyul meg egészen, csuklója merev maradt, sohasem veheti kezébe többé a hegedűt. A tréner főhadnagy úrral csak hetek múlva találkozott. Férfiasan megrázta a főhadnagy a kadét jobbát. Bajtársias jókedvvel fogta őt karon. „Pajtás, ma zülleni akarok a te egészségedre, inni fogunk éjfélig, nem, reggelig, azaz hogy tudod mit? Addig iszunk mi kettesként, míg a zsidó nem szánt kecskén!”

A kadét meghökkenve nézett a főhadnagy szemébe, melyből égszínkék tiszta őszinteséggel sugárzott feléje a megbecsülő barátság. „Talán mégis megmozdul a föld!” sóhajtotta befelé a kadét. És egy derekas zülléssel fejeződött be ez a história, amelynek limonádé-íze Cítromország közeli szomszédságában leli magyarázatát.

VÁRNAI ZSENI: ELVÁLASZTÁS

Már nem kell néki,
Már fogacskái nőttek,
Egérfogak, harapósak, erősek,
Már nem kell néki édes, lagymatag
Anyatej, frissen csurranó méz;
Már másfelé néz.

Eltolja már, Jobb volna néki
Kakastejjel dagasztott friss kalács;
Kis új fogaknak rágás, harapás,
Az anyamellről leszakadt, kінőtt,
Az életnek hát átadom im őt;
Egyék.

S magamat is.
Mert minden élet újra az enyém,
Mint anyamadár fészkeről, ha lemén
És trillázva újra magasba száll,
A szívemben is új dal muzsikál,
Új ritmusú, forró zenéjű dal,
Nem ringató, — tüzes, pezsgő ital
S karom, e két rab, szent bilincsbe zárt,
Nem akarom — és mégis újra tárt
És érzem, lassan felé fordulok,
Mint nap felé a lankadt mirtusok
S szemem, e lázas, tikadt, szomjú fény,
Megvillan az ő két forró szemén,
Szerelmesen.

BOKOR IZSÓ: ZSIDÓ NÉPDAL

Lassan

Jaum ze l'jisz roel au ro v' szimcho au rov' szimcho

sabosz m nucho jaum ze l'jisz ro-el auro v szimcho

aurov szimchosabosz cho. m nu

DR. FABÓ BERTALAN: A RÉGI PESTRŐL ÉS ZSIDAIRÓL

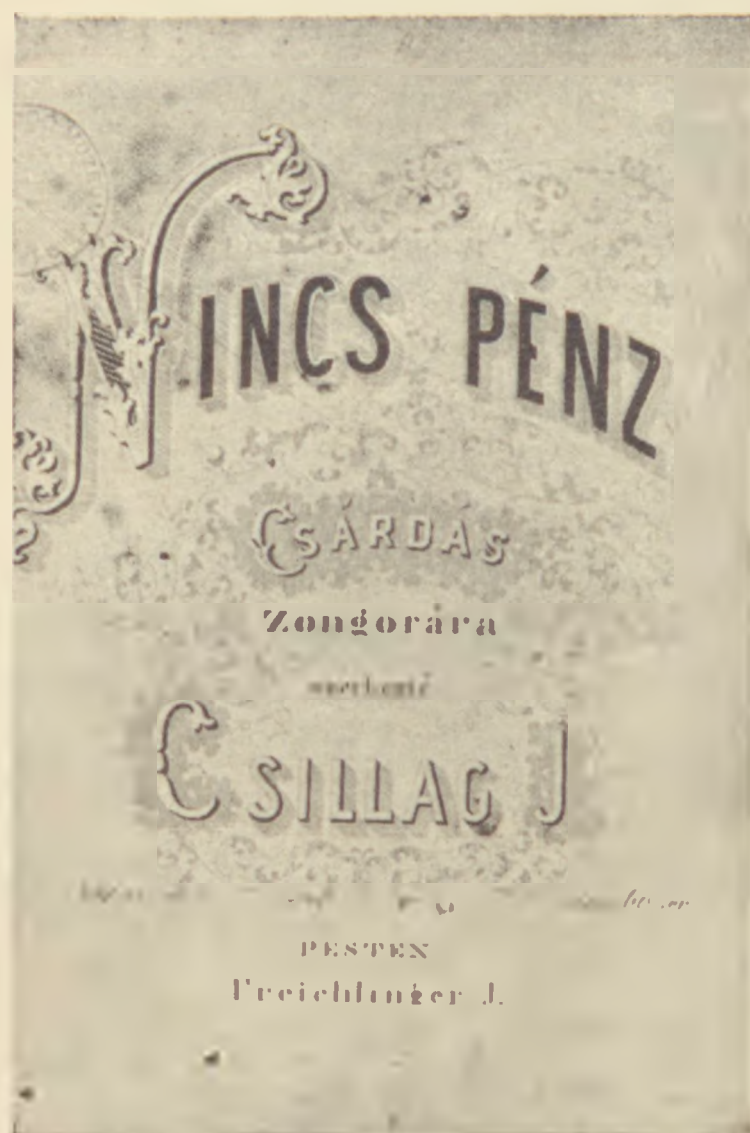
Mulatozás; karmesterek és kuplészerek

ogy már fiatalkorában mily közked-
veltségnek örvendett Ágai Adolf dr.,
egyik bizonyoság rá, hogy elsőrangú
illusztrált lapok arcképes cikkeket
hoztak róla és hogy zeneszerzők,
mint pl. *Jeiteles* Ignác, új nótájukat
neki vagy nejének ajánlták. Ha van
zsidós hangzású név: akkor a *Jeiteles* az és ha van
páratlanul szép, igazán paraszt zamatú magyar
nóta: úgy a „*Kerekes András*“ nótája az és a
nótának ez a zsidó zongoratanító a szerzője. „Nem
volt párja a faluban *Kerekes András*nak. Siratták
a lányok, mikor vitték katonának. Hej, de
legjobban siratta Szeretője *Piros Panna*; Szeretője
Piros Panna.“ Országosan elterjedt a nóta (szer-
zője vagy egy évtizede halt meg elborult elmével
teljesen elfeledve), a pesti zsidó kántor fiából
lett magyar népdalszerző, *Kún Lászlónak*, *Lányi*
Ernőnek első rokonszármazású elődje (t. i. a még
régebben élt *Rózsavölgyi Márk* nem népdalt, csak
remekszép szövegnélküli hallgatokat és gyönyörű
körmagyarokat komponált; *Barabás képe* is kezé-
ben az „első magyar körtánc“-cal ábrázolja).

Már kortársai, a két *Csillag* (*Mór* és *Józsi*),
sokkal hamisítatlanabbul voltak pestiek; ők tánc-
muzsikát csináltak és megteremtették a pesti
kuplénak első formáját; bécsi utánzás helyett —
mert ezt hozta magával valamennyi Bécsből be-
rándult komikus és sanzonette — akkor még
úgy mondtak, hogy „*Bänkelsängerin*“ —; *Csillag*
Mór inkább akkor már jó zsidósat csinált teli
pattogó ritmussal és némelykor melódiával is;
a kövér „*Mansfeld*“ asszony is volt sokszor kupléi-
nak terjesztője, de leginkább *Erőss Dávid*, „*der*
schöne Dovidl“, aki már mint pesti zsidó komikus
egyenesen országos híresség lett. „*Schnobele*, *bóbele*,
kóbele“ hangzott az a kuplé, amelyben fregoli-
szerű átöltözös szerepe volt, amint azt a közölt
kótacímlap mutatja. A *Csillag* testvérek muzsi-
káltak éjjelenként a „*Neue Welt*“-ben, ahol némely-
kor maga *Theisz főkapitány* vezette a kánkános
kotillonokat és quadrilleket. (*Ellenbogen Adolf*-
nak is van egy ilyen kánkános szerzeménye „*Les*
joviales“ címmel); szombat délutánonként azonban
a *Király-utcai* „*Amerika*“ kávéházban muzsikál-
tak a legjobb polgári közönségnek (*Vadász Ede*
úr szíves közlése)...

Támadt egy fényesen induló éjjeli primadonna
is, egy szép zsidó lány, *Sonnenschein* kisasszony,
aki hamarosan elégett saját tűzében és öngyilkos
lett. (Az öngyilkosok régente előszeretettel dob-
ták le magukat a *Mária-Valéria-utcai* *Stein*-ház
tetejéről vagy legfelsőbb emeletéről.) A *Geistinger*
kisasszony — azért vette fel e nevet, hogy a híres
bécsi *Geistinger* asszonyra emlékeztessen — nem

Notentitelblätter aus der Mitte des vorigen Jahrhunderts

Kottacímrlapok a múlt század közepéből. (Magyar Zsidó Múzeum)

volt nevezetesség, de ő énekelte a fiatalon feltűnő Rosenzweig Vilmos egyik legelső művét, az agyonénekelte és kintornázott „Rothe, rothe, rothe“-t.

Istenem, mennyi fényes zsidó tehetség támadt ebből a pesti zsidóságból; fölbukkantak, föltűntek és gyorsan tűnő meteorként letűntek és kialudtak vagy a fáradságos küzdelemben tönkrementek. A Rozenzweigek pl. többen voltak fiverek; leg-híresebb közülük Hermann és Vilmos, kiknek egy operettje („Tél és tavasz“) a Népszínházban is színre került még pedig Blahánéval 1890-ben, mert a keringők csodálatosan édes dallamúak voltak. „Ob ich dich liebe, frage die Sterne“ volt az egyik, a hírhedt (lengyel-zsidó) motivumokból megkomponált) „Grosswardein“ a másik, amelyet 1889-ben még Paulus Párisba is elvitt („L'amant de la tour Eiffel“). Bohémek voltak, nem takarékoskodtak se keresetükkel — abból akkoriban még nem is tellett nagyon — sem egészségükkel. Az öreg Ellenbogen Adolf is fiatal korában 12—30 krajcárokért adott hegedűórákat, majd első hegedűsként a Nemzeti Színházhoz kerülve, annak segédkarmestere lett és megkomponálta betétként a „Hunyadi László“ gyönyörű ballettzenéjét; a rengeteg táncdarabot, hogy aztán — kicsit feljavítandó a sovány nyugdíjat — a cigánybandáknak írja át kis zenekarra a divatos zenedarabokat és Pharaonak kótát nem ismerő fiait fáradságosan be is paukolja az egyes szólamokra. Még Konti József is — a sikerről sikerre szálló, a varsói kis veres zsidó gyerek de genere Kohn, — akinek húrján egyformán édesen szól a magyar népdal meg az operettkeringő, Blahánének legkedveltebb házi komponistája se tudott semmit se félre tenni; özvegyét Wekerle egy trafikkal vigasztalta meg! Az „Eleven ördög“, a „Királyfogás“, a „Suhanc“ szerzőjének özvegyét!

Azonban térjünk vissza a régi Király-utca.

A régi pesti zsidóságnak egyik fő utcája volt, — úgyis fő út volt, rajta kocsikáztak ki a város-
ligetbe, még Deák Ferenc is ezt nézegette az omnibuszról; házait vagyonos nép lakta, de este — itt nyíltak ki a mulatók. Nem messze a meg-
testesült polgári erkölctől, a „Café Herzl“-től, virult éjjelente a „Blaue Katz“!

A „Café Herzl“ volt a régi pesti hímen-
tözsde; a házasságok akkor is az égből kötettek — inkább mint ma, mert boldogok voltak —, de a megelőző ismerkedés (rendez-vous, finomabb népek „entrevue“-t mondtak) Herzlnél esett meg. Megbeszéltek órát és percet, aztán a kitűzött pillanatban egyszerre kiáltott fel a két család: „Mily szerencsés véletlen!“ és megismerkedve egymást kávéztak és igen jó túrós rétest ettek hozzá; ebből még magam is ettem, vaj és túró volt benne és nem margarín meg köpor! Éjjel oszt megnyílt a „Blaue Katz“.

Arra én már nem emlékszem; róla, Erős Dávid-
ról meg primadonnáiról („die Waldau“) már csak beszélni hallottam — se nem szépet, se nem jót — és mégis tömve volt minden este. Exminisz-
terek és mánások, Lloydklub és Nemzeti Casino egyformán találkozott ott és a magyar maga-el-
hagyásnak, indolenciának szomorú példája, hogy az az úri osztály, melynek atyái, nagyatyái a Nemzeti Színházat alapították: az az úri osztály látogatta és élvezte ezt a lebujt; mikor vele Móríc Palyát folyton gúnyolta, az egyszer a nagy anti-
szemitanak, Bartók Lajosnak igaza volt.

Felmerül a kérdés: ha a régi Pest, inkább a dzsentrí, de a polgár is vele ment — tudott magá-
nak teremteni Nemzeti Színházat, majd később már Népszínházat is, még pedig elsőrangút; miért bizta a színház utáni mulatozást teljesen a leg-
alacsonyabb irányzókra (talán a zenétől eltekintve)? Azért, mert ezt úgysem tartotta irodalomba való-

Titelblatt

Kottacímlap. (Magyar Zsidó Muzeum)

nak, irodalmi nivóra emelhetőnek; a politika és politizálás annyira lefoglalta, hogy az ilyesmin még gondolkozni se méltóztatott, hanem Blaháné vagy Prielle Cornélia mellől elment — igaz, hogy úri asszonyait otthon hagyta — a Király-utcába!

Érdemes ezen az állapotokon és a beállott változásokon gondolkozni!

Minden szórakozást meg lehet nemesíteni, csak érteni kell hozzá. Porzsolt Kálmán azt mondja, hogy Magyarországon minden dolog akkor lesz jó üzletté vagy kezd fölvirágozni, ha azt a zsidók veszik kezükbe; az általánosítás nem áll, mert régente nagyon kevés ügy volt az, amelyet a zsidók is kezükbe vehettek. Hanem a zsidóhitűek, írók is, sokat járnak-kelnek, utaznak, elevenen észlelnek és éreznek és megéreztek ők is, hogy Budapestnek, sőt az egész országnak közönsége kívánja a finom, irodalmi nivón álló, művészileg szép és ha pajkos is, de lényegben tiszta színház utáni mulatságot. És ez lett az új kabaré-művészet, amelyhez úgy viszonylik a régi Pest mulatozása, mint a régi Dob-utca a mai Andrássy-úthoz; az egyik régi és zsargonos, a másik új, de elsőrangú és magyar. Ma már nem kellene — mint húsz év előtt érthető volt — Herczeg Ferencnek tárcát írni „a gajdosok”-ról és szánakozni azon, hogy a pesti mulatók színpadján a zsidó

játszik olyan szerepet, mint angol-amerikai bohózatokban a *nigger*, akinek a fején a többi személyek fát vágnak és szakállát tépik és ma már nem kellene kikelni a zsargon kiszólások elterjedése ellen és elutasítani a „kecskeugrásos sakterpolkát”. Magyar nehézkességet — Jókai Mór műveire is gondolva — emlegetni is kész nevetség volna, de lehet magyar kényelmességet, úri nem-törődömséget felhozni, hogy ez már előbb ki nem alakult; akkor Budapesten nemcsak Blaháné magyarosított volna (igaz, hogy ő több volt, mint egész színháza). Az új, mozgékony városi elem, amely könnyed, eleven, realista megfigyelő és csípős, satirikus: ez az új elem az, mely beleolvadva a magyar nyelv szellemébe, azt virtuóz verselési technikával, csengő bongó rímekkel remekelteti (Makai Emilnek verses operette-fordításai e műfaj remekei) és így megalapítja, sőt virágzóvá, művészivé fejlesztí a színház utáni mulatást, briliánsná tevén a magyar kuplét is. Goldstein Számi kuplójától (Konti műve 1890-ből¹) Szirmai-nak, Nádornak s a többinek átkomponált dalaiig („Altató dal” pl.) olyan fejlődés, amelyet csak a későbbi kor művészettörténete és egyszer nagyképűség nélküli irodalomtörténete tud majd méltatni.

¹ A magyar kuplé fajairól már évtizeddel ezelőtt írtam a M. T. Akadémia által kiadott művemben: „A magyar népdal zenei fejlődése”

Von einem russischen Judenfriedhofe

Orosz zsidó temető-részlet (Hadfy tábornok felvétele)

A TIZÉVES VÍVÓ- ÉS ATLÉTIKAI CLUB

Olasz harctér (—)

Körülbelül 10 év előtt néhányan zsidó egyetemi hallgatók, kik a testedzés hivei lévén, különböző fővárosi sportegyesületek lelkes tagjai valánk, összeálltunk és megteremtettük a Vívó- és atlétikai clubot, az első magyar zsidó tornaegyesületet. Közös szimpátia és érzelmek tereltek össze bennünket. Azok a bizonyos sportkörök, melyek általában liberális szellemükről voltak híresek és amelyeket, mint ilyeneket az exkluzív jellegű klubok „zsidó” köröknek deklaráltak, szintén nem tudtak bennünket kielégíteni. Mert szabadelvűnek tanusított felfogásuk dacára is bizonyos, bár egészen jelentéktelen érdekösszeütközések alkalmával éreztetni akarták velünk, hogy közöttük „idegenek” vagyunk.

Megtörték nem akartunk lenni, a toladás vádját nem voltunk hajlandók elviselni, azért, hogy véletlenül zsidóknak születtünk. Nem éreztük jól magunkat ott, elhagytuk őket és úttörőknek vállalkoztunk egy igen háládatlan eszméért: a zsidó testnevelés ügyéért. Amint világosan látható, nem rebellis, véresszájú újítók, hanem önérzetükben megsértett zsidó fiatal emberek tömörültek. A reakció nyomában támadt akció azonban már öntudatos lett: a degenerált zsidóság számára erőteljes, fizikailag olyan generációkat teremteni, amelyek szerzett rossz külső tulajdonságaikból kivetkőzve, eredeti natív erényekben tündöklhessenek.

A zsidóság sorsa ismeretes; csak sport, jobban mondva egészségügyi szempontból akarjuk kissé megvilágítani.

Hajdan egészséges paraszt és katonanép volt. Akkor erős volt az izmuk, kemény a csontjuk, egyenes a gerincük. De a számkivetés, a keserves középkor reákényszerített olyan foglalkozásokat, amelyek természetsszerűleg okozták szomatikus degenerációját. Ez a degeneráció, illetőleg a velejáró tünetek: szerzett sajátságai és tulajdonságai azok, amelyekért meg akarják vetni. Az energia halhatatlan. Az ősi erő az elnyomatás alatt szunnyadt, de el nem veszett. Irányítsuk úgy gyermekeink sorsát, hogy testben erősek legyenek, akkor másod-

lagosan szerzett gettótulajdonságaikat is el fogják veszíteni. Az ősi energia tisztán, még fokozottabb mértékben fog tündökölni, népünknek tiszteletet és becsülést szerezni. A zsidóság fizikai regenerációja: ez lett a V. A. C. programja. A „Muskel-Judentum”, amint azt Nordau követeli.

A V. A. C. minden egyes tagja külön-külön dicséretet érdemel, mert a mai társadalmi berendezés és felfogás mellett tagjainkat csak gáncs és megvetés érte. Pedig ha sporttehetségükkel és tudásukkal a nagy többség becsvágya párosult volna, bármelyik fővárosi sportkörben az elérhető legszebb karriért érték volna el. Első helyen kell

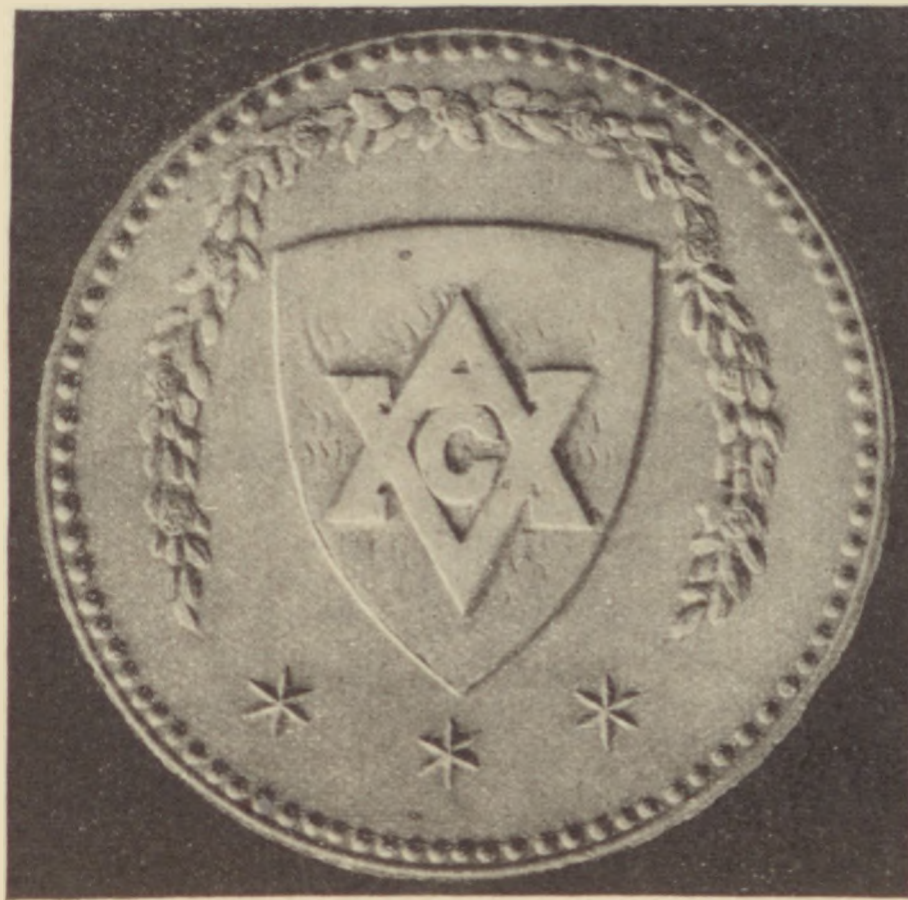
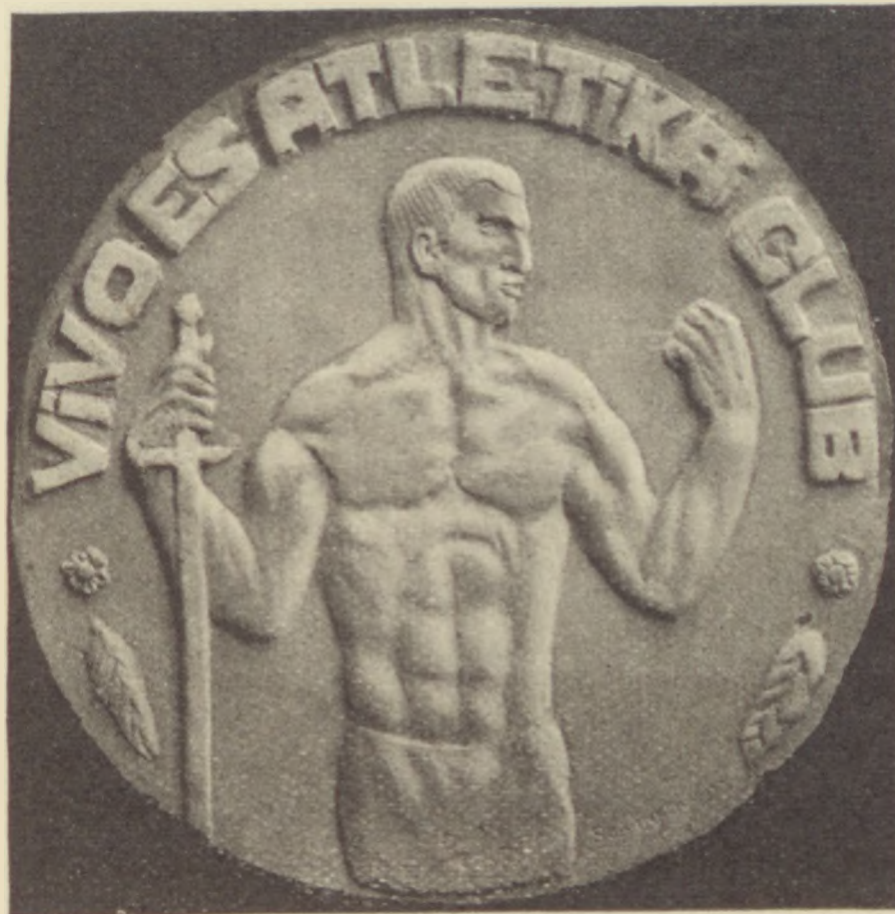
megemlítenünk Zsoldos Andort, a VAC titkárját, ki időt, pénzt és, ha kellett, vérét is kész volt áldozni ügyünkért.

Szerényen kezdtük, minden anyagi támogatás híján. Birkózásunk, atlétikánk egy egy helyezett eredményben merült ki. Legtevékenyebb volt a football-csapat, mely a III-ik osztályban kezdte működését; 1910-ben megnyerte a II-ik helyet és így a II-ik osztályba került; itt 1912-ben az első fordulóban négy mérkőzését egymásután megnyerve, valóságos réme lett jó ideig a csapat ellenfeleinek.

Később szerencsétlen külső körülmények megfosztották legjobb játékosaitól és váltakozó szerencsével küzdött, mígnem tavasszal fiatal játékosokkal felfrissítve, visszanyerte játékerejét és elsőrangú egyesületekkel szemben iskitűnő eredményeket ért el. Az 1909-iki bécsi propaganda football-matchünk a Cricteterek akkor híres csapatával adta meg az impulzust a bécsi „Hakoach” sportclub megalakulására. A hamburgi, de különösen a bécsi cionista kongresszusok alkalmával rendezett sportünnepeken (1500 résztvevő!), valamint a brünni kerületi tornaversenyen (870 részt-

vevő!) a football, de különösen a tornászcsapat oly szépen szerepelt, hogy a sportkörök teljes ismerését vívta ki.

Nagy, kiváló sporteredményekről nem számolhatunk be, de ennek dacára tulajdonképeni célunkat elértük. Leküzdöttük a kezdet nehézségeit; nagy zsidó tömegeket nyertünk meg a testedzés aktív ápolására, még nagyobb rétegeket annak pártolására. Nézetem szerint a sportegyesületek célja általában nem lehet csupán az, hogy a végletekig megfeszített erők árán rekordszerű ered-

A V. A. C. plakettje. Schönberger Ármánd műve

ményeket érjenek el; ez csak eszköz. A fő cél: a testedzést a nép minél nagyobb tömegével megszerettetni, hogy azt aktíve művelje, vagy legalább is megkedvelve szemlélje. Így visszavezetjük őket, úgy amennyire a természethez és alkalmunk van petyhüdt izomzatukat ruganyossá tenni, fáradt, rossz tüdejüket korrigálni. Sikerült a mértékadó zsidó vezetőköröket is megnyernünk ügyünknek.

Érdekes felemlíteni, hogy kezdetben tökéletesen félreértettek bennünket, nem csak hogy részvétlenséggel kísérték munkásságunkat, hanem egyenesen ellenszenvvel. Két évvel ezelőtt Zsoldos Andornak sikerült megnyerni ügyünknek *Kramer* Marcellt, a pesti hitközség titkárját, ki felfogta és megértette, hogy missziónk fontos zsidó érdekeknek célját szolgálja és közelebb vitt bennünket a vezető zsidó körökhöz. Ezen idő óta a pesti hitközség jóvoltából számos támogatásban részesültünk.

Az ádáz háború legjobbjainkat elszólította hazafiúi kötelességünk teljesítésére. Körülbelül 180-an az első mobilizáció óta szolgáljuk királyunkat és hazánkat. A háború, sajnos, számos áldozatot is szedett már tagjaink sorából, dr. *Dömény* Lajos hadnagy, imádott alelnökünk nyitotta meg a szomorú sort. A háború elején a lembergi csatában esett el és valamelyik tömegsírban pihen örökmait. Benne klubunk éltető szellemét, harcos vezérét vesztette el.

Mit hoz a jövő? Az alkotás legnehezebbjén túl vagyunk. Egy kezdetet teremtettünk; a közömbös és egykedvű zsidó tömegbe egy eszmét oltottunk, amely eszme eddig még minden népnek csak áldást hozott. Az eszme terjedésével eleven erő fogja áthatni a zsidó ifjúságot. A gettó még nem tűnt el egészen; ha külső jelei nincsenek is, a nagytömeg még nem szabadult meg átkos nyomaitól és kötelekeitől. És ezekből a kötelekekből csak *vasakaratú népműveléssel* fogunk tudni megszabadulni. Zsidó nemzedékeket teremtünk, erőset és őszintét. *Mert akarjuk!*

Dr. Goldmann Benő,
főorvos

K. u. k. Landw. Inf. Reg. Nr. 2. Hilfsplatz

VÁRNAI ZSENI: MOSOLY

A selyem,
Mit selyemgubóról fejtenek le fénylőn, lágyan,
Nem olyan selymes, mint az arcod.
Az ének,
Mit trillázó pacsirta zeng bele a tavaszba,
Nem olyan édes, mint a hangod.
A napfény,
Mi nyári reggelen szikrázik végig a mezőkön
A mosolyodnak halvány árnya
S a könnycsepp,
Mi végigharmatozza édes gyermekarcodat.
Az egek tiszta zokogása.

OROSZ-ZSIDÓ NOVELLAIRÓK

FRUG: SALAMON KIRÁLY ÉS A HÁROM SAKKJÁTSZÓ

I.

király unatkozik. Unatkozik a pompás palotában, amely cédrusból, aranyból és elefántcsontból készült. Unatkozik az illatos kert csendes ösvényein. Határtalan, végnélküli unalom kínozza, amely csak olyan embereket látogat meg, akik előtt semmi sem elérhetetlen, akik előtt minden nyitva áll és semmi sem maradt, amire még vágyakoznak.

Csak egy szórakoztatja — a sakkjáték. Már ifjú korában megszerette ezt a játékot. Közeli és távoli országok fejedelmeit hívta versenyre. Gyönyörű arab lovak, a legfinomabb szövetekkel, elefántcsontokkal, szíporkázó drágakövekkel, kelet bódító illatszereivel megrakott karavánok, egész városok voltak díjul kitűzve a győzőnek. És mindig a király győzött.

Próbálta udvaroncái közül választani ellenfelét. Voltak közöttük okos emberek, éles eszűek és, amint általánosan mondták, kitűnő játékosok, de... a király ellen mindnyájan vesztettek. A király túlságosan okos volt, semhogy őszinteségükben hitt volna. Ellenfelemnek nem szabad tudni, kivel játszik — mondta magának —, akkor lesz csak a győzelmem igazi győzelem.

És a király áruhában, majd kereskedőnek, majd vándornak öltözve, a város legféltreesebb utcáin, a karavánok állomásain, a korcsmákban kezdte keresni ellenfelét.

II.

A tavaszi esőzések idején, mikor Kánaánnak gyönyörű fővárosa fiatal, viruló zöld köntösbe öltözött, a fügefák bimbói rügyezni kezdtek és a felvirágzó szőlőtő illatot lehelt a levegőbe, a király a templomban egy tisztas külsejű aggastyánnal találkozott, aki a sivatag seikjeinek öltözetét viselte. Ezek között pedig — ezt tudta a király — nemcsak vakmerő lovasok, bátor harcosok, nagy tudósok és lelkes költők akadtak, hanem nagy-eszű sakkjátékosok is.

A szokásos üdvözlés után a király a sakkról kezdett beszélni. Az aggnak vékony ajkai körül alig észrevehető mosoly játszadozott és felcsillant mélyen beesett szemeiben is, a bozontos szemöldök alatt, amely fehér volt, mint a hó a Libanon csucsán.

— A sakkjáték... a sakkjáték... — mondta halkán — igen, az kitűnő játék, mély értelmű

játék, amelynél — épp úgy, mint az életben — gyakran egy húzástól függ minden... egyetlen húzástól...

— Uram! — szólt a király. — Tisztelj meg és játssz velem egy játszmat... Ott abban az utcában, amely a „Vízkapu“ felé vezet, van egy helyiség, ahol jó bort és a sakktáblának kényelmes helyet találhatunk.

— Menjünk — felelt az agg és nemsokára sakktábla mellett ültek.

Érthetetlen, megmagyarázhatatlan nyomasztó érzés vett erőt a királyon az öreg ember jelenlétében, ami annál különösebb volt, miután már az első húzások után nyilvánvalóvá lett, hogy amaz semmikép sem tartozik a legjobb játszókhöz. Tizenöt perc alatt nem volt kétség aziránt, hogy elvesztette a játszmat.

Az akkor még fiatal Salamonnak szép arcára ismét a megszokott unott kifejezés ült.

— Vesztettél, öreg ember — szólt — és valld be, hogy túlságosan hamar vesztettél.

Az aggastyán ajkán az előbbi titokzatos mosoly vonult át, mélységes, átható tekintettel nézett a társára és felelt:

— Azt mondd, vesztettem, könnyen és gyorsan vesztettem. De még könnyebben és gyorsabban veszíthetsz te... Csak egy húzást kell tennem, egyetlen húzást — és te elvesztetted a játékot...

Az ifjú király forró vére hullámbzásba jött.

— Hát tedd meg a húzást! — kiáltott.

Égő tekintete szinte belefűrődött az öreg halvány, csontos kezébe... De ekkor valami váratlan, csodálatos dolog történt: az

a kéz szertefoszlott, eltűnt... A király felnézett és megdermedt az öntudatlan félelemtől — az aggastyán alakja eltűnt és csak a sátor fehér vászonnfalán imbolygott egy sötét felhőcske, amely lassanként semmivé lett...

Az előhívott szolga azt felelte a király kérdésére: A nagyságos úr bizonyára tréfát űz, ha egy aggastyán után kérdez, mert oly biztos, hogy egyáltalában nem volt itt aggastyán, mint ahogy bizonyos, hogy nincsen a Libanonon cédrus, amelyen szőlő vagy füge teremne.

III.

Sokáig nem tudta elfelejteni a király ezt a rejtélyes eseményt. De szelleme, amely áthatolt az egész természetben és belélátott rejtett mélységeibe, szakadatlanul tovább dolgozott és így a titokzatos

öreg képe kezdett elhalványulni emlékezetében, midőn egy második hasonló esemény ismét csodálkozásba ejtette.

Ismét a sakktábla előtt ült. Csakhogy szemben vele az aggastyán helyén egy szíriai kereskedő férfias alakja foglal helyet, akinek napsütötte, koromsötét szakálltól övezett és sárga turbántól beárnyékolta arcán csendes, nyugodt elmélkedés honol. De világosbarna szemében valami különös fény csillog, amely behatol a lélekbe és a nyugtalanság érzését kelti...

A király erőt vett magán, hogy elnyomja ezt a félelmes nyugtalanságot, amely oly megszegyénítő ránézve, aki a leghatalmasabb és legokosabb az emberek között.

Egy jól átgondolt, merész kombináció sikerül, egy húzást tesz... az ellenfél odavan...

— Elvesztetted a játékot! — mondja a király.

— Még nem — feleli nyugodtan a másik — csak egy húzást kell tennem, egyetlen húzást és...

— Maradj itt! — kiáltja a király és megragadja a kezét és erővel megszorítja... De görcsösen összeszorított ujjai között nem érez semmit, csak valami átható hidegséget... Előtte nincs senki, a figurák a sakktáblán érintetlenek.

IV.

Sok-sok év tűnt azóta. Hófehér hajjal, gyöngetesttel nyugszik Salamon király bíboros ágyán, évszázados tamarindafák árnyékában. A terdén egy papírtekerics a predikátor utolsó soraival, mellette tiszta aranyból való asztalkán egy sakk-

Leo Kóber: Koncert

Kóber Leó: Koncert

tábla. A király elmerült emlékeiben, elvonultak előtte boldog, hosszú életének, dicsőséges uralkodásának eseményei. Hány nagy győzelem a csatatéren, hány halhatatlan emlékmű és mennyi tévedés, — mennyi végzetes tévedés. Most minden olyan tisztán, világosan áll előtte. Egy megdöbbenő lépés — és százszeres, ezerszeres megbánás a következménye. Egy lépés az életben — egy húzás a sakktáblán... Ennél a gondolatnál reszketés járja át a király testét. Milyen kézzelfoghatóan támad fel előtte az aggastyánnak méltóságteli alakja, a különös mosollyal vékony, vértelen ajkai körül... Azután a másik az átható tekintettel.

— Egy húzás... egyetlen húzás — mondja a király a sakktáblára tekintve. De kicsodák ők, az én titokzatos társaim, az én rejtélyes legyőzőim? Senki sem győzött felettem egész életemben, sem a harcmezőn, sem a tanácsban, sem a szerelem örömeiben, sem a hatalmas trónon, sem a hárfa húrjain, sem a virrasztásban, sem az éji nyugalom halvány álomlátásaiban...

Így szötte az öreg király gondolatait. Ekkor hirtelen halk hangok csendültek a fülébe, mintha egy láthatatlan kéz pengetné a húrokat és a messzi távolban egy gyenge, mélabús, finom hang dalolna:

Közelg a cél, a vándorútdad vége,
Aludj, aludj, én gyermekem!
Már vár reád az árnyak ligetébe?
Egy csöndes zúg, kis sírverem.
Már kétszer jöttem ismeretlen hozzád.
És szózatom nem hallgatád —
Úgy-e, már ismersz? Beesett szép orcád...
Tovább ím' nem várok reád!...

V.

Néma, hangtalan gyászban állottak a város öregei és főemberei a haldokló uralkodó körül. Sápadtan feküdt pompás nyoszolyáján. Megtörő szeme a sakktáblán pihent, amelyen egész világosan látszott, hogy a király oldalán álló figurák elveszítették a játszmát, elveszítették az ellenfél csodálatos, meglepő kombinációja folytán... De hol van az ellenfél?

— Egyetlen húzás — csak egy húzás — suttogja a haldokló király ajka — és a játék elvész... Elvész akkor is, ha egy olyan életről folyik, mint a Salamon királyé, aki a leghatalmasabb a királyok között és legbölcsebb a halandók között...

Aki előfizetési, illetve tagsági díját egész évre kiegyenlíti, *díjtalanul kapja* az Omike és a Magyar Zsidó Hadi Archivum hatalmas albumalakú **Háborús Almanachját**, amely mindenütt nagy feltűnést keltett és amelyet az egész sajtó mint irodalmi és művészi eseményt méltatott. A gyönyörű kötet, amelyet legelső íróink írtak és több mint száz szebbnél szebb illusztráció díszít, a háború maradandó értékű emlékműve.

PAP IZSAK: ÁLOM A NAGY-UDVARRÓL

— Hacker Fridának, menyasszonyomnak —

Álmodtam a nagy-udvarról,
Amelyikben hajna, régen
Labdát vertem és pigéztem.

A nagy-udvar fa-depó volt;
Benne rakás deszkák, lécek:
Hány bujócskát bujtak ottan
Kicsi lányok, kis legények.

Kemény talpfaháton nyargalt
Nagy gerenda, rajta ültek
Innen ketten, onnan ketten,
S fel az égig úgy repültek.

Fényeshátú árbocokból
Pej-paripák lettek ottan:
Gyi, te csikó! S pej-paripán
Tündéerkertbe lovagoltam.

Képosszélű mesés könyvem
Olvastam a kocsi kasban;
S mese-tengereken járó
Mese hajó lett alattam.

Pörgő csigát ostromozni,
Majd pitykézni, majd golyózni,
Kis kocsiban földet tolni,
Veréb farkát sóval sózni,

Ispilángot körbejárni,
Futócskában meg nem állni,
Farkaskomát jól kizárni,
Szálló lepke után szállni,

Lepihenni, megpihenni,
Csiga-bigát várni, lesni,
Hogy kijöjjön énekelni,
Piros bogyót láncra szedni,

Ágyacskába belebujni,
Kis kacsókat összecsupálni,
A két szemet jól behunyni,
Boldog álmot úgy aludni.

Fa-depóban, nagy-udvarban
Így ment az vagy ezer évig;
Arra még az esztendőt is
Kakas-lépésekkel mérik.

Hanem egyszer, — hogy mi történt,
Ki tudhatna ma már róla?
Ha kinyitják, tán arról szól
A nagy-udvar kis-ajtója.

Miért, mért nem, hogy kimentem,
A kis-ajtót benn becsukták;
Ráborultam, sirtam, sirtam;
Ijesztettek a nagy utcák.

Valaki jött, elcsalt onnan:
Édes arc, vagy édes álom;
Hejh, azóta az udvarhoz
Az utat már nem találom...

TOLL- HEGYRŐL

LENGYELORSZÁG BELÜGYE

Igy kezdik már nevezni azt a kérdést, hogy a zsidókat Lengyelországban megfojtsák-e vagy nem. A háború előtt ez az oroszok „belügye” volt, akik akkor rendezték a pogromokat, amikor nekik tetszett, vagy amikor a felizgatott orosz muzsikoknak egy kis idegcsillapító cirkuszi mutatvány kellett. Lengyelország okkupációja folyamán a német és osztrák-magyar hadsereg parancsnokságának héber és orosz-zsidó-zsargon nyelvű proklamációi kihirdették az orosz-lengyel zsidóknak, hogy siessenek segítségükre, mert szabadságot és polgárjogokat hoznak nekik, az elnyomottaknak. Most, hogy a lengyelek az osztrák-magyar és német hadsereg jóvoltából visszanyerik állami önállóságukat, egészen természetes, hogy az újdonsült államnak meg kell valósítani alapítóinak intencióit és nem bánhat kénye-kedve szerint a zsidókkal, akiknek felszabadítói teljes egyenjogúságot ígértek. Ez nem lehet Lengyelország belügye, amínthogy nem lehetne belügye pl. az, hogy a lengyel urak esetleg visszaállítsák a jobbágyságot vagy behozzák a rabzolgaságot. Erre ki kellene oktatni az új Lengyelországot, mielőtt még egy második Romániává

fejlődik. Ott a berlini kongresszus kötelességévé tette a zsidók egyenjogusítását, de mert nem követelték elég erősen, később ez már „Románia belügyévé” vált és egész Európa tűrte, hogy egy kis államocska, amely az ő kegyeiből jött létre, lábbal tiporja az emberiesség legelemibb törvényeit, hogy gyilkos zsidó-politikájával megnyerje a kegyetlen Oroszország tetszését. És hogy hová vezetett ez a „belügy” — láttuk a következményeit a szomorú végű „külügy”-ben.

Lengyelországban is, ha nem fognak a védőhatalmak mindjárt idejében *conditio sine qua non*-nal fellépni, oda juthatnak a zsidók, ahová Romániában. Íme egy-két adat: Varsó lakosságának körülbelül a fele zsidó és a városnak több mint ezer hivatalnoka közé egyetlenegy zsidót sem fogadtak be. Október 17-én a magisztrátus elhatározta, hogy teljesíti az antiszemita kereskedők kérését és az újonnan épített városi „Kereskedők Csarnoka”-ban különválasztja a zsidó kereskedőket olyképen, hogy azokat a boltok hátsó részében helyezi el, tehát külön gettóba zárja a zsidó kereskedőket és ezzel teljessé teszi azt a bojkottot, amelyet a lengyelek még a háború előtt a zsidó kereskedők és iparosok ellen indítottak.

Íme így intézik a lengyelek az ő belügyeiket és ha azt akarjuk, hogy az újonnan alakított államban ne Oroszország szelleme és befolyása, hanem a felszabadító hatalmak civilizált akarata érvényesüljön, akkormár most kell gondoskodni arról, hogy a zsidókérdés Lengyelországnak ne „belügye” legyen, hanem igenis külügye, amelyért számot tartozik adni Isten és ember előtt. (*Secundus*)

Wachtel: Heimatlos

Wachtel: Hontalanok

KRÓNKA- ÉS-ÖZEMLE

ELŐFIZETŐINKHEZ ÉS OLVASÓINKHOZ. A háború két és fél esztendeje alatt a Mult és Jövő előállításának kiadásai szinte hónapról hónapra emelkedtek. A finom műnyomópapír ára 300—400%-al szállt fel és a művészies kiállítás egyéb technikai eszközeinek költségei hasonló mértékben többszörözödték. Az előfizetési díjat mindamellett mindeddig nem emeltük, habár ezt már az összes lapok és folyóiratok rég megtették. Most azonban, hogy a papíros ára ismét horribilisan felemelkedett, kénytelenek vagyunk a rengeteg túlkiadásból legalább egy minimális részt előfizetőinkre áthárítani, akiknek ezentúl is teljes terjedelmű, magas irodalmi és művészi nivójú számokat óhajtunk nyújtani. Sőt igyekezni fogunk, hogy miként 1916-ban a nagy Háborús Almanachot, az új évben is a Mult és Jövön kívül más nagyszabású kiadványokat is juttassunk olvasóinknak. A Mult és Jövő előfizetési díja ezentúl egész évre 22 K, Omike-tagsági díjjal együtt 25 K. Diszkiadásban 30 K, Omike tagsági díjjal együtt 34 K.

A MULT ÉS JÖVŐ KÖNYVTÁRA, amelynek megindulásáról az év folyamán megemlékeztünk, különböző irányú munkák kiadásával lép a nyilvánosság elé. A tudományos művek sorozatában kiadjuk dr. Hevesi Simon összegyűjtött tanulmányait és egy „Magyar Zsidó Monografia”-sorozatot, amelyből a napokban már megjelent dr. Kálmán Ödön történeti műve a zsidók letelepüléséről a Jászságban. A szépirodalmi sorozatban kiadunk több kötetet „Orosz-zsidó novellaírók” címen, Perez, Solem Alechem, Schachnowitz, Mendele, Frug, Steinberg stb. műveiből, dr. Molnár Ernő, Bolgár, Patai és mások fordításában. E sorozatból már a napokban megjelenik „Litvániai történetek” címen Schachnowitz novellásgyűjteménye Leitner Zoltán fordításában. Megjelennek továbbá eredeti magyar szépirodalmi művek Hajdu Miklóstól, Kaczér Illéstől, Abádi Imrétől, Patai Józseftől stb. Ezenkívül megindul a Mult és Jövő ifjúsági könyvtára is számos értékes művel. A „Mult és Jövő-könyvtár” fel fogja ölelni a zsidó irodalom minden ágát, a hazai és a külföldi, az új és a régi literaturát egyaránt. Előfizetőink a „Mult és Jövő-könyvtár” kiadványait kedvezményesen fogják megkapni.

A TEFILIN ÉS A CHÉDER. Kaptuk a következő levelet:

Igen tisztelt szerkesztő úr!

A sajtó, a toll hatalmas, hathatós előmozdítója az emberiség művelődésének. De mi tagadás benne, néha bizony hátrányára is van. És bátran travesztálhatjuk a német nagy költőnek, Schillernek, a tűzről énekelt szavait a „Glocke”-ból:

„Wohltätig ist der Presse Macht,
„Wenn sie der Mensch bezähmt, bewacht.
„Doch furchtbar wird die Himmelskraft,
„Wenn sie der Fessel sich entrafft.“

Egy lapnak ilyen „korlátlan”, vagy helyesebben „korlátolt” hibáját szeretném e sorokkal jóvátenni. Hisz elismert dolog, hogy a „Mult és Jövő” glacé-keztűs kézzel ugyan, de annál eredményesebben szokta a társadalom és a sajtó fattyúhajtasait gyomlálni.

Olvasom egy kép alatt, az „Illustrierte Zeitung”-ban, Kriegsnummer 112. Nr. 3821, 21. September, 1916; 380. oldal: „Jüdische Todtenfeier für einen Verstorbenen in Lida.” „Bei einem Todesfall in jüdischen Familien ist es Sitte, dass eine siebentägige Trauerfeier im Hause stattfindet. Täglich wird dreimal Gottesdienst abgehalten. Jeder der verheirateten Männer bringt einen schwarz und weiss gestreiften Mantel mit, der beim Gottesdienst umgehängt wird. Die Unverheirateten nehmen im gewöhnlichen Anzuge an der Feier teil. Die Juden halten dabei die Kopfbedeckung auf. Den Gottesdienst hält der Sohn des Verstorbenen ab. Die Teilnehmer binden sich bei der Feier Holzklötzchen auf die Stirne.“

Német sógor! Ez az állítás — folt, amely nem tisztít. Nem fatuskó az. Mi nem vagyunk fetisimádók. Most az egyszer cserben hagyta a tudomány, ha volt, a házi talmudistáját. Most itt nem egy értelemnélküli formáról van szó, hanem bibliánk (Mózes V. k. 6. és 11. f.) jelentőség-teljes etikai tartalommal bíró fontos szabványáról, amit a nagynevű Agai Adolf egészen másképen kommentált. (I. „Mult és Jövő” 1916, nov. h. dr. Schächter Miksa cikkében 441. old.)

Az ember cselekedeteinek rugói és irányítói az értelem az agyban és az érzelem, a vágy a szívben. Azok fékezésére rakja hétköznapon reggel, mielőtt napi foglalkozásához fog a vallásos felnőtt zsidó, a tóra négy legfontosabb ígéit egy pergament tokban elhelyezve szíjjal megerősítve az agyra (és nem a homlokra), mint az értelem székhelyére és a bal felső karra, a szív irányában („mert az embert vágyai vezérlék”) szintén ugyanilyen tartalmú tokot. Mintegy fogadalmat tesz: hogy tetteit, működését a vallás említett törvényei fogják irányítani. A gondolatait és érzelmeit aláveti ezek rendeleteinek. (Szombaton és ünnepnapon fölösleges az ilyen intő elhatározás, mivel az egészben az Úr napja.)

Ezt a két tokot nevezik: T’filinnek: imolának. T’filin ez és nem fatuskó. És pedig nem csak a homlokon, hanem a kézen is, a balkézen.

Kérném e cáfolat közlését, hogy ne maradjon ránk a fatuskó imádása, mint az ókori számárfő imadásának vádja.

Szokott tisztelettel igaz híve

Bató I. Ltpót

Itt említjük, hogy a német lapok alaposságára alaposan rácsafoló botlások zsidó dolgokban mindennapiak, különösen amióta a lengyel zsidókkal bővebben foglalkoznak. Így írta egy német haditudósító nem rég, hogy „a chéder egy szurtosképű legény volt”. Látszik, hogy az a német haditudósító gyerekkorában nem járt a chéderbe, de mostanában sem. Orosz harctéri tudósításait is talán Potsdamban írta,

AZ OMIKE-MENZA MEGNYITASA intím ünnepélyes hangulatban folyt le. Előzőleg választmányi ülés volt, amelyen báró *Dírsztay* Béla és dr. *Hewesí* Simon ékes szavakkal fejtették ki az egyesület programját és jövődó terveit. A menza az átalakítások folytán minden tekintetben a főváros legelső diákothónává emelkedett. Tágas nagy ebédlőterem, nagy könyvtár- és előadóterem, tiszta-ság, melegség és kényelem fogadja a diákságot új otthonában, amelyben ezentúl nemcsak ebédet, hanem vacsorát is fog kapni. Ezenkívül tankönyveket és egyéb segélyeket is. A menza helyiségeiben a falakba illesztett fehér csempék örökítik meg a diákok jótevőit és tekintettel arra, hogy a menza jótéteményeit elsősorban a vidéki ifjúság veszi igénybe, kívánatos volna, hogy a vidéki zsidóság és a vidéki zsidó intézmények mind kivegyék a részüket a menza támogatásából.

AUGUSZTA KIR. HERCEGNŐ LÁTOGATÁSA AZ OMIKE-MENZÁBAN. F. évi november hó 12-én, vasárnap délből már harmadízben látogatta meg az Omi ke menzáját Augusztá kir. hercegnő Majthényi Anna bárónő udvarhölgy társaságában, hogy a nyár folyamán újonnan átépített és tetemesen megnagyobbított helyiségeket megtekintse. A kir. hercegnőt a kapuban *Dírsztay* Béla báró és dr. Neumann Árminné elnökök fogadták és kísérték fel a menzába, ahol az ifjúság és a hadiétkezők látogatói lelkes éljenzéssel köszöntötték. Dr. Neumanné a menza alelnöknőjét, dr. Domony Mórictét és az étkezőben buzgolkodó választmányi hölgyeket, újpesti Wolfner József-

Magyar zsidó katonák a jeruzsálemi szentély falánál. Elöttük a magyar származású Grossz M. rabbi, jeruzsálemi szemináriumi tanár
Jüdische Soldaten an der Klagemauer

nét, báró *Dírsztay* Bélánét, szili Stein Manónét, dr. Meisels Vilmosnét, dr. Frenkl Gyulánét és Práger Ferencnét mutatta be a kir. hercegnőnek, aki a hölgyekkel szívélyesen elbeszélgetett. Ezután a kir. hercegnő a hadikonyhát, a családi és polgári étkezőket, az egyetemi ifjúság éttermeit és az olvasótermeket tekintette meg, melyek közül különösen a konyha teljesen modern és higiénikus felszerelésével és gépberendezéseivel nyerte meg tetszését. Távozás előtt *Dírsztay* Béla báró elnök felkérésére a vendégekönvbe írta nevét és dr. Neumannénak nagy elismerését fejezte ki a látottak felett, megígérve, hogy rövidesen újból meglátogatja a menzát.

EGY TÁBORI LEVÉLBŐL, amelyet *Farkas* Jenő hadapródjelölt küldött nekünk az orosz frontról, vesszük ki a következő érdekes részletet:

Tegnap este bent voltam ... w városban, egy kicsiny, szegényes külsejű üzletbe mentem, ahol egy öreg kaftános zsidó fogadott félénk, idegenkedő arccal.

„Solem alechem“, köszöntöm. Látták volna azt a ragyogó, kipirult arcot. Igen, a vén zsidó meleg érző szíve piros színt adott fonnyadt arcának, mintha a mély barázdák kisímultak volna, egy kedvesen mosolygó arc állt előttem. Nem tudta szegény, hogyan szolgáljon ki. Talán látták már úgy-e, hogy milyen kedves egy öreg töpörödött bácsi, mikor izgatottan, sietve dolgozni akar, egyszerre fog mindenhez és amellet szegény nem halad. Ilyen volt az én öregem is.

„Solem alechem!“ Mit jelent ez? Ki köszön így e rettenetesen boldogtalan időkben? Ki merészel tékét kívánni, amikor az ágyúk, ez élettelen szörnyetegek idegeket rázó bömbölése a halált hirdetik?

Ez a „Solem alechem“ minden félénk idegességet megszüntetett, egy sohasem látott embert bizalmas és megbízható baráttá változtatott.

De péntek este volt. Meg akartam feddni, hogy a szent péntek estén is árul még, de biztos határozottsággal megnyugtattott:

„Nem, édes szívem, csillagok még nem jöttek fel, a Minchának ideje sincsen még itt.“

„Jól van, jól, öreg — feleltem — hiszen az Isten e feledhetetlen időkben nem neheztelne érte.“

A sok rúgástól sokat szenvedett lengyel zsidó csodálkozó arccal felel, mintha apa intené a fiát:

„Nem, Isten mindent lát, tudja, hogy ily végzetes idők vannak, ilyenkor kívánja meg a zsidótól, Izrael népétől, hogy zsidó legyen és maradjon.“

Ilyen hangon beszélünk egymással egy fiatal, hevesen érző szív és egy meleg, az élet sok nehéz szenvedésétől és rettegezett megedzett lélek és meglágyult szív. A csendes, lassú párbeszéd folyamán megkérdelem:

„Hány éves, jó öreg?“

„Negyvennyolcban születtem.“ Ez elég. Szenvedés és rettegés hozta a világra, fáradság és küzdelem az élete, kínzás és gyötrelme a jutalma.

Szívesen maradtam volna még az öregnél, de már nekem is mennem kellett, az öreg is zárni akarta üzletét, „mert a csillagok figyelmeztetik a szombat szent előestéjére“.

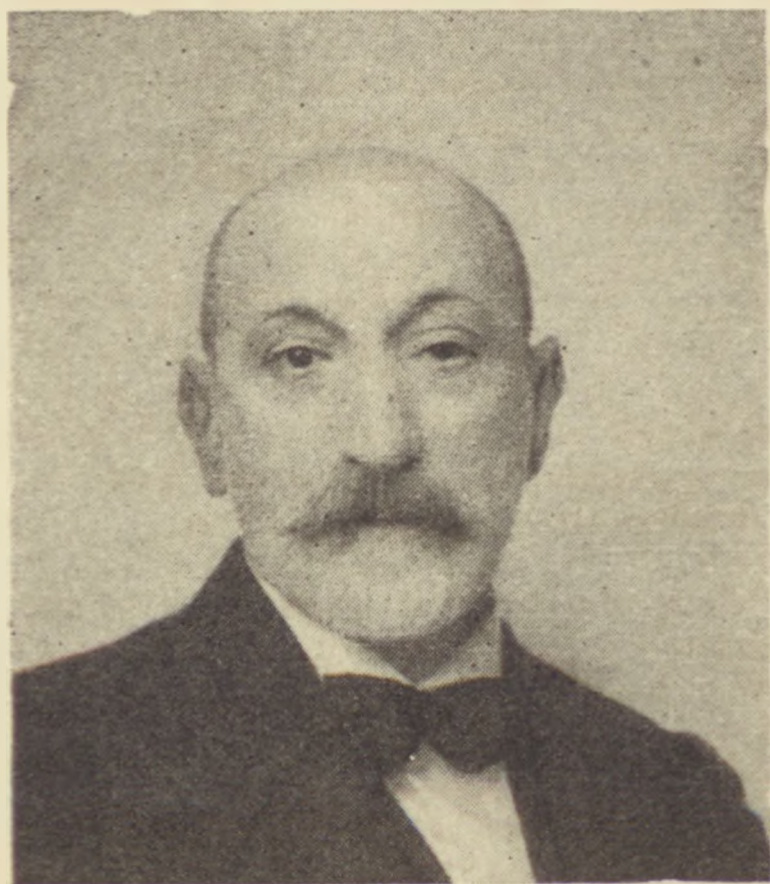
Végre sok minden jót kívánva egymásnak, elváltunk. Ő maradt, mély áhitattal kérni az Istent, vessen véget az irtó öldöklésnek, mentse meg a borzalmas pogromtól, az orosz véres kezétől, — én mentem erős akarattal távol tartani a kérlelhetetlen barbárt az öreg lengyel zsidótól, gránát esővel elborítani, magához téríteni és azután az Istenhez.

Hiszem, az Isten meghallgatja vén jámbor szolgájának esdő alázatos kérését, hiszem, engem segíteni fog akaratom és kötelességem teljesítésében.

AZ ORSZ. IZR. TANÍTÓKÉPZŐ „Kiss József“-Önképzőköre folyó évi október hó 25-én tartotta tisztújító gyűlését. Az eredmény a következő: elnök: Neumann Jakab; alelnök: Agai Ignác; titkár: Kún Jenő; pénztáros: Rosenberg Jenő; ellenőr: Goldstein Jakab.

FLEISCHMANN SÁNDOR (1862—1916). Ötvennégy évet élt és harminc esztendőn át volt magyar publicista. Ez a három évtized kerete a fölvilágosodás és liberalizmus jegyében megindult társadalmi és politikai törekvéseknek, amelyeknek — egynehány Budapesten megtartott monstre-gyűlést kivéve — nálunk a sajtó volt az egyedüli propagálója. És Fleischmann Sándor a propagandisták legjobbjai közé tartozott. Hirtelen, szinte fejlődés nélkül lépett a küzdők közé és ama ritka képessége jussán, hogy a legszürkébb témának is színt és lendületet tudott adni, hogy ötlettel frissítette a mindennapiakat, tiszteletreméltó helyet biztosított magának a magyar sajtóban.

Német nyelvű harcosa volt az evolúciónak, de a magyar

Dr. Fleischmann Sándor

ember keménységével és bátorságával védte a magyarságot és a magyar ember nyiltlelkűségével szállott szembe a reakcióval. Őrt állott a zsidóság védelmében és ez nem kiegészítése volt publicistai tevékenységének, inkább főalkotórésze. Igaz héber koponya volt: a dialektikája, a biztos judiciuma és káprázatosan finom logikája, ahogy bonyolult kérdésekben megtalálta a kiutat, a talmudi zsidóra vallottak. Igaz zsidó szív volt:

ahogy az elnyomottság ellen lázadozott ostorozó szatírával, vagy kemény pörölyütéssel, a harsogás mélyéből mindig kicsengett valami végtelenül lágy lírának a zenéje: az elnyomottak szeretete.

Nagy kár, hogy a Végzet a jövőre nehéz idők számára ezt a harcossal idealistáinkat elnémította.

FAYER LÁSZLÓRÓL közölt legutóbbi cikkünk, Vadász Ede kitűnő tanulmánya nagy figyelmet keltett a legelőkelőbb jogász körökben is. A dr. Wolf Vilmos udv. tanácsos szerkesztésében megjelenő „Ügyvédek Lapja” külön megemlékezett a cikkről és többek között *Vavrik* Béla v. b. t. t. a Kúria másodelnöke is szerkesztőségünkhöz intézett levelében nagy elismeréssel adózik Vadász Ede alapos írásának. A cikkekre vonatkozólag egyébként dr. Fayer Gyula, a nagy tudós fivére megjegyzi, hogy a kegyeletos érzéstől sugalt megemlékezés abban a részében, melyben az ő tudomására hivatkozik, tudomásával nem egészen egyezik meg, más részeiben pedig felfogásával nem egyezik.

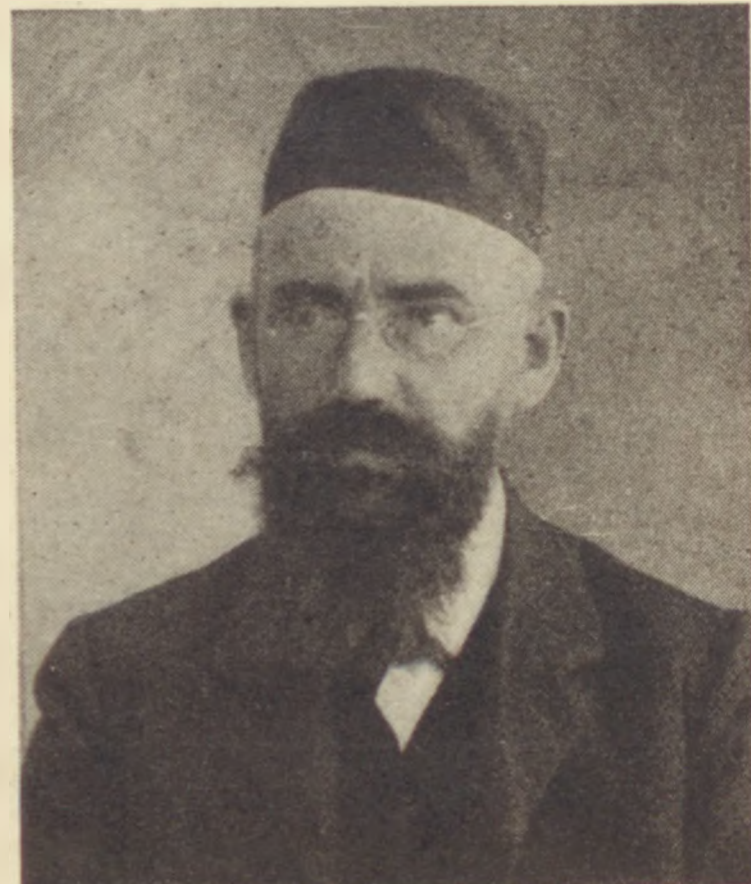
A **MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUM** számára értékes ajándékot adott át *Hirschlerné* született Schey Katalin, akinek a Schey bárókkal rokon családja Kőszegen kerti zsinagógát, menhelyeket és különböző jótékony intézményeket alapított. Az ajándék a 18. század végéről származó gyönyörű frigszekrényfüggöny pompás aranyhímzéssel selyem alapon. Ugyancsak a múzeum részére kaptunk *Veszprémi* Somától, néhai Friedländer Gyulának, a jeles tudósnek, a nem rég említett dr. Friedländer Náthán fiának hagyatékából Buxtorf: Tiberias és Heilpern kétkötetes művét. *Weisz* Izsák kajászószentpéteri rabbi beküldötte az ottani Chevra Kadisa könyvének egy díszes lapját, amelybe Seligmann Márkus rabbi sírhelyet kér a maga számára, elhunyt feleségének sírja mellett.

JÁSZAI MARI AZ OMIKE-MENZÁNAK. A nagy művésznő 100 koronát küldött be Prager Ferencné útján az OMIKE-MENZA diákvacsorái részére. Maga Prager Ferencné ugyan e célra havi 50 koronával járul hozzá.

A **HASMONEA** folyó évi október hó 29-én tartotta tisztújító közgyűlését, amelyen a következő tisztikart választották meg: ügyvezető-elnök: Tarján Vilmos; titkár: Ágai Ignác; pénztáros: Wortsman Nándor; jegyző: Ungár Béla; ellenőr: Klopfer Jenő; háznagy: Stern Tibor; választmányi tagok: Schwarcz József, Herskovits István, Lax Tibor és Herskovits Artúr. A kör minden hét vasárnapján d. u. 6 órakor tartja felolvasó üléseit, amelyen vendégeket szívesen látnak. Saját helyiség: VI., Királyutca 36. I. 12.

FRIEDMANN ILLÉS. Lelkes és lankadatlan harcosa volta zsidóságnak, amelyért a legnagyobb áldozatokat hozta.

Szembe helyezkedett úgyszólván mindenpárttal, hogy saját meggyőződésének élhessen. A „Vártán” című munkájában, valamint a „Zsidó vallás a modern korban” és a „Magyar zsidóság egységes szervezete” című műveiben szembe szállt a magyar zsidóság minden pártjának félszégsegeivel és bizonyára ennek köszönhette, hogy teljesen izolált maradt és amikor eszméi terjesztésére megindította az „Izrael” című lapot,

Friedmann Illés

felemésztette egész energiáját, anélkül, hogy eredményt tudott volna elérni. Becses munkája volt még a „Der Zionismus im Geiste des Judentums” című mű. 56 éves korában hosszú szenvedés után csendesesen elhunyt Vágújhelyen és mi tisztelettel hajlunk meg tiszta emléke előtt.

ÚJ ZSIDÓ ÉLET TEMESVÁROTT. A temesvárbelvárosi zsidó hitközség dísztermében tartotta alakuló közgyűlését a „Temesvári Zsidó Leányegyesület”. Körülbelül 50 hölgy, a város zsidó intelligenciájának crémeje jelent meg és pedig mindhárom hitközség tagjainak leányai. Az egyesület kettős célt szolgál: a zsidó kultúrát és zsidó jótékonytságot. Amint Löwinger Vilma elnöklő programjában kifejtette, a zsidó kultúra ápolása csak a zsidóság sorsának alapos ismerete és alakulásának figyelemmel kísérése mellett lehetséges, ezért minden rendes ülés — kéthetenként — első pontját a Revue, a lefolyt két hét világpolitikai eseményeinek a zsidóság jövőjére való hatása, illetve ennek vázolója fogja képezni. (Az első dr. Jordán Viktor tartotta a Makkabeában meghonosított értelemben.) A zsidóság interterritoriális szervezeteinek és intézményeinek ismertetése, a zsidó írók és műveinek bemutatása és méltatása, zsidó ünnepélyek rendezése stb. tölti ki a további programot. Buziási Eisenstädter Mici alelnök a jótékonyági tevékenység irányait — helybeli segélyakciók — körvonalazta. A megválasztott tisztikar (a már említett két alelnökön kívül, titkár: Goldmann Ilma, Purjus Mariska, pénztáros: Baruch Erzsé, ellenőr: Gábor Ilonka, Keppich Lenke, könyvtáros: Blum Margit) garanciát nyújt arra, hogy az egyesület kitűzött céljait megvalósítja. Az egyesület létesülésében az oroszánrész dr. Tomaschoff Bertalan ügyvédet, a Makkabea volt elnökét illeti meg.

A **X. KERÜLETI ZSIDÓ IFJÚSÁG** „Jehuda Halévi”-körének az 1916 17. évre megválasztott tisztikara. Elnök: Vezér Vilmos; társelnök: Kiss Lajos; jegyző: Büchler Miklós; aljegyző: Lindenfeld Dezső; pénztárnokok: Kapos Vilmos, Gyémánt Árpád; könyvtárnok: Dite László; ellenőrök: Büss Ottó, Hollós Lajos.

AZ ORSZÁGOS IZRAELITA PATRONÁZS-EGYESÜLET választmánya és hadiárva-bizottsága november hó 16-án együttes gyűlést tartott, amelyen Székely Ferenc és dr. Hevesi Simon ismertették a Hadiárva Otthon ügyét. Az egyesület már megvette a telket a Rózsadombon és nemsokára megindul az új Hadiárva-Otthon építkezése is, amihez természetesen a közönség még fokozottabb áldozatkészségére van szükség. Fay igazgató ismertette az egyesület működésének és jötevőinek adatait, Breuer Simon főrabbi pedig a Patronázs fogházbeli működéséről emlékezett meg.

KÓBER LEÓ KIÁLLÍTÁSA a Könyves Kálmán szalonjában még csak néhány napig lesz nyitva. A Mult és Jövő előfizetői díjtalanul tekinthetik meg.

AZ OROSZ FOGSÁGBÓL hazaérkezett Balázs Miklós, önkéntes honvéd őrzető, érdekes leveleket írt a „Nagyváradi Napló“-nak a fogságban Krasnojarszkban töltött idejéről. Az egyik levélben megemlékezik Breider Lajos honvédszászlósról, aki a nagy ezüst vitézségi éremmel való kitüntetését követő napon lett orosz fogoly. Breider egy segítőalapot teremtett, mely valóságos áldásává vált az orosz fogságban levő katonáinknak. Eből a segítő-alapból kapott mindenki, akinek hazulról pénzt nem küldhettek. Oroszország és Szibéria minden fogolytáborából érkeznek levelek Breiderhez, aki a parancsnok engedelmével külön irodát rendezett be a segítő-alap céljára.

2-an 11. November!
G. H.
Jessek üldözni egy próba
Humor „Mult és jövő“
egy zsidó fogoly Mosca
Farber:
arim erim:
Heves Polgar Sandor
telep Farber
Tiszteletteljes

Egy orosz zsidó fogoly magyar kézírata

HÉBER MOTIVUMÚ DÍSZÍTŐMŰVÉSZET. Az októberi számunkban közölt sorozat Seelenfreund Salamon díszítőművészetéből a külföldi zsidó lapokban is nagy fel-tűnést keltett. A Berlinben megjelenő „Jüdische Rundschau“ és „Jüdische Presse“, a müncheni „Jüdisches Echo“, a bécsi „Österreichische Wochenschrift“ és egyéb lapok bőven foglalkoznak Seelenfreund művészetével, amelynek méltó fejlődési területe a „Becalel“ volna.

A „HÉBER KÖLTÖK“, Patai József kétkötetes anthológiája, amelyet az Imit adott ki, eljutott dr. Spiegel Ar-m-n, esztergomi főrabbi útján dr. Perényi Kálmán, Esztergom vármegye alispánjához, aki dr. Pataihoz írt levelében egyebek között a következőket mondja: A „Héber Költök“ anthológiája igaz örömet szerzett nekem. Sokat foglalkoztam az általános világirodalommal és így kiterjedt figyelmem a héber irodalom termékeire is. Ez utóbbi különösen felkeltette érdeklődésemet, hiszen míg egyrészt alkalmam volt általam személyesen is ismert urak ez irányú irodalmi termékeit figyelemmel kísérni, másrészt az Ó-Testamentumon alapuló zsidó vallási és világi tudomány kell, hogy minden kultúrembert érdeklél töltsön el.

A zsidó irodalom klasszikus termékeit így nagy előszeretettel választottam mindenkor olvasmányaim tárgyául s lassanként arra a tudatra jöttem, hogy — ami bennünket legelső sorban érdekel — kiválóan a magyar zsidó irodalom mindenkor példát szolgáltat arról, hogy a magyar zsidó, az ő vallásos életének, gondolkodásának megnyilatkozásait nemcsak hogy összhangba tudja hozni az ő magyar állampolgári voltaival, de alá is tudja rendelni az ő magyar hazaszeretete mindenek fölött megnyilatkozó érzésének.

Nagy élvezettel olvasgatom Szerkesztő úr művében a pompás magyar nyelven megszólaló, ősrégi zsidó költőket, azoknak gyakorta örökszep sorait.

Nem új előttem igen tisztelt Szerkesztő úrnak irodalmi működése. Ismerem azt a „Mult és Jövő“ igazán szép folyóiratából is. De engedje kinyilatkoztatnom, hogy működését a „Héber Költők“-kel megkoronázta.

Fogadja mégegyszer meleg köszönetemet s igaz nagyra-becsülésem nyilvánítását, amellyel vagyok Esztergom, 1916 nov. 7-én.

igaz tisztelője és híve:
dr. Perényi Kálmán.

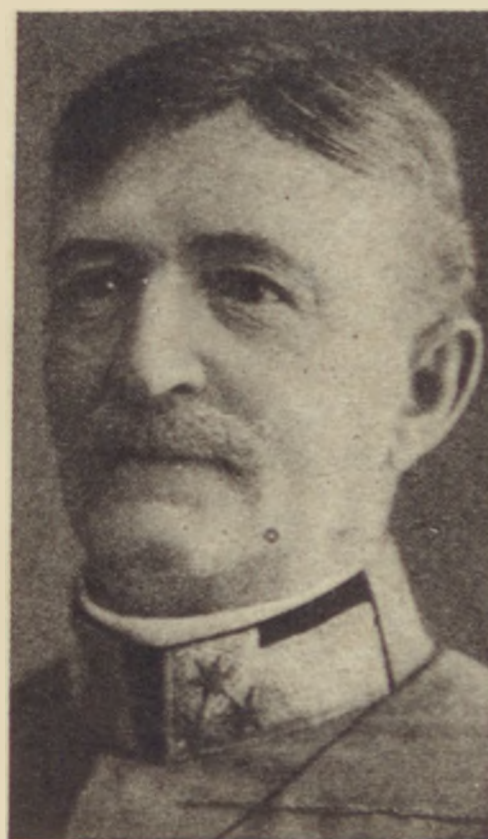
HIMEN. Dr. Pfeiffer Izsák sümegi főrabbi, a Mult és Jövőnek Pap Izsák néven ismert kiváló munkatársa, eljegyezte Hacker Frida kisasszonyt, Szombathelyen.

A „MAKKABEA“ Frug emlékének szentelt estéiyén dr. Molnár Ernő ismertette az elhunyt orosz-zsidó költő működését, belemélyedve Frug költészetének lényegébe. A Makkabea nov. 19-ikén rendezett művészestélyén közreműködtek Szilágyi Vilmos, Löwy Izsák, Indig Alfréd, Fálffy Boriska. Az előadott versfordítások Holder József munkái, aki Arany, Petőfi, Ady, Szilágyi, Patai, Kosztolányi és más magyar költők verseit kitűnően lefordította jiddisre, erre az immár irodalomképes nyelvre, amelynek millió meg millió olvasója van.

A 32-ES LÁBADOZÓ KÓRHÁZBAN meleg szeretettel ünnepelték Hersch Mihály ezredest, a kórház parancsnokát, és főorvosát dr. Bokor Mórt, akik igazságosságtól vezérelt humanitásukkal általános tiszteletet és szeretetet vívtak ki maguknak. Hersch ezredes már számos magas kitüntetésben részesült és dr. Bokor szintén többször lett már kitüntetve.

Dr. Bokor Mór főorvos

Hersch ezredes, kórházparancsnok

MULT ÉS JÖVŐ művészi kivitelű eredeti BEKÖTÉSI TÁBLÁJA az 1916. évfolyamhoz, valamint az előző évfolyamokhoz, megrendelhető a kiadóhivatalnál. Ara portóval együtt 2 kor. 60 fillér
~~~~~ A díszkiadáshoz 3 korona ~~~~~

SZERKEZTŐI ÜZENETEK.

W. M. D. Teljesen osztjuk a nézetét, amelyet sok vallás- és életfilozófiával oly szépen fejt ki. Más körülmények között közölnök is fejtegetéseit egész terjedelmükben. A jelenlegi kéziratrolódás és korlátozott terjedelem mellett azonban legnagyobb sajnálatunkra lehetetlen. Bizonyos, hogy a zsidó vallás nem kényszerzubbony, mely az embereket szabad akaratukban megakasztja és a szabadgondolkodást gátolja. Igaza van abban is, hogy a vallás ódioma magában a „vallás” szóban is lelheti magyarázatát, mert ez a szó arra az időre emlékeztet, amikor az embert tüzzel-vassal kényszerítették, hogy hitet „valljon”, hogy vallást tegyen. A *hit* lényege azonban lelki emelkedettség, etikai tisztaság és igazi szabadság, amelyet erkölcsi törvények nemesítenek. A vallás tehát nem maga a cél, hanem csak eszköz az élet szabályozására, az emberi boldogság és harmónia fokozására. Helyesen idézi Ön a Tanja debe Elijáhut, amely szerint „akár zsidó, akár nem zsidó, szolga vagy szolgáló, férfiú vagy nő, csak cselekedetei szerint nyugszik rajta az Úr szelleme”. Ilyen liberálisan gondolkodtak őseink kétezer évvel ezelőtt is. Hogy a vallás sokban megmerevedett és gyakran eredeti céljával teljesen ellenkező irányt szolgál, nem írható a vallás rovására. Látjuk éppen napjainkban, hogy az emberi boldogulás elősegítésére teremtett „kultúra” teljesen az emberirtás és rettentő pusztítás szolgálatába szegődött.

Dr. G. BÁCSTOPOLYA. Természetes, hogy az 1855 sajtóhiba volt 1885 helyett. A karrikaturákat tehát Fényes Adolf 17–18 éves korában rajzolta. Köszönjük Főtisztelendő úr egyéb adatait is, melyek szerint Fényes 1867-ben született, Főtisztelendő úr akkor éppen tanítványa volt atyjának Fischmann Simonnak. A fiú komája az apa nővérének férje, Hersch Márkusz óbudai rabbi volt. Héber nevét (Ábrahám) dédatyja, a csehországi Neuhausi rabbi után kapta, aki fiánál Schoffán, Morvaországban 1829 október 23-án halt meg.

F. DEBRECEN. A *zsinagóga* görög eredetű szó (συναγωγή = synagoge) és *gyűlést* jelent, részben a zsidók összegyűlését a különböző imaházakban (Béth-hakeneszeth = a gyűlés háza), részben a zsidóság vezetőinek gyűlését (kneszeth hagedola = a nagy gyűlés, a nagy zsinat Ezra idejében). Az istentisztelet eleinte egyéb gyűlésekkel volt kapcsolatos, amint hogy később pl. az imaházban *tanítás* is folyt, ahonnan aztán a zsinagóga német zsidó neve Schul = (schül) iskola származott. Átvitt értelemben a zsinagóga az egész zsidóságot is jelenti szemben a kereszténységgel, az eklézsiával.

NEM KÖZÖLHETŐK: Halljátok meg. Parányiságom alázatával. Tavasz. Pogány kézlogás. Bajadértánc. Alkonyi álom. Ima. Harangok. Csüggedés.

POZSONY. Mi is láttuk azt a sírkövet, amelyhez állítólag ezren meg ezren zárandokolnak el mostanában, de nem látunk benne sem csodát, sem proféciát. Az a rabbi, aki 100 évvel ezelőtt a napoleoni harcok idején Lengyelországból a Marienbad melletti Tachaubába menekült és ott meghalt, nem céloz magakészítette sírköfelíratán sem világháborúra, sem egyéb hasonló katasztrófákra. Ime a felirat pontos mása, amelyet Guttman Henrik volt szíves

részünkre elkészíteni. Fordítása a következő: „Hétfő, Jijjar hó első napján 575 (= 1815). Itt nyugszik a férfiú, R. Nachum (József fia) Szofer, áldás emlékére. Ezek az utolsó szavaim — Testvéreimhez, az igazakhoz és belátókhoz. — A kik sötétségben és homályban ültök, — Világosítsátok meg orcáitokat, hogy megsegítségünk, — Alázzátok meg kemény szíveteket — És térjete meg vétekből és büntől, — Míg el nem jön a

rettegés, — Hagyjátok el a bűnt és gonoszsgot. — Sirjátok könnyekkel mindnyájan — Izráel, Isten-segítette nép. — Oh, lássátok, a sírgödör nyitva áll, — Sirja elnyel menthetetlenül, — Jaj és jaj a félelemtől, — Mely bensejében kavargó!” — Látjuk tehát, hogy általános morálprédikáció ez, amolyan „memento mori”. — Gondolj a halálra! Nincs is itt szó háborúról. Egészen jelentéktelen tehát, hogy az utolsó négy sorban a betűk véletlenül (= 675 = 1915) összetélt adnak. Ez nem is a szerző összetétele, hanem a kőfaragóé, aki tudatlanságában nem is a vers szerint osztotta be a sorokat, hanem a szerint, hogy mennyi fér egy sorba. Talán ő toldotta meg a szöveget is még néhány grammatikai hibával, pedig az eredeti is bővelkedik lapsusokban, amint azt minden héberül tudó azonnal észreveszi.

MARGIT. Diamant József tábori lelkész jelenlegi tartózkodási helyére vonatkozólag méltóztassék Isr. Militär-Seelsorge Dr. Frankfurter, Wien, Kriegsministerium címen érdeklődni, minthogy az mindig változhatik.

LEFKOVICS NÁNDOR, ARAD. Dr. Vágvolgyi fő-rabbi úr küldeti az Ön címére a Mult és Jövőt jutalmul, ami nemcsak kitüntető figyelem, hanem egyben tanúság arról, hogy tanítványát a főtisztelendő úr a zsidó irodalomba elmélyedni tudó léleknek tartja.

יֵקֶן ז' אֶחָד אֵייר תַּקעָה אֶפֶס
בֶּן רַאִשׁ הַדָּר נַחֻם בֶּאֱדוּר יוֹסֵף
סוֹפֵר הוּא: אֵלֶּה דְבָרֵי הָאֲחֻזָּה: אֲחִי
הַיִּשְׂרָאֵל וְהַתְּקוּנָה: יוֹשֵׁף חוֹשֶׁן וְ
אֶפֶס: רַאִיחַ פִּינֵק וְנוֹשֶׁא: הַ
הַכִּנְיָוִן אֶלְדֵּק הַעֲוָה וְהַשִּׁבּוּ א
אֶחָד וְשֵׁשׁ עָל אֵל תְּכֹא חֲלֹחַ
תַּחֲלֹחַ חֲטָא וְשֵׁשׁ: כִּכּוּ כְּרֵאֲוֹת
כֹּוֹה: יִשְׂרָאֵל עִם נוֹשֶׁא: רַאִי כוֹר
פֶּתוּחַ אֲוָה: פֶּה אֲוָה: כֹּוֹי יֵשֶׁ
וְיִי וְיִי עַל הַבְּהֵר אֶשֶׁר כְּתוּבָה
תַּשְׁתַּעַשׂ.

A tachau caddik sírköfelírata

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

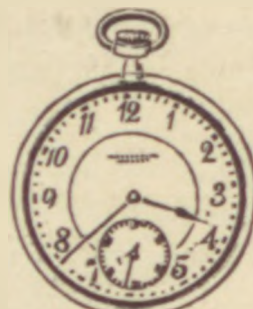
• CHRONOGRAF.
• REPETITION ÉS
ZSEBÉBRESZTŐK

CUENDET CONSTANT

Svájc és Németország zseb-, inga- és
diszóragyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATORÁK, GYŰRŰ-
ÓRAK *** JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRAK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Zsákok, ponyvák,

szalmazsák, fejbánkos, pokróc, zsinegek, italvedrek
NAGEL ADOLF Budapest, V., Arany János-u. 10.
Telefon: 104-10, 80-82, 35-92. Távirat: NAGELA

Új KÖNYVEK

ROVATVEZETŐ: DR. MOLNÁR ERNŐ

MAGYAR-ZSIDÓ MONOGRAFIÁK. KIADJA A „MULT ÉS JÖVŐ”. A zsidók letelepedése a Jászországban. Eredeti oklevelek alapján írta: dr. Kálmán Ödön. Függetlenül 44 kiadatlan oklevél.

Akik a magyar zsidóság történetével foglalkoznak, régi idő óta érzik hiányát e téren a szakszerű monografiáknak. E fontos, tudományos munkálkodást eddig csak az Imitt néhány nagyértékű történeti kiadványa képviselte, és ugyanezt a célt fogják szolgálni a „Mult és Jövő” Magyar-zsidó monográfiái is. Dr. Kálmán könyve, e sorozat első kötete, nagy tudással, mély alaposággal van megírva és nagy szolgálatot tesz a magyar-zsidó történetírásnak. A könyv méltatására, jelentőségéhez mérten, legközelebb visszatérünk. A mű ára 5 K 20 fillér. A Mult és Jövő előfizetőinek 4 K.

WAS SIND OSTJUDEN? Von Dr. Nathan Birnbaum. Wien. 1916. R. Löwit Verlag. DAS BUCH VON DEN POLNISCHEN JUDEN, herausgegeben von S. J. Agnon und A. Eliasberg. Berlin, 1916. Jüdischer Verlag. TREUE. Eine jüdische Sammelschrift. Berlin, 1916. Jüdischer Verlag.

I.

Németországi politikai és publicisztikai körökben Orosz-Lengyelország elfoglalása óta sok port vert fel a lengyel-zsidó probléma, az ú. n. „Ostjudenfrage” ellenében a nyugateurópai zsidóság problémájával. És a harcot e probléma fölött eleddig (pro és kontra) a zavaros fogalmak, előítéletek és balvélemények fegyvereivel vívták meg. Holott a legelső feladat az: szemügyre venni és megismerni azokat, akik fölött a tollharc folyik, vagyis a lengyel-zsidó népet. Ezt a feladatot vállalja N. Birnbaum füzete.

A füzet rövid terjedelme világossá teszi, hogy szerző a feladatot csak vázlatosan és nagy körvonalakban oldja meg. De nem ez a fontos. A fontos az, hogy a lengyel-zsidóság eddigi chaotikus fogalmából éles kontúrok rajzolódjanak elénk. Igaz, hogy nem pompázatos lényegeket sejtető kontúrok, — hanem csak 3—4 milliónyi nagyobb-részt kiskereskedőnek, kézművesnek és munkásnak megszámolt, szenvedő profiljai, kiknél a vallásosság tömegszükséglet (nem mint nyugaton), akiknél a nagy nyomor következtében a bűnözés talán kevéstbé ritka, de akikben megvolt viszont a léleknek az a mélysége (a chassidizmusban nyilvánuló), mely a vallást felrészítette, — az istenség belső átélésére és a lélek jóságára helyezvén át a fűsúlyt. A lengyel-zsidóságról uralkodó zavaros nézetekből, melyek a kultúrát is teljesen megtagadják tőle, íme, egyszerre két irodalomnak (a jiddisnek és a hébernek) grandiózus oszlopai emelkednek elénk, olyan alakokkal az egyik oldalon, mint Bialik, Csernichowszky, Achad Haam, a másikon pedig, mint Perez, Salom Asch, Morris Rosenfeld és a legújabbak. És az így nyert vázlatos rajzot elevenebbé teszik egyes rövid vonások a fejlődő zsidó színházról, és drámáról, a zenéről, a képzőművészetről és az eredeti lengyel-zsidó néplelekről és a népszokásokról.

Birnbaum megadja az Ostjudenheit vázlatát, mely eleven vonalakkal teljes, de semmi politikai következtetést az adott rajzhoz nem csatol. Feladata a megismertetés volt.

II.

Ugyanezt a feladatot, vagis a lengyel-zsidóság megismertetését tűzi maga elé egy másik könyv is. (Das Buch von den polnischen Juden) és pedig irodalmi formá-

ban, így tehát közvetlenebbül és elevenebben. Történeti anekdoták sorakoznak el előttünk ennek az aktuálisá vált népnek Lengyelországban való megtelepedéséről, (ahová Franciaországból jöttek), zsidó nőkről és férfiakról, kiknek némi szerep jutott Lengyelország történetében, a zsidóság szenvedéseiről Chmielnicky kozákjainak felkelése idején, szemelvények vonulnak fel a zsidókra vonatkozó lengyel jogból, valamint a tulajdon zsidó jogszolgáltatásból; és mind a szemelvények, mind a történetek az eredeti források alapján.

Egy nagy hibában leledzik azonban ez a különben értékes könyv; ugyanis nem a ma lengyel-zsidóságról szól hozzánk, melynek sorsa érdekel minket, hanem a történelemről. Arra volnánk mi inkább kíváncsiak, hogy milyen szociális viszonyok között él ma a lengyel-zsidóság; mik az eszményei, mik a vágyai, mi foglalkoztatja gondolkodását; minők az életformái. Mindezekre a kérdésekre a máskülönbén érdekes könyvnek második, tisztára szépirodalmi részében is alig kapunk némi feleletet, ahol mai zsidó novellisták elbeszélései sorakoznak egymás mellé, egyes zsidó alakokat bár jellemző erővel megjelenítve, mindazonáltal az egész zsidó néplelket elmosódottan, homályosan tükröztetve.

III.

Nem így magas a célkitűzése a berlini Jüdischer Verlag egy másik kiadványának (Treue, hrg. von Leo Herrmann), mely nem más, mint az újabb és a legújabb héber irodalom rövidlélekzetű antológiája. A már csak a térbeli távolság miatt is nehezen hozzáférhető új héber írókat magvas, rövid essayekben ismerteti, szemelvényeket közölve írásaikból. De nem csupán a keleti-héber új irodalmi irányokról lebbentgeti a fátylat ez a rövidrefogott, ügyes könyvecske, áramlatokról, melyeknek képviselői (Schnéur, Schoffmann) szakítva az eddigi hagyománnyal, elvetik a tisztára zsidó témakört és az általános emberhez emelnek fel, hanem nyugateurópai zsidó írókat is megszólaltat (A. Zweig, Max Brod), kiket viszont éppen a zsidó témakör kapcsol bele a zsidóságba. Az irodalmi irányokon kívül pedig lüktetően számol be ez a könyv arról a folyamatról, mely épegn alapja ennek az irodalomnak: a palesztinai élénk fejlődő zsidó életről.

MARTIN BUBER, DIE JÜDISCHE BEWEGUNG. 1900—1916. Jüdischer Verlag. Berlin 1916. A kultúrcionizmus eszméjének a harcosa Martin Buber, méltó társa Achad Haamnak. Ezeknek az egy kötetbe foglalt írásoknak és cikkeknek az alaptónusát azok az eszmék adják meg, melyekkel Achad Haam essayiben találkozunk és Martin Buber széles látóköre európai perspektívába tudja beleilleszteni a látszólag tisztára zsidó mozgalmat. A cionizmusban Buber az európai népek nemzeti törekvéseinek egyik kiágazó nyulványát látja, párhuzamot von az itáliai reneszánsz, valamint a zsidó kultúra reneszánsza között, megállapítja nagy vonalakban ennek a reneszánsznak irányát és úgy találja, hogy a belsőknek ez a felszabadulása a chaszidizmusssal veszi kezdetét. Új irányokat jelöl a zsidó tudománynak s beszél a zsidó művészetéről, irodalomról és aki Herzl alakjáról igaz fotografiát akar, annak ismernie kell Buber klasszikus Herzl-portréját. Ezek az értékes írások, melyeknek egyike annak idején a Magyar Zsidó Almanachban jelent meg és melyeket a Jüdischer Verlag szép kiállításban adott ki, méltán sorakoznak Buber egyéb zsidó írásai mellé.

JÜDISCHER NATIONAL-KALENDER. Második évfolyamába lépett a Ba'ol. Lajos és Abeles Ottó szerkesztésében megjelenő kitűnő bécsi naptár, amely valóban magas irodalmi és művészi nívón áll. Az idej naptárban is a legkiválóbb külföldi zsidó írók közleményeit találjuk, de találunk két magyar szerzőt is Kiss Józsefet, akitől verset közöl a naptár kitűnő fordításban és Patai Józsefet, aki Wachtel művészetét méltatja behatóan. A naptár pompás illusztrációiból bemutatjuk mai számunkban Wachtelnek egy gyönyörű képét, a Hontalanokat. A National-Kalender megrendelhető a „Jüdische Zeitung” útján, Wien, II., Zirkusgasse 33. Ára 2 korona.

K Ö Z G A Z D A S Á G

AZ ÖTÖDIK HADIKÖLCSÖN iránt országszerte igen nagy érdeklődés mutatkozik, ami nemcsak a kedvező feltételeknek köszönhető, hanem annak a belátásnak is, hogy a haza minden fiának szent kötelessége, hogy tőle telhetőleg meghozzon minden áldozatot, amikor a nemzetnek életkérdéséről van szó. Az ötödik hadikölcsönjegyzés ideje december 22-éig bezárólag tart. Mindenféle felvilágosítással szolgál: a Magyar Általános Hitelbank.

A HADI TERMÉNY-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG igazgatósága megállapította a társaság 1915. évi július hó 1-től 1916. évi június hó 30-ig terjedő első üzletévének mérlegét, mely 4,911.243-79 K felesleggel zárul. Ebből az összegből az alapszabályok szerint a részvényesek csupán a befizetett tőkének, vagyis 6,000.000 K-nak 5 százaléka tarthatnak igényt, tehát osztalék fejében összesen 300,000 K — vagyis részvényenként 150 K — lesz kifizetendő, míg a fennmaradó 4,611.243-79 K tartalékba helyezendő. Az ilykép fennmaradó felesleg a társaság felszámolása után a kormány által megjelölendő közcélokra lesznek fordítandók.

A TELEFONGYÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG legutóbb tartott igazgatósági ülésén előterjesztették az 1916. évi június hó 30-ával lejárt üzletév zárószámadását, mely 592,450 K tiszta nyereséget tüntet fel. Az igazgatóság elhatározta, hogy a tavalyi 10 százalékkal szemben 12 és fél százalék osztalék fizetését fogja a közgyűlésnek javasolni. Neumann Károlyt cégvezetővé nevezte ki.

A BUDAPESTI ÁSVÁNYOLAJGYÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG november hóban tartotta meg Szirmai Oszkár elnöklété alatt huszonötödik rendes közgyűlését, amely elhatározta, hogy az 579,052 K-át kitevő nyereségből osztalék gyanánt részvényenként 30 K (15%) fizetessék ki. Az igazgatóságba bevásárlattak: Pilzer Lipót, Pollák Richárd, Thomán István és Weisz Gyula. A közgyűlést követően az igazgatóság Szirmai Oszkárt elnökévé újból megválasztotta.

AZ ELSŐ PESTI SPÓDIUM- ÉS ENYVGYÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG 1915. évi mérlege kielégítette azt a várakozást, amelyet hozzáfűztek, amikor részvényeit egyre emelkedő árakon vásárolták a tőzsdén. A tiszta nyereség 891,806 K, míg az előző évben 170,104 K volt a tiszta nyereség. Az osztalék 15 K = $12\frac{1}{2}\%$ az előző évi 7 K = 5% -kal szemben. A nyereségből ezenkívül 250,000 K-át (tavaly 10,000 K-át) tartalékalapba, 50,000 K-át nyugdíjalapba utalnak és 263,534 K-át új számlára visznek át.

„CIWURO“ fürdőillatosító porok vörös-rózsa, orgona, ibolya és gyöngyvirág természetes illatát varázsolják a fürdőszobába

„CIWURO“ hajmosóporok a legjobbak

Magyarországi főlerakat:

BOGYÓ 6. Budapest, VII. Akácfa-u. 43. szám.

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára. • Fizikai, kémiai, természetrajzi műszerek. • Röntgen-készülékek. • Tudományos műszerek.

Budapest, VI., Bulcsu-utca 7. szám. Telefon 21-06

Elkán Gyula

szűcs

szőrménagyárúháza

VII., Károly-körút 19.

Állandó szörmekiállítás

Divatlapot küld

K.vánatra ingyen és bérmentve küldöm vidékre
2400 színes rajzot tartalmazó női

KÉZIMUNKA

értési- Bérczi D. Sándor kézmunka
tőmet nagylparos

Budapest, Dessewffy-utca 5. Kiválasztásra
küldők

A most meg- BLÚZ árjegyzékemmel is
jelent képes szívesen szolgálak

COGNAC

KEGLEVICH

GRÓF KEGLEVICH ISTVÁN UTÓDAI BUDAFOK

Perzsaszőnyegek
alkalmi vételek
Sternbergnél, Dob-u. 24.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: DR. PATAI JÓZSEF.

KRICK ÉS ROSENZWEIG

(IV., Borz-u. 9. sz.) angol és francia nőiszabó-cég felhívja az úrihölgyközönség szíves figyelmét, hogy *kosztümök, köpenyegek, blúzok, utcai és estélyi ruhák, valamint menyasszonyi kelengyék* a legszolidabb divat szerint jutányos árban készülnek.

Vidéki rendeléseknél, ha több rendelés van egyszerre, személyesen megyünk a ruhákat próbálni!

Bármínemű gyászuha 2 nap alatt elkészül!

E lap előfizetői árendményben részesülnek.

IFJ. WEISS GYULA

tábla- és tükör-üvegnagykereskedő
Budapest, V., Vadász-utca 29.
Telefon 44-19.

Tábla-üveg minden méretben. *Opalín* falburkolati lapok, alabástrom, fehér és színes. *Falconnier-üveg* épületkövek, fehér és színes. *Sodronybetétes-üveg* minden vastagságban. *Recés-üveg* minden méretben. *Öntött-üveg* minden vastagságban. *Tükör-üveg* átlátszó és foncsorozott. *Ornament-üveg* fehér és színes. *Chatedral-üveg* az összes létező színekben. *Színes-jelző üvegek*. *Talpasállapok* sodronybetéttel és anélkül. *Üvegtelőcserép* különféle alakban. *Prizma-üveg*.

VISÓ MÁRKNÉ

HÖLGYFODRÁSZ, PARÓKAKÉSZÍTŐ ÉS HAJKERESKEDŐ, BUDAPEST, IV., ANKER-KÖZ 23. (ANKER-PALOTA). — FIÓKÜZLET: KIRÁLY-UTCA 1. (ORCZY-FÉLE HÁZBAN).

Nagy raktár kész hajfonatok, (copfok), parókák (transformációk) és minden e szakmába vágó munkákban.

Elvállal mindennemű hajmunkát (kihullott hajból is) a legjutányosabb árak mellett. Vidéki megrendelésnél egy zárt levélben egy kis hajminta beküldése elegendő.

UNGÁR

:: női divatárúház ::

Budapest, IV., Kossuth Lajos-u. 2.

Női felöltők és szörmeárúk

Telefon: 922.

Szabott árak!

LOHR MÁRIA-KRONFUSZ

A főváros első és legrégibb csipketisztító-, vegytisztító és kelmefestő gyári intézete.

Alapítva 1867.

Telefon: József 2-37.

GYÁR ÉS FŐÜZLET: Bpest, VIII., Baross-u. 85.
FIÓKOK: II., Fő-utca 27. — IV., Eskü-ut 6.,
Kecskeméti-utca 14. — VI., Andrásy-út 16.,
Töréz-körút 39. — V., Harmincad-utca 4. —
VIII., József-körút 2.

ALKALMI AJÁNDÉKOK műtárgyakban és régiségekben STERNBERGNÉL

BUDAPEST, VI. KER., DOB-UTCA 24. SZÁM

MODERN
LEVEL-
PAPIR
UDONSÁ-
GOK.
PAPIR-
ÁRUK

PAPER MÓP
PAPIRÁRUHÁZA

BUDAPEST
FOUZLETI V.
VACI KÖRÚT 14
TEL.: 47-57
FIÓKUZLET
VACI KÖRÚT 15
TEL.: 86-73
M.K. POSTATAKA
REKENZTÁRI
SZÁMLA 1942

KERBER HENRIK

**BUDAPEST,
VIII., Nap-u. 29.**

Alapított 1890-ben.
Telefon: „József” 3—86.

Szörme, szőnyeg-poroló, megóvó, valamint
szőnyeg-mosó, tisztító- és javítóintézet. ♦
Ablaktisztítás, lakástakarítás, padlóbeeresz-
tés, „Tapeta” festettfal, falfestmény, Fresco-
tisztítás és féregirtási vállalat. ♦ ♦ ♦

Neumayer Fülöp

Budapest, V. Ker., Deák Ferenc-tér
1. szám (Erzsébet-tér sarok).

Telefonszám: 11—21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyárt-
mányú Moquett-plüssök, bútorszövetek, ágy és
asztalterítők, függönyök és szőnyegek, továbbá
kárpitós- és kocsigyártókellékek gyári raktára.
Kívánatra mintát bérmentve küldök.

KELETI-BUDAPEST

csász. és kir. szabad. sérvkötők. orvossebészeti mű-
szer és betegápoláshoz szükséges eszközök gyára

Alapított 1878-ban.

Főraktár: IV. kerület, Koronaherceg-utca 17. sz.
Gyár: IV. kerület, Koronaherceg-utca 14. szám

Telefonszám: 13-76.

Orvosi sebészeti műszer. kötszer, testegyenestő gépek,
műlábak, műkezek, cs. és kir. szabadalmazott sérvkötők,
betegápolási és kozmetikai eszközök, utazási cikkek, min-
denféle gummiárúk, légpárnák, melegítő thermophorok
raktára. Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Tekintettel a közismert nehézsé-
gekre, tisztelt vevőim szíves fi-
gyelmébe ajánlom, hogy a

szén és koksz

béraktározása a téli szükségletre már most célszerű
megkezdeni és raktáromon Budapest, Józsefvárosi
pályaudvaron minden egyes fuvar szén és koksz a
magyar kir. államvasutak kirendelt közlege által
h'vatalosan mérlegeltetik

URBÁN S. L. szén- és koksz-
nagykereskedő,
BUDAPEST, V., NÁDOR-UTCA 17. SZÁM
Telefon: 53-40, 53-41 és 53-42

Kohn Arnold

Telefon 18-76

Telefon 18-76

SIRKÓRAKTÁRA SIREMLÉKEK

minden ár és kivitelben,
áthelyezések exhumálásoknál
Javítási munkák a temetőben
Szombaton és ünnepnap zárva
Budapest, VII., Károly-körút 15

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMA-
NICZKY-UTCA 6. :: TELEFON 153—94.

Uri ruhákat készít mérték után legfinomabb angol-
és skót szövetekből. Állandóan nagy választék
a legdivatosabb kelmékből. :: Szolid árak.